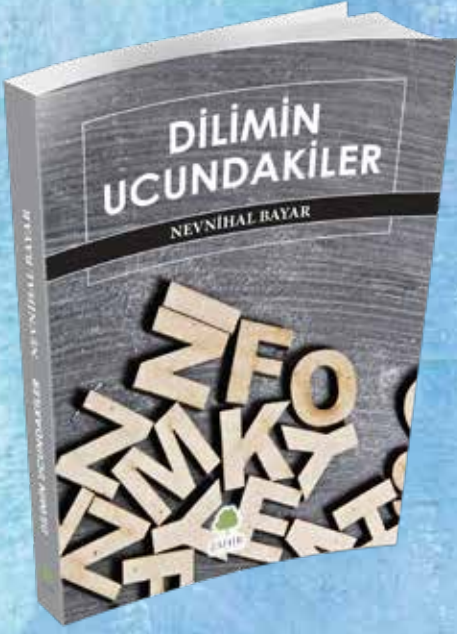

MÛSİKÎ VE EDEBİYAT DERGİSİ KADEM

ÜÇ AYLIK MÛSİKÎ VE EDEBİYAT DERGİSİ / 42 / İLKBAHAR-YAZ 2024

KENAN RİFÂÎ BÜYÜKAKSOY'UN TASAVVUF VE AŞK ANLAYIŞI / SÂMİHA AYVERDİ • NUTK-I ŞERİF / KENAN RİFÂÎ BÜYÜKAKSOY • MUHARREM AYI / SÂMİHA AYVERDİ • YAHUDİLER-I / SÂMİHA AYVERDİ • YTÜ'DE GAZZE DURUŞU / MUSTAFA SİNAN YARDIM • BİR DAVA İNSANI; CİNUÇEN TANRIKORUR / YAKUP SELİM ŞENEL • NEYZEN ALİ ORTAPINAR İLE RÖPORTAJ / MÜCAHİT KARADAŞ • KANUN SAZININ TARİHSEL GELİŞİMİ / MUZAFFER ARAS • HALİL AÇIKGÖZ'ÜN GENÇLİK YILLARINDA YAZDIĞI MANZUMELERDE MİLLÎ-MANEVÎ DUYGULAR / ÜNAL ŞENEL • DİLLER, ŞEHİRLER VE YEMEKLER İLAHÎ BİR KANUNA TÂBİ OLABİLİR Mİ? / ENGİN SORHUN • GOSTİVAR TÜRKLERİ / ERSİN DİKO • SENİ ANDIM DÜN GECE / REFİK YILDIZ • AHMET TURAN GAZİ (AHMER TARRAN) TÜRBESİ / ABDÜLKADİR KOÇ • GELENEKSEL VE TAMAMLAYICI TIP KÖŞESİ: APİTERAPİ / ÇİĞDEM ORGUN ŞAHİN • ÇOCUK, OYUN, AİLE / ŞERİFE ÜNSAL ŞENEL

DİLİMİN UCUNDAKİLER

Nevnihal BAYAR

Dil, bir milletin sınır bekçilerindedir. Onu yok ederseniz ya da yaralarsanız vatanınızı, birliğinizi koruyan muhafızlarınızdan birini saf dışı etmiş olursunuz. Bu da düşmanlarınız için kaçırılmayacak bir fırsattır. Maalesef bugün Türkçe'nin içine düşürüldüğü durum, budur. Dil hâinleri, şuurlu veya şuursuz, hiç ara vermeden gerek yapı gerekse anlam bakımından dilimizi yok etmeye, yok edemezlerse de yıpratmaya çalışıyorlar. Başarılı oluyorlar da...

KARAHANLI TÜRKÇESİ VE HAREZM TÜRKÇESİ KILAVUZU

Fahrünnisa BİLECİK

Bu kitap Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri'nde okutulan Karahanlı Türkçesi ve Harezmi Türkçesi dersleri için bir el kitabı mahiyetindedir. I. Bölüm'de 10. Asra damgasını vuran ilk Müslüman Türk devleti Karahanlılar hakkında kısa bir bilgi, dönemin kültürümüzün temelini oluşturan önemli eserleri, Türk dil tarihi bakımından büyük değer taşıyan Karahanlı Türkçesi dilbilgisi ve örnek metinler yer almaktadır. II. Bölüm'de ise Karahanlı Türkçesi'nin devamı olan Harezmi Türkçesi dil özellikleri bulunmaktadır.

Bu çalışma ile özellikle üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde okuyan öğrencilere faydalı olabilmek, dilimize sahip çıkması gereken gençlerimizin her iki dönemin dili hakkında daha sistemli, daha pratik bir bilgiye ulaşabilmeleri hedeflenmektedir.

ZÂHİR
YAYINLARI

Kağışdağı Cad. No:27/5 Küçükbakkalköy Ataşehir / İST. • Tel: 216 357 20 90

www.zahiryayinlari.com

Merhaba Kıymetli Okurlarımız,

Yeni bir sayıda daha sizlerle buluşmaktan mutluluk duyuyoruz. Dergimize son asrın en büyük mutasavvıflarından Kenan Rifâi Büyükkaksoy'un tasavvuf ve aşk hakkındaki görüşleriyle başlamak istedik. Yaşadığımız dünyanın en büyük meselelerini maddiatçılık, hoşgörüsüzlük, ben merkezcilik, sevgisizlik olarak sıralayabiliriz. İşte bu sebeple iyiye ve güzele olan ihtiyacımız her zamankinden daha fazla. Bu yazı sadra şifa, gönüllerimize deva olur düşüncesindeyiz. Sayımıza yine bu büyük insanın adeta bir ders niteliğinde olan Nutk-ı Şerif'i ile devam ediyoruz. Aynı zamanda 7 Temmuz'da vefatının 73. senesini idrak ettiğimiz Kenan Rifâi Büyükkaksoy Beyefendi'yi hürmetle ve minnetle yad ediyoruz.

Efendim, 7 Temmuz 2024 Hicrî yılbaşımız idi. Hz. Hüseyin ve evlatlarının Kerbela topraklarında uğradığı zulmü, bu ayın önemini, Müslümanların Peygamber soyuna olan hürmetini Cumhuriyet devrinin en büyük edebiyatçılarından mütefekkir, mutasavvıf Sâmîha Ayverdi'nin yazısından öğreniyoruz. Yine İsrail zaliminin pençesinde aylardır büyük bir soykırıma uğrayan Filistinli kardeşlerimizi unutmuyor, aynı yazarın Yahudiler hakkındaki görüşlerini sizlerle paylaşıyoruz. Akademisyen M. Sinan Yardım, mensubu olduğu Yıldız Teknik Üniversitesi'nde fert olarak da zulme karşı durmalıyız düşüncesiyle başladığı Gazze duruşunu bütün samimiyetiyle anlatıyor. Sayımıza yine bir dava adamı ve büyük sanatçı Çinuçen Tanrıkorur ile devam ediyoruz. Ege Üniversitesi Türk Müsîkîsi Konservatuari hocalarından Yakup Selim Şenel vefatının 24. yılında çok sayıda öğrenci yetiştirmiş ve müziğimizde çığır açmış olan bu müsîkîşinası yad ediyor. Aynı üniversiteden doktora öğrencisi Mücahit Karadaş yine kıymetli bir üstadımız olan Neyzen Ali Ortapınar ile bir röportaj gerçekleştirirken, kanun sazının tarihî gelişimini ise Ses Eğitimi Bölümü öğrencisi Muzaffer Aras'tan öğreniyoruz. Bir kültür adamı ve iyi bir hoca olan Halil Açıkgöz'ün gençlik yıllarında yazdığı manzumelerdeki milli-manevî duygularını kendisini yakından tanıyan akademisyen Ünal Şenel kaleme alıyor. Refik Yıldız "Seni Andım Dün Gece" şiiri ile manevî duygularımızı coşturuyor. Akademisyen Engin Sorhun'dan dünyamızda hiçbir şeyin tesadüf eseri olmadığını, diller, şehirlere ve yemeklerin nasıl olup da aynı matematik kanununa uyabildiğini, Zipf Kanunu'nu hayretle öğreniyoruz. İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü doktora öğrencisi Ersin Diko "Gostivar Türkleri" yazısı ile bizi Balkanlara götürürken, aynı bölümde öğrenci olan Abdülkadir Koç Sivas'ta bilinmeyen bir türbemiizi Ahmet Turan Gazi Türbesi'ni gün yüzüne çıkarıyor. İzmir Tiyatrosu Devlet Sanatçısı Şerife Şenel geleceğimiz çocuklarımız için aile ile oyun oynamanın önemini dile getiriyor. Son olarak Geleneksel Tıp köşemizde Dr. ve Fitoterapist Çiğdem Orgun Şahin son yıllarda hepimizin sağlıklı yaşamak için yöneldiğimiz arılardan yola çıkan Apiterapi metodunu anlatıyor.

Hicrî yılbaşını tebrik ediyor, Hz. Hüseyin ve şehitlerimizin aziz ruhları önünde tazimle eğiliyor, faydalı okumalar diliyoruz.

içindekiler

04

22

26

04

**KENAN RİFÂÎ BÜYÜKAKSOY'UN
TASAVVUF VE AŞK ANLAYIŞI**
Sâmiha AYVERDİ

22

**BİR DAVA İNSANI;
CİNUÇEN TANRIKORUR**
Yakup Selim ŞENEL

08

NUTK-I ŞERİF
Kenan Rifâî BÜYÜKAKSOY

26

NEYZEN ALİ ORTAPINAR İLE RÖPORTAJ
Mücahit KARADAŞ

09

MUHARREM AYI
Sâmiha AYVERDİ

34

KANUN SAZININ TARİHSEL GELİŞİMİ
Muzaffer ARAS

13

YAHUDİLER-I
Sâmiha AYVERDİ

40

**HALİL AÇIKGÖZ'ÜN GENÇLİK
YILLARINDA YAZDIĞI MANZUMELERDE
MİLLÎ-MANEVÎ DUYGULAR**
Ünal ŞENEL

16

YTÜ'DE GAZZE DURUŞU
Mustafa Sinan YARDIM

44

**DİLLER, ŞEHİRLER VE YEMEKLER
İLAHÎ BİR KANUNA TÂBİ OLABİLİR Mİ?**
Engin SORHUN

ISSN: 2687-3559

Merkez Mah. Seçkin Sk. Y Blok,
Dap Yapı Y Ofis No: 5, Kat:1 D:64 İstanbul/Kağıthane

Tel: 0 212 294 1914

www.kadem.org

www.musikiveedebiyat.com

www.akdemvakfi.org.tr

e-posta: bilgi@kadem.org

Araştırma Kültür Düşünce Eğitim ve
Musiki Akademisi Vakfı İktisadi İşletmesi adına Sahibi

Dr. Öğr. Üyesi Fahrünnisa BİLECİK

(fbilecik@kadem.org)

(fbilecik@akdemvakfi.org.tr)

Sorumlu Yazı İşleri Müdürleri

Dr. Öğr. Üyesi Nevnihal BAYAR

(nevbayar@kadem.org)

Yakup Selim ŞENEL

(selimsenel94@gmail.com)

Yayın Kurulu

(Sıralama soyadlara göre alfabetik
olarak yapılmıştır.)

Prof. Rûhi AYANGİL (Mûsikî)

Dr. Öğr. Üyesi Nevnihal BAYAR (Dil)

Dr. Öğr. Üyesi Fahrünnisa BİLECİK (Dil)

Doç. Dr. Gülberk BİLECİK (Sanat Tarihi)

Prof. Dr. Osman BİLEN (Felsefe)

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU

(Sanat Tarihi)

Prof. Erol DERAN (Mûsikî)

Yüce GÜMÜŞ (Mûsikî)

Niyâzi KÜLAHLI (Mîmârî)

Dr. Öğr. Üyesi Ünal ŞENEL (Edebiyat)

Doç. Dr. Murat Sâlim TOKAÇ (Mûsikî)

Prof. Dr. Mutlu TORUN (Mûsikî)

Prof. Dr. M. Baha TANMAN (Sanat Tarihi)

Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN (Gelenekli Sanatlar)

E. Seval YARDIM (Edebiyat)

Görsel Yönetmen

Tekin ÖZTÜRK

Kapak Fotoğrafı

Ergun ÇAĞATAY (1937-2018)

Dağıtım Organizasyonu ve Abonelik Servisi

Serdar BAŞER

(0 536 776 42 97 - 0 216 357 20 90)

Mehmet DEMİREL

(0505 391 37 24)

Grafik Tasarım

PROJESANAT

www.projesanat.com.tr

Yerel süreli yayın.

48

GOSTİVAR TÜRKLERİ

Ersin DİKO

51

SENİ ANDIM DÜN GECE

Refik YILDIZ

52

**AHMET TURAN GAZİ (AHMER TARRAN)
TÜRBESİ**

Abdülkadir KOÇ

54

**GELENEKSEL VE TAMAMLAYICI TIP KÖŞESİ:
APİTERAPİ**

Çiğdem ORGUN ŞAHİN

58

ÇOCUK, OYUN, AİLE

Şerife ÜNSAL ŞENEL

Kenan Rifâî Büyükkaksoy'un Tasavvuf ve Aşk Anlayışı*

Ken'an Rifâî'nin tasavvuf şûurundaki dik-kate değer hususiyet, muayyen ve mahdut bir metafizik sisteme bağlanıp kalmamış olmasıdır. O, ne Gazâlî gibi tasavvufu sırf bir ahlâk hizbi olarak kabul etmiş, ne Muhiddîn-i Arabî gibi dilini yalnız vahdet-i vücud tespihine bağlamış, ne de Mevlânâ gibi estetik bir temâşâ vecdi içinde dünyâyı da âhireti de atlayıp geçmiştir. Onun tasavvuf anlayışı içinde hem ahlâkçıların hem vahdet-i vücudçuların hem de İllâhî temâşâcılarının kuvvetli terkibi kaynaşarak şahsiyeti hamurunu, böyle müşterek bir maya ile kabartıp kıvamlandırmıştır.

Günlük hayâtı içinden zapt edilen işte küçük bir misal ki bu terkibe varmanın çok canlı bir ifâdesini bize vermektedir. Bir gün gazete okuduktan sonra yakın gözlüğünü çıkararak uzak için olanı takıyor ve diyor ki: "Benim üç gözlüğüm var. Biri yakını gösterir, ötekini uzak için kullanıyorum, üçüncüsü ile de hem yakını hem uzağı görüyorum. Yâni bunda iki türlü görüşe de elverişli camlar mevcut. Eğer yakın gözlüğü ile uzağa bakacak olsam başıma dönme veriyor, kezâ uzak gözlüğü ile de yakın bir şeye baksam aynı hal vâki oluyor, fakat üçüncü böyle değil.

Bundan şu neticeyi çıkarmak mümkün: Demek oluyor ki: Yalnız dünyâyı, şekli, maddeyi görmek isteyenler için âhireti, mânâyı, rûhu görmek mümkün olmuyor, yalnız âhireti görmek isteyenler için ise dünyâyı görmek mümkün olmuyor. Halbuki insanın gözünde öyle bir gözlük olmalıdır ki dünyâyı, yâni zâhiri, şekli görmesi

mânâyı görmesine ve mânâyı görmesi de şekli görmesine mâni olmasın."

İşte böylece, nazarî kalıplardan mutasavvifâne söz ve tecrübelerden çıkararak doğrudan doğruya hayâtın yaşanmaya değer yegâne gerçeği olan bu anlayış, onun bütün âlem görüşüne, ruh ve insan anlayışına, hâlik-mahlûk münâsebetlerini ele almasına şeklini vermiş, damgasını basmıştır.

Ken'an Rifâî'ye göre mistisizm, insanı tefsir edip derinlemesine açan, şu kâinat içindeki yerini, diğer varlıklarla münâsebetini belirten ve gerçeğe temâsını sağlayan bir yoldur; mistik ise hayâtı âhenkleştiren bu muvâzene unsurunun icaplarına göre yaşayan, yâni aşkı, âlemin en esaslı gerçeği olarak gören kimsedir.

Ona göre tasavvuf herhangi bir din kaydından müstakil olarak mevcut olup insanla berâber başlayan ve insanla berâber tekâmül eden bir tefekkür silsilesi, bir hayat tecrübesidir. Dâima dinle yan yana görülmesi, dinin onun yardımına, şerh ve tefsirine muhtaç olmasından dolayıdır. Bir yazısında bu fikri şöyle anlatıyor: "İnsanlıkla berâber başlayan ve dinlerin cevherini meydana vurma keyfiyeti diyebileceğimiz tasavvuf son istihâlelerini¹ İslâm dîni ile berâber yaparak en olgun ve en kemalli hâlini bulmuştur. Nasıl ki İslâm dîni geçmiş bütün dinleri câmi ve onların zemîni üstünde âbideleşmişse İslâm tasavvufu da böyledir. İndifâ eden² bir yanardağın lavlarını tutacak

1 Bir halden başka hâle geçiş; mümkün olmayış.

2 Lav püskürtmek.

bir el ayası bulunmadığı gibi tasavvufun da yer-yüzüne akmasını önleyecek bir kuvvet yoktur.”

İlâhî ile beşerîyi bir plan üstünde birleştiren İslâm dîni nasıl ki tabiatla el ele verip bağdaşmışsa, şüphesiz hayâtın kendinden evvelki verimleri olan geçmiş tasavvuf sistemleri de yuvarlanıp büyüyen kar yığınları gibi gele gele İslâm câmiasının kolları arasında beşerî ile İlâhî arasındaki formülü mükemmel bir solüsyon hâlinde ifâdelendirmiştir.

Ken'an Rifâî'den elimizde kalanların üzerinden bir bir geçtikten sonra anladık ki o, tasavvuf hakkında târifin dar hudutları içinde kalmamak için herhangi bir târif vermiyor, tavsifler yaparak, muhtelif cephelerden hayat planında ve insan münâsebetlerinde aldığı şekli belirtiyor. Fakat ne olursa olsun her zaman yaptığı şeyden şu mânâyı çıkarıyoruz ki onun tasavvuftan kastettiği şey en geniş mânâsı ile “birlemek” tir. Kesret hâlinde önümüze serilen bu âlemi bir bilip, bir görüp, bir sevmek.

Bu fikrin türlü şekillerde nasıl ortaya konduğunu görmek için bâzı misallerin üstünden geçelim.

Bir defa kendisine, “Tasavvuf nedir?” diye sorulan bir suâli, “Gönül bilgisidir” diye cevaplandırıyor. Sonra fikrini şöyle izah ediyor: “En büyüğünden en küçüğüne kadar hiçbir şey yoktur ki Allah'ın irâdesi ile olmasın. Seni tedvir eden rûhun ve aklındır. Rûhun rûhu da Allah'tır. Her şeyi hareket ve sükûna getiren kendi mânâsıdır. Mânânın mânâsı da yine Allah'tır. Şu hâlde rûhu rûha terketmek ve kendi gözü ile kendini görmesini temin etmek icap eder. Her madde bir mânâyı işâret için vücut bulmuştur. İnsan ise kâinâtın mânâsıdır. Onun için koca Mevlânâ “Beytullah Beytullah olalı Allah gidip orada oturmadı, benim gönlüm hânesinde ise ondan gayrı bir şey yok” diyor ki işte tasavvuf bu bilgiyi edinebilmektir. Fakat Eflâtun'un da söylediği gibi, bu bilgi kitaplardan öğrenilmiyor. İnsan onu kendi kalbi hazînesinden pek ince bir teemmülle çıkarabilir ve mukaddes ateşi kendi zâtî menbandan uyandırabilir.”

Ken'an Rifâî bir bakıma da tasavvufu, “Her hal ve vakt ü mahalde edeptir” diye alıyor. Ve “Tasavvuf mekârim³-i ahlâktır, mekârim-i ahlâk ise edeptir, edep ise Hak'tan başka bir şey görmemektedir” diyor. Aşağıya ondan naklettiğimiz ibâre bu fikrin îzâhıdır. “Herkesin kendi üstüne düşeni yapması bir ibâdettir. Fiillerimiz, bu âlem sahnesinde oynanacak olan piyesten -istîdâdımıza göre- bize verilen rolün iktizâsıdır.”⁴

Bir başka sefer, “Tasavvuf demek incinmemek ve incitmemektir” diyor. Bu ibare ilk nazarda insana fazla bir şey ifâde etmiyor gibi görünebilir. Fakat Ken'an Rifâî'yi dinleyelim, o zaman görüyoruz ki bu iki kelimenin altında bütün bir hâlik-mahlûk anlayışı ile beraber insan münâsebetlerini tanzime yarayan ahlâk düsturları vardır: “Dînin istediği sâdece namaz kılmak, oruç tutmak, sabahlara kadar oturup ibâdet etmek, hayrat ve hasenatta bulunmak değildir. Şunu bilmek lâzımdır ki Allah fiili ile, kavli ile, sıfatı ve zâtî ile zâhir ve bâtın bütün tasarrufâtı ile insandan zuhur etmiştir. Binâenaleyh Allah'ın lutfu, keremi, kahır, gazabı insanlara, yine insanlardan zuhur eder. O halde her muâmelenin Hak'la olduğunu bilersen kimden incinecek ve kimi inciteceksin? Bizim vücûdumuz Allah'ın kavline, fiiline, tasarruf-ı zâhiriyye ve bâtınıyyesine bir âlettir, çoğu zaman insan, Hakk'ın bu tasarrufunu kendinden zanneder. Halbuki bu tasarruf âriyet ve emânet-

3 Cömertlikler, iyi ahlâklar.

4 Lüzum, gerek.

tir. İşte Resûlullah'ın, "Nefsini bilen Rabbini bilir," diye ifade ettiği düsturun mânâsı budur."

Bu fikri yine kendisinin ifâdesi ile bir adım daha ileri götürelim:

0, "Mükevvenat, yâni kesret, Allah'ın birliğine mâni değildir. Nasıl ki denizin dalgaları, denizin birliğine mâni değilse..." diyor. Ve ilâve ediyor: "Meselâ adetleri alalım: 1, 2, 3 diyoruz. Fakat aslında iki var mıdır? İki, birin tekerrürüdür. Anlaşıyor ki kesretin ifâdesi olan bütün adetlerin vücûdu birin tekerrüründen husûle geliyor, yâni birden başka adet yoktur. Hep vahdet-i vücud... ünite absolue⁵. Bu vahdet ilmi hâsıl olunca fâili, mevcûdu yalnız Allah bilirsin. Hazret-i Ebûbekir bunun için hiçbir şey görmedim ki onda Allah'ı görmeyeyim, dedi. İşte bunu bildin mi ne kediye ne köpeği ne soğanı ne sarımsağı fenâ görmez, tahkir edemezsin."

Evet! Ken'an Rifâi indinde şu âlem içre fenâ ve abes olan hiçbir şey yoktur. Nasıl olsun ki, o, bütün kâinatı "Ben gizli bir hazîne idim istedim ki bilineyim"⁶ arzusunun bir neticesi olarak sırlarını ortaya vurmaya isteyen kapalı ve saklı mükevvenat hazinesinin birlikten çokluğa seferi, her zerrede bir başka renk ve şekilde kendini insanecessüsüne arz etmesinin bir hikâyesi olarak kabullenmiştir. Onun için bu zuhur âlemi, tek düşünce noktası olan Allah'ın beyan ve tafsilinden başka bir şey değildir.

Fakat dünyâda muhtelif görünüşler, birbirlerini yiyen, çatışan menfaatler, doğumlar, ölümler var. Evet, bunlar Allah'ın, yâni bilinmek isteyen o gizli hazînenin kendi zâtında kuvve hâlinde mevcut olanları fiile getirmesi demek değil midir? Ken'an Rifâi, bunu şöyle anlatıyor: "Hakikat ambarında türlü türlü tohumlar olduğunu tohumcu bilir. Bunların kimi arpa, kimi buğday, kimi şu, kimi budur. O tânede sâk,⁷ yaprak ve başak, hatta ve hatta gelecek mahsullerin tohumu mevcuttur. Bu icmâlî⁸ olan noktayı tafsil ve şuhûda⁹ getirmek için onu zemine ilkâ¹⁰ etmek ve meydân-ı zuhûra getirmek lâzımdır ki, aslında hangi tohumdan ise o zâhir olsun ve vücut bulsun."

5 Fr.: Mutlak birlik.

6 Küntü kenzen mahfiyyen fe-ahbebtü en üref..

7 Sap.

8 Kısa ve ayrıntısız.

9 Şahitlere, tanıklara.

10 Bırakma, koyma, telkin etme.

İşte buradan hareket edip bütün kâinatı Allah'ın dünya planında zuhûra gelişi olarak nazariyâye aldığımızdan o "Her zerrede bir nur, her katrede bir zuhur vardır" diye şu âlem içre ne varsa hepsi ile muâmelesini Hak'la muâmele biliyor, her şeyi Hak diye tâziz¹¹ ediyor, tebcil ediyor ve seviyor. Seviyor! Bizce üstünde en çok durulacak olan nokta budur ki şu sûretle Ken'an Rifâi, Allah sevgisini mücerretlikten kurtararak müşahhasa, dünyaya, mahlûkâta getirmiş, yâni başka bir deyişle kuvveden fiile intikal ettirebilmiştir.

Bu keyfiyet sevgi meselesinde olduğu gibi, hayâtın her safhasında da bir zarûret olarak görülmektedir. Bu yüzden Ken'an Rifâi'yi sık sık her fiil ve kavlin mânâsını bilerek icrâ edilmesi icap ettiğini tekrarlar görüyoruz. "Sabahtan akşama kadar lâ ilâhe illallah demenin hiçbir faydası yoktur, mânâsını bilmedikten sonra, onu bir plağa da söyletebilirsin" diyor. Ona göre lâ ilâhe illallah'ın mânâsı çok şümüllü ve derindir.

İrticâlen söylemiş olduğu ve aşağıya bir kısmını geçirdiğimiz şu ibâre, onun lâ ilâhe illallah'ın hakikî mânâsı üstündeki görüşünü belirtecektir.

"... Allah adem¹² mezâhirine¹³ tecelli ederek birçok libaslarda ve yüzlerde cemâlini seyretti. Taayyünat¹⁴ dalgalarından kimi Leylâ, kimi Mecnun oldu. Dilber, imkân ve vücûp¹⁵, fâil ve kabil¹⁶, zâhir ve bâtın, evvel ve âhir, ganî ve fakir, sultan ve gedâ¹⁷, mümin ve kâfir, nâr ve nur, cennet ve hur¹⁸, dünya ve âhîret, âdem ve iblis, Bel'am ve Mûsâ, emlak ve eflâk, hâsılı bütün mütezad¹⁹ esmâ mezâhirinde ve günâgün²⁰ tecelliyat mecâlisinde bedîdar²¹ oldu.

İşte, hidâyet-dalâlet, tâat²²-gavâyet²³ her şeyde olan sükûn ve hareket, bahr-ı muhîti aşkın irâdesi ile olduğu gibi, yanıp yakılmakta olan bir aşkın elini tutup sâhil-i beşeriyete itmekle onun

11 Yüceltme, ululama, saygı ile anma.

12 Yokluk.

13 Mazharlar, zuhur yerleri; nâil olmalar, şereflemeler.

14 Meydana çıkmalar, aşikâr olmalar, belirmeler.

15 Yapılması gerekli, lüzumlu ve zarurî olma, vâcip olma, terk edilmesi câiz ve mümkün olmama.

16 Kabul eden, alan, alıcı.

17 Dilenci, yoksul, fakir.

18 Cennet kıızı, hûri.

19 Birbirine zıt olan, aralarında zıtlık bulunan, zıt, karşıt.

20 Türlü türlü, çeşit çeşit.

21 Meydanda, görünür, açık.

22 Allah'ın emirlerine uyma; ibadet.

23 Azgınlık, hak yoldan sapma.

cûş ve hurûşuna sükûnet veren yine bu deryâ-yı muhît-i aşkın meşiyet²⁴ ve irâdesidir.

Niyâzî'nin "Kâbe'de, puthânedede, hânede, vîrânede, çağırırım dost, dost.." dediği bu mânâyı işârettir. İnsan kâfirdede, müminde, ganîde, fakirdede, nar ve nurda aynı tecellîyi gördüğü vakit ancak o zaman, hakîkaten lâ ilâhe illallah demiş olur."

Ken'an Rifâî'ye göre bu sırrı bilememenin, hakikatine erememenin sebebi, insanın kendi nefsidir, egosudur. Bir yerde gene "Allah gayrı değil ki ona vâsıl olasın" diyor. Ve sonra şöyle devam ediyor: "Hiçap olan senin kendi vücûdundur. Sen sensiz Allah'a git, aranızdaki mânia, hâil senin senliğindir."

Ken'an Rifâî'de bu nefis meselesi hayat felsefesinin esaslarından birini teşkil ediyordu denebilir. O, her insanın kendi nefsinin arkaya atarak evvelâ küllü düşünmesini ve herhangi bir meselede külle nazaran yeri ne ise onu almasını istiyordu. Dâima cemiyetin vicdânî değerlerinin kontrolü altında bulundurulacak olan bu nefis, kül nâmına her türlü fedâkârlıkları, ferâgatleri, meşakkat ve mahrûmiyetleri göze alabilecek bir terbiye sistemine tâbi tutulmalıdır ki onun dinler, mektepler ve san'atlar yolu ile ve en geniş mânâsı ile terbiyeden beklediği şey budur. "Hakîkî hürriyet, nefsin elinden âzat olmaktır" diyor. "Yoksa ben hürüm, hürriyet var demekle bir kimse hür olamaz, insan nefsinin zebûnu iken, hiçbir veç ile hür sayılamaz. Meselâ bir sigara dumanına bile hüküm geçiremeyip terk etmek istediği halde ona esir olmaktan kurtulamayan insan nasıl olur da hürlük iddiasında bulunabilir?" diye soruyor. Ve ilâve ediyor: "Ancak, iştihâlarının²⁵, insiyaklarının, arzularının esiri değil, emiri olan insan Koca İskender'e, 'Sen benim bendemin bendesin' diyen Diyojen gibi, bihakkın hür olabilir."

Evet, gördüğümüz kadar anlıyoruz ki Ken'an Rifâî bütün hayâtı boyunca insanlara bunu öğretmeye çalışıyor. Ahlâkının da tasavvufunun da dininin de aşkının da temeli bu.

O, hâlikı mahlûktan, mahlûku hâlikten ayırmaz bir solüsyon hâlinde görmek itiyâdındadır.²⁶ Kulağımızı bir kere daha onun sesine verelim: "Yâ Rabbi! Sen cehenneminde azap edeceğim, diyorsun. Senin olmadığın yeri göster ki cehen-

24 Dileme, isteme; Allah'ın iradesi, takdiri.

25 Arzu, istek.

26 Alışkanlık.

“

Ken'an Rifâî indinde şu âlem içre fenâ ve abes olan hiçbir şey yoktur. Nasıl olsun ki, o, bütûn kâinatı "Ben gizli bir hazîne idim istedim ki bilineyim" arzusunun bir neticesi olarak sırlarını ortaya vurmaya isteyen kapalı ve saklı mükevvenat hazînesinin birlikten çokluğa seferi, her zerrede bir başka renk ve şekilde kendini insan tecessüsüne arz etmesinin bir hikâyesi olarak kabullenmiştir.

”

nemini göreyim diyen şâir ne güzel söylemiş" diyor ve devam ediyor: "En küçük zerreden bile cümle mevcûdâta kadar her şey hâlikin tecellisinde müstağraktır."²⁷

Her insan, Hakk'ın bir başka sûretinde bize el uzatan sâdık bir dosttur. Hayâtı, dosttan ayan bir nesne yok, gözsüzlere pinhan imiş, diyen Niyâzî'nin rü'yeti²⁸ ile seyredabilmek ne büyük bir zevktir."

Bu fikrini, "Ağyar yok, zıtlar var" diye de formüle eden Ken'an Rifâî'nin imânındaki samimiyet her hâlimden ve her sözünden aşır taşmaktadır. Esâsen kendisinin de dediği gibi, "Bir kabin içinde ne varsa o kaptan o sızar".

Bu ağyar olmayıp zıtların varlığı meselesi onun için çok mühimdir. Bu ehemmiyeti: "Ne mutlu o göze ki mütezed olan mevcûdâtın mânâsına nüfuz etmiştir ve bu sûretle birliğin azamet ve şânını hayretle temâşâyâ dalmıştır" dediği zaman, "Mühim bir bahis!" diye cevap veren bir talebesine, "Her şeyde mühim bir bahis vardır; bu da aynı mesele! Mühim bir bahis olmayan hiçbir mesele yoktur, onun için Ebûbekir, yine tekrarlayalım, "Hiçbir şey görmedim ki onda Allah'ı görmeyeyim" diyor.

27 Batmış, dalmış, içine gömülmüş.

28 Görme, bakış, görüş.

Nutk-ı Şerif

Kenan Rifâi BÜYÜKAKSOY

Hak sûretidir âlem-i imkân ile âdem
Bundan güzeli nerede ki cennette mi sandın

Her yer ne güzel menba-ı hüsn, insan güzeli
Sen de bu cemâli, hûri gılmanda mı sandın

Her yerde, fakat ârifin kalbindedir Allah,
Yoksa sen onu arz u semâvâta mı sandın

Dünya diyerek geçme sakın, buradadır her şey
Mîzân ü sırâtı mutlaka orada mı sandın

Cennet ü düzah, gamm ü sürûr, zulmet ile nûr
Yaptıklarının gölgesi, hâriçte mi sandın

Bilgin sana kıymet, talebin neyse osun sen
İnsanlığı sâde yiyip içmekte mi sandın

Hâlin ne ise müşteri sen oldun o hâle
Noksanı meğer adl-i ilâhîde mi sandın

Fikrim bu benim, virdim ise her lahzada âh
Sen âh-ı âteş-sûzumu beyhûde mi sandın

Yeniler her âh ile Ken'ân ahd-i elesti
Âhım acaba nefha-yı hâbîde mi sandın

Muharrem Ayı*

Sâmiha AYVERDİ**

Muharrem ayı, eski Hicrî veya Kamerî dediğimiz ayın hareketine göre hesap edilen aylardan ilkidir. Bu bakımdan Muharrem ayının birinci günü bizim yılbaşı diye bildiğimiz harika bir geleneğimiz teşekkül etmiştir. Ama bu gelenek son 50-60 sene içinde unutulmuştur. Muharrem'in birinde büyükler tarafından bereket¹ parası verilirdi. Bu, âile arasında olduğu gibi, dervişan² arasında da olabilirdi ki, hem yeni bir senenin muhasebesi,³ eski senenin yeni bir sene ile karşılaştırılması, hem de yeni senede kazanılacak hayatın her yönden bereketli⁴ olmasının ilk tembihi idi.

Çünkü hayat çok kazançlı olabilir ama, bereketli olmayabilir. Hayat çok sıhhatli geçebilir ama, sıhhatinin bereketi olmayabilir. Çok mutlu gülererek eğlenerek geçmiş bir hayat olabilir ammâ, hiç ammâ hiç bereketi olmayabilir. Mühim olan mad-dî ve manevî rızık⁵ bir arada yürümesidir. Bereketin bizde ifade ettiği mânâ:

Mutlaka hayırlı olması,
Faydalı olması,
Allah'tan gelir olması.
Yâni Allah'tan geldiğinin idrak edilmesidir.⁶

Haram, işe karışmayacak. Bu rızıktan hem faydalanılacak hem de faydalandırılacak. Ömür ve sıhhat için de bu böyle. Böylece bereketli olup hayırlı işlerde kullanılacak. Aksi halde yaşanmış hayat, diğer canlıların yaşadığı hayattan farksız hâle gelir.

- 1 Allah'tan gelen hayrın bir nesnede görünmesi ve devam etmesi, bolluk, feyiz, uğurlu olma.
- 2 Dervişler.
- 3 Olumlu olumsuz bütün olanları ve ihtimalleri iyice düşünmek ve hesaplamak, kendini hesaba çekmek.
- 4 Bereketi olan, hayırlı görülen, az iken çok yerine geçen, verimli.
- 5 Allah tarafından herkese takdir edilen nimet.
- 6 Anlamak, niteliğini kavramak.

Burada şunu belirtmekte fayda var. Biz de yeni yılı elbette kutlarız. Ama bir hafta boyunca Noel'i kutlamak şeklinde değil. Öyle olursa tıpkı Kurban Bayramı'nı bir Hristiyan'ın kutlaması gibi abes⁷ olur. Gayet tabii ki, buna karşı çıkılır. Ama kabul ettiğimiz takvim yılının ilk gününü kutlar, onun muhasebesini yapabiliriz.

Muharrem ayının ikinci önemi peygamberler tarihi açısından ortaya çıkar. Meselâ bu ayda Hz. Âdem'in cennetten çıktıktan sonraki tövbesi, ilk defa kabul olunmuş, Hz. Nuh tufandan, Hz. Yûnus balığın karnından, Hz. İbrâhim de ateşten kurtulmuştur. Hz. Mûsâ'nın Mısır'dan çıkışı da bu aydadır.

Peygamber Efendimiz Medine'yi teşrif ettikleri⁸ zaman Medine'de Yahûdiler var ve onlar Muharrem'i çok iyi biliyorlar. Muharrem'in onuncu günü oruç tutuyorlardı.

Müslümanlar Peygamber Efendimize Kur'an-ı Kerim'de Nuh ile ilgili âyetler olduğunu, Nuh Peygamberle alâkalı olayların anlatıldığını, bu sebeple Muharrem'de oruç tutmak istediklerini söylüyorlar. Hz. Peygamber: "Tutulabilir, fakat Yahûdilere benzememek şartı ile. Yâni ya 9-10'da ya da 10-11. günlerde iki gün oruç tutabilirsiniz," buyuruyorlar.

Daha sonra Yahûdilik, Siyonizm⁹ ortaya çıkıyor. Onun maskesi hâline gelen masonluğun, bütün İslâm âlemine, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'na verdiği zararın, her Türk münevveri tarafından bilinmesi gerekiyor. Bunlar bilinmeden bugünün yaşayışını değerlendirebilmek mümkün değil. Çünkü bugün çocuklarımızın çoğu hem de en kabiliyetlileri mason teşkilâtlarına kaydediliyor

7 Yersiz, akla, sağduyuya ve gerçeğe aykırı.

8 Giderek şeref vermek, şereflelendirmek.

9 İlk planda Filistin topraklarında bağımsız bir devlet kurmayı ve daha sonra yayılmak suretiyle ırkının üstünlüğünü bütün dünyaya kabul ettirmeyi ideal olarak benimseyen Yahûdilik akımı.

ve bunlar insanlık adına yapılıyor. Tasavvuf terimlerini çok ince kullanarak insanlık, sevgi, herkese saygı, hiç kimseyi küçük görmemek ve herkese yardım adına gençlerimizi kandırıyorlar. Meselâ yeni mezun gençlere câzip iş teklifleri ve parlak mevkiler ile yaklaşıyorlar. 33. dereceye geldiklerinde boyunlarına haç takıyorlar ve kurtuluşları asla mümkün olmuyor.

Peygamber Efendimizin, Muharrem'in 10. gününden sonra günlerinizi bereketlendirin, âilenizin rızkını arttırın şeklinde birçok hadisleri vardır. Ama İslâm tarihi noktasından 10 Muharrem'de özellikle Ehlibeyt'in,¹⁰ Peygamber soyuna saygısı olan insanların çok acıklı bir hâdise ile karşılaşmalarını görüyoruz.

10 Muharrem'de Hz. Hüseyin Efendimizin şehâdeti var. Hz. Hüseyin Efendimizin, kâinat istese de kılıma bile dokunulmazdı. Ama İlahî takdir ile ortaya çıkması gerekli hâdiselerden biri. Ancak bizim bundan alacağımız ve bütün nesillerin alacağı dersler var. Onun için de İslâm tarihi ile beraber Türk tarihini çok iyi bilmek lâzım. Çünkü geleceğin anahtarı geçmişte gizlidir. Bu anahtarı almadan doğru adım atmak mümkün değildir. Hele bugünkü madde ve teknoloji ile insanların aldandığı ve aldatıldığı bir devrede, insanlığından çıkmışların arasında yaşarken, geçmişin anahtarlarına sâhip olmadan gelecek hakkında fikir sâhibi olmak ve günümüzü değerlendirmek mümkün değildir.

İslâm tarihi açısından biliyorsunuz Peygamber Efendimiz Hz. İsa gibi bir peygamber değildir. Hz. İsa zulüm altında sâdece zulme boyun eğmeyi öğretmiştir. Başka yapacak bir şeyi yoktu. İlk zamanlarda biri sana tokat atarsa öbür yanağını da çevir demek mecburiyetinde¹¹ idi. Çünkü insanları yakıyorlardı. En basit eğlenceleri bugün arkeolojik kazılarda bulunup medeniyet eserleri diye ortaya çıkarılan arenalar, zavallı köleleri günlerce aç bırakılan vahşî hayvanlara parçalattıkları yerlerdi. Bir insanı haç şeklindeki tahtanın üzerine yatırıyor, ellerinden, ayaklarından ve göğsünden çiviliyor sonra bunları havaya dikiyorlardı. Bunu o kadar ustalıkla yapıyorlardı ki, damarları deliyorlar, insanları yavaş yavaş kan kaybettirerek öldürüyorlardı. Ama dünyaya sorarsanız Grek, Roma ve sonra batı medeniyeti vardır. Dünyanın en vahşî kabilelerinde bile böyle zulüm yoktur.

Peygamber Efendimiz, asr-ı saâdetde geldikleri zaman bütün peygamberlerin ana vasıflarını üze-

10 Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatma, dâmâdı Hz. Ali ve onların evlâtlarının dâhil olduğu ailesi.

11 Zorunluluk.

rinde toplamış en büyük insan olarak geldi. Onun için de sâdece dinî yol gösterici değil aynı zamanda devlet başkanı idi.

Devlet kurmuştu, ilk anayasayı Peygamber Efendimiz yaptı ve uyguladı. Bu hukukî bir anayasa idi. Yahûdi, müşrik¹² ve Müslümanlar arasında üçlü bir şekilde tatbik edilmiştir.

Asr-ı saâdet, her şeyin vahiy¹³ ile halledildiği, her müşkülün Peygamber Efendimize sorularak çözüldüğü, hiç kimsenin de itiraz etmediği huzur içinde yaşanan bir devirdi. Harp var, şehitler var, işkenceler vardı. Ama Müslümanlar da mevcuttu. Çünkü ikilik ve nifak yoktu. Peygamber Efendimizin irtihallerinden¹⁴ hemen sonra, Hz. Ebû Bekir büyük şahsiyeti ile kargaşayı örtüyor. Arkadan Hz. Ömer devri, tam bir fütûhat devri. Çölde yaşamış insanların eline altın ve ülkeler yağıyor. Hz. Ömer altı milyon kilometre karenin tek hâkimi. Bütün Arap Yarımadası'na hükmediyor ve tek elbisesi var. Harp ganimeti¹⁵ olarak gelen elbise hakkı ile oğluna elbise yaptırıyor.

Hz. Osman son derece iyi niyetlidir. Ama idareci değildir. İstismar edilir.¹⁶ Muâviye vahiy kâtibi olacak kadar akıllı bir adam. Günde elli vakit namaz kılıyor. Bunu Hz. Peygamber'e söylediklerinde "Beş vakit kılsın, sonunda bıkar," buyuruyorlar. İfrâta¹⁷ varan her hâdise pişmanlıkla sonuçlanır. Onun için derler ki, birine borç vereceğin zaman arkasını aramayacağın kadar ver.

12 Allah'a ortak koşan kimse.

13 Bir emir veya hükmün Allah tarafından Peygamberin kalbine bildirilmesi ve bu yolla gelen İlahî haber.

14 Vefat.

15 Savaşta düşmandan alınan esirler, taşınır ve taşınmaz mallar.

16 İyi niyeti kötüye kullanmak.

17 Çok aşırıya gitmek, aşırı davranmak.

Sonunda Hz. Osman şehit edilir. Hz. Osman'ı şehit edenler arasında sahâbe¹⁸ çocukları da vardır. Hz. Osman'ı kapıda Haşan, Hüseyin Efendilerimiz korumaktadırlar. Lâkin Hz. Osman'ı damdan girerek şehit ederler.

Hz. Osman'ın şehâdetinden sonra ortaya üçlü bir İslâm çıkar. Bugün maalesef otuz türlü var. Bu üçlü İslâm anlayışından birincisi gerçekten saf Müslümanlar. Peygamber Efendimizin getirdiği İslâm'ı yaşayan Hz. Ali'nin etrafında toplanan Mekke ve Medineliler. İkincisi, Hariciler, yarı Bedviler, inanmış ama imanını bildiği ile takviye edememiş¹⁹ insanlar. Bunlar her şeyi sâdece ilk cümlesi ile anlayanlar. Meselâ namaz kılmayan adam kâfirdir diyor ve İslâm adına kafasını kesiyorlar. Üçüncüsü, Muâviye'nin etrafında toplanan İslâm'ın ilk devirlerinde çok fedakâr davranan, bunun nimetlerinden biz de istifade edelim, saltanat paraya tâbi olacak, bunu bileğimizle hak ettik diyen ve hızla maddeye yönelen bir grup. Bu iki grup arasındaki mücadelede,²⁰ Peygamber Efendimizin Hz. Ali hakkında söylediği bütün hadisler bilindiği, Allah'ın aslanı olarak bütün İslâm tarihinde Hz. Ali'nin yeri belli olduğu halde Muâviye'yi büyük bir grup destekledi. Hz. Ali, Sıffin olayında savaşı kazandığı halde Kur'ân-ı Kerîm sayfelerini mızraklarının ucuna takıp, Kur'ân-ı Kerîm için harp ediyoruz diyerek karşı tarafı tesir altında bıraktılar.

Daha sonra Hariciler üç tane katil tutarak Hz. Ali Efendimizi şehit ederler. Haricilerden biri Muâviye'yi, biri Hz. Ali'yi, diğeri hakem olan Amr'ı öldürecek. Muâviye sabah namazına gitmediği için kurtulur. Hz. Ali namaza giderken, evdekilerle helâlleşir ve zehirli bir kılıçla şehit edilir. Hz. Ali'yi şehit eden İbn-i Mülcem bir kabile reisidir. Hz. Ali halife olduğunda herkes hediyeler getirir. İbn-i Mülcem murassa²¹ kılıcını getirir. Hz. Ali bütün hediyeleri kabul eder ammâ bu kılıcı almaz. Benim şehâdetim senin elinden olacak, bu kılıcı alamam buyurur. Adam, "Kafamı kes, ben böyle bir kadere âlet olmayayım," diye yalvarır. Bunu anlata anlata paranın câzibesine kapılır ve Ali Efendimizi vurur.

Hz. Ali'den sonra Muâviye Şam'da duruma tamamen hâkim olmuş ve Hz. Haşan hilâfetten ferâgat ettiği²² halde iktidar hırsı ile onu zehirlet-

tirmiştir. Geriye bir tek Hz. Hüseyin kalmıştır. Bütün Peygamber evlâdı da yetmiş küsur kişi. Hiçbir hilâfet iddiası yok. Hatta kendisine halife olarak uymak isteyenleri kabul etmiyor. O zaman Muâviye ölmüş yerine Yezid geçmiştir. Yezid "Ne olursa olsun, peygamber çocuğudur, benden üstündür" diye Hz. Hüseyin'i öldürme kararı alır. Hz. Hüseyin, yanına asker almamak şartıyla yalnız âile efrâdı ile, bugünkü Irak'ta bulunan Kûfe'ye doğru konuşup anlaşmak amacıyla yola çıkar. Hz. Hüseyin'e "Yezid'in babasına güvenilmezdi, Yezid'e hiç güvenilmez" derler. "Bilirim ama kaderimin icabıdır, gitmemelik edemem" der.

Yetmiş iki silâhsız insan Irak topraklarında "belâ toprağı" denen yere geldiklerinde yirmi bin kişi tarafından çevrilirler. İki taraf da Müslüman; ezan okuyor, namaz kılıyorlar ve savaşıyorlar. Yetmiş iki kişi akla gelmez zulümlerle karşılaşılıyor. Bunlardan biri Ali Ekber, Hüseyin Efendimizin büyük oğlu. Ali Ekber atına biner yirmi bin kişiyi yarar, elindeki kırbayı doldurur. Kırbayı delmek için ok atarlar. Kırbayı korumak için sağma aldığında teber denilen balta ile sağ kolunu, sol koluna aldığında sol kolunu keserler. Dişleri arasına alıp geri dönmek istediğinde kırbayı delerler ve kan revan içinde döner, bir damla su içmemiştir.

Hz. Hüseyin Efendimiz atından düşmüş perişan ve susuz bir halde. Aile efrâdı yok olma tehlikesi içinde feryat ediyorlar. O sırada biri gelip Hüseyin Efendimizi vurup vaat edilen parayı almak ister.

Hüseyin Efendimiz: "Elini günaha bulama" der. Adam birden uyanır. "Bu halde bile benim iyiliğimi düşünen çok büyüktür beni affet" der, elini öper ve mücadele etmek ister. Mücadelede yirmi-otuz ok yarası alır. Hz. Hüseyin "Allah yaptığını görür" der.

İnsan son anda kurtulur mu kurtulur. Yeter ki, büyüğe hizmet etmeyi becerebilsin. Daha sonra dişleri öne fırlamış tıpkı bir hayvanı andıran insan, Hüseyin Efendimizi şehit eder. Bütün erkekler yok edilir. Sâdece beşikteki Zeynel Abidin kurtulur ve Ehlîbeyt sülâlesi oradan devam eder.

Bize göre bu bir takdir,²³ itiraz etmeyiz. Lânet etmekle de vakit geçirmeyiz. Önemli olan ibret alabilmektir.

Bu devirde de Hz. Hüseyin ve Muâviye vardır. Önemli olan sen hangi noktadasın? İnsanın nefsanî arzuları çalışmasına, vatanına olan hizmetine mâni olacak noktada ağır basıyor mu?

18 Sahabe: Hz. Muhammed'in sohbetlerinde bulunmuş olan Müslümanlar, sahâbiler.

19 Kuvvetlendirmek, güçlendirmek.

20 Çatışma, vuruşma, savaş.

21 İnci, elmas gibi kıymetli taşlarla süslenmiş, mücevherle bezenmiş.

22 Hakkından vazgeçmek.

23 Alın yazısı, kader.

İçimizdeki Hüseyin çalışma, hizmet aşkıdır. Her türlü güzellik, doğruluk Hüseyin'dir. Kendimize âit arzu ve isteklerimiz, kinimiz, gururumuz, Muâviye'yi temsil eder. Hangi yöndeyiz? İnsan senelerce Muâviye'ye küfredip sonunda onun ordu-sunda kalmış olabilir. Allah bizi bundan korusun.

Fuzûlî'nin eseri olan *Saadete Ermişlerin Bahçesi* adlı eserde şöyle anlatılır:

Rivâyete göre Hz. Hüseyin doğduğu zaman Cenâb-ı Hak tarafından Cebrâil iki vazife ile Hz. Muhammed'e gönderilir. "Git Resulümü bu doğan çocuktan ötürü tebrik et ve sonra şehitlik için baş sağlığı dile!" Cebrâil Hz. Muhammed'e önce tebriklerini sonra tâziyesini²⁴ bildirir. Hz. Muhammed hayretle:

— Ey Cebrâil kardeşim. Kutlamanın sebebini anladım ama hangi şehit için baş sağlığı diliyorsun?

Cebrâil cevap verir:

— Bu mazlûmu senden sonra Kerbelâ çölle-rinde cefâ kılıcı ile şehit edecekler.

Hz. Muhammed bu haberi alınca ağlamaya başlar. Yanında Allah aslanı Ali vardır. Hemen ellerine kapanıp sorar:

— Ey güzeller güzeli. Niçin mübârek gözle-rinden yaşlar iniyor?

Hz. Muhammed aldığı haberi can kardeşi Ali'den saklamadı, olduğu gibi anlattı ki şimdi Allah aslanı da ağlıyordu.

Bu sefer kadınlar sultânı Fâtıma sordu:

— Ya Ali seni böyle sel sel ağlatan nedir?

Hz. Ali, Resul'den dinlediğini Fâtıma Anamıza olduğu gibi anlatır. Hz. Fâtıma gözlerinden inen yaşlarla aziz babasının önüne diz çöker.

— Babam, babam! Ali'nin senden öğrenip bana anlattıkları nedir? Hz. Muhammed boynunu büktü:

— Bana da Cebrâil²⁵ anlattı!..

— Yâ Resul bu iş ne vakit olur? Resul cevap verir:

— Benden, senden, Ali'den ve Hasan'dan sonra.

24 Baş sağlığı dileme.

25 Allah'ın vahyini peygamberlere ulaştırmakla görevli melek.

Hz. Fâtıma, iyi ama diye kendi kendine sordu? Bu musibet²⁶ vukûa geldiğinde²⁷ benim mazlû-mum²⁸ için kim tâziyette bulunsun?

Rivâyet ederler ki bu suâle hâtiften²⁹ şöyle ce-vap gelir:

— Ey kadınların en güzeli ve en azizi! Ahir zaman ehlinden, Peygamber soyuna bağlı olanlar senin oğluna, kıyâmete kadar ağlayacaklar.

Hz. Hüseyin şehit olmuştur. Hânedan Medî-ne-i Münevvere'ye döndüğü zaman karşılarlar. Ve Yezid, Zeynel Abidin'i yanına çağırarak:

— Ey Zeynel Abidin! dedi. Benim oğlum sana komşu oldu. Onunla güreşebilir misin?

İmam Zeynel Abidin:

— Güreşmek kolaydır dedi. Fakat ikimize de birer silâh ver, sonra da emreyle kapışalım. Yenen yenileni öldürsün.

Onlar böyle konuşurken birdenbire nakkare³⁰ sesleri duyuldu. Bu sesler o kadar gürültülüydü ki buldukları yer âdeta zelzeleye uğramış gibi oldu. Yezid'in oğlu:

— Ey Zeynel Abidin dedi. Bu nakkareler ba-bam için her nöbet böyle çalar. Sizin nöbetiniz yok mudur?

Zeynel Âbidin,

— Biraz sabret, dedi.

Nakkareden sonra müezzinler Allahu Ekber'e başladı. Orada hazır bulunanların kulaklarına vel-veleli³¹ akisler bırakan bu sesleri işaret eden İmam Zeynel Abidin:

— Ey Yezid'in oğlu! Bu da işte bizim nöbeti-mizdir ki kıyâmete kadar hiç değişmeden devam eder...

Evet, Müslümanlıkta matem yoktur. Ama Hz. Peygamber torununa ve hânedan soyuna yapılan zulümlerden, çektikleri sıkıntılardan dolayı, hür-meten 1 Muharrem'den 10 Muharrem'e kadar bol su harcanmaz, temizlik, çamaşır, banyo gibi işler yapılmaz, yeni bir şey alınmaz, hediyeleşilmez, düğün ve eğlence yapılmaz.

26 İnsanın başına ansızın gelen belâ, felâket, dert.

27 Olmak.

28 Haksızlığa uğramış, zulüm görmüş kimse.

29 Gözle görülmeyen manevî âlem.

30 Küçük davul.

31 Gürültülü.

YAHUDİLER-I*

Sâmiha AYVERDİ**

Kanaatime göre Amerika'nın dünyaya ve bilhassa Türkiye'ye müteveccih¹ politikası hiç de ince ve iç açıcı bir siyaset olmamıştır. El-küfrü milletü'n-vâhide² gereğince, kendi menfaati bahis mevzuu olduğu zamanlarda dahi Müslüman-Türk'ü değil, diğer tarafları seçmiştir.

İş Yahudi'ye olan alâkaya gelince, bir konuşmasında Reagan; "İsrail'i kıramayız." demekle ne pahasına olursa olsun bu, hep Yahudi'den tarafa çıkan Amerika'nın en salâhiyeti ağzı tarafından ikrar edilmiş bir politika-dır. Nasıl olmasın ki Yahudi asırlar evvel ne yapıp yapıp İncil'in başına Ahdiatik diyerek Tevrat'ı getirip oturtmak maharetini göstermiştir. İşte hâlâ o gafilâne boyun eğiş, haçlı dünyayı İslâm'dan fazla Yahudi'ye meylettirmiştir.

Halbuki batının azim hatalarından biri de Yahudi'nin, ayak bastığı her ülkeyi târumar etmeyi hak bellemesinin tarihî bir gerçek olduğunu dahi düşünmemiş olmasıdır.

Buldukları yerden Bâbil'e sürülen ve Buhunnâsır'dan sonra gevşek bir idareci olan oğlu tarafından yüz verilen Yahudi'nin Bâbil'i nasıl yıkmış olduğunu tarih söylemiyor mu?

Roma'nın ahlâkî çöküntüsü ile izmihlâlini³ hazırlayan da gene Yahudi değil midir?

Bugün bir İsrail devletinin kuruluşu gayretinde Amerika'nın da İngiltere'nin de rolleri inkâr olunmaz. Ama ne çare ki gerek Amerika'nın gerek Avrupa'nın siyasî, iktisadî ve idarî işlerinde Yahudi'den başka hâkim ve söz sâhibi olan, hangi lobi vardır?

Asırlarca evvel Yahudi'yi İspanyol engizisyonlarından kurtaran Türk hakanları insanî ve İslâmî tutumları ile hata işlemiş sayılabilirler amma şimdi Türklerden gördükleri o iyiliği unutmamış pozunda dünyaya insanîyet mesajı vermekle

övünmeye kalkışan Yahudi'nin menfaatsiz tek adım atmayacağını batı bilmiyorsa da biz Türkler nasıl bilmezlikten gelebiliriz?

İşte Kanunî Sultan Süleyman'ın beş yüz sene evvelki bu medenî ve insanî hareketine karşılık Yahudi'nin âlây-ı vâlâ⁴ ile bir şükran nümâyişine girişeceğini biz de dünya da öğrenmiş bulunuyoruz. Ama bu hareketlerine karşı Türklerden koparmak istediklerini batı bilmiyorsa da çok şükür biz bilmekteyiz. Öyle ki Yahudi lobisi, bir taraftan Amerikan Kongresinde dönüp dolaşan

1 Müteveccih: Yönelmiş, yönelen.

2 El-küfrü milletü'n-vâhide: Küfür tekbir millettir.

3 İzmihlâl: Yok olma, mahvolma, yok olup bitme, yıkılma, çökme.

4 Âlây-ı vâlâ: Gösterişli, debdebeli bir şekilde.

Ermeni taleplerine, karşı bir görüşle çıkmakla müteşekkiri olduğu Türk'ü desteklemenin karşılığı olarak bakınız ne istemektedir:

Türkiye'de İbranice tedrisat yapacak bir Yahudi koleji açmak müsaadesi koparmak. Zira İbranice bilmeyen Yahudilerin, dinlerinde zaafı olduğu iddiasıyla teşekkürlerinin bedeli olarak bu ücreti talep eylemektedirler.

Şimdi İsrail kodamanlarının dillerinde dolaşan parola şudur: Dünya Yahudileşiyor!

Geçenlerde, İsrail'den İstanbul'a gelen iki kadın gazeteci, Galatasaray civarında bulunan İngiliz Konsoloslukunda verilen bir çaya davet olunurlar. Davetlilerin hepsi de vaktinde geldikleri halde zamanın geçmiş olmasına rağmen, İsraililer aşağı yukarı, davetlilerin dağılma saatine doğru, şakaklarından ter akarak, alı alma moru moruna gelirler. Bu gecikmenin, şehri iyice bilmemiş olmalarından, belki de uygun bir vâsita bulamadıklarından ileri gelmesi ihtimâlden mi olabileceği sorulunca, kadın gazeteciler: "Hayır, bunların hiçbiri değil. Biz Museviler cumartesi günleri vâsitaya binmeyiz. Burada misafir bulunduğumuz otel, İngiliz Konsoloslukuna hayli uzak olduğu için, yürüyerek geldiğimizden geciktik." cevabını, sanki medenî ve terbiyevî bir mazeretmiş gibi, tereddütsüz söylemişler.

Son derece bağlı oldukları şeriat ve ırkî prensiplerine can feda edebilen bir ırkın bu körü körüne itaat şuurunu, onları, başka milletlerin aley-

hine tecellî edecek hareketlerden, tarih boyunca hiç mi hiç alıkoymamıştır. Zira Müslüman için Allah, Rabbülâlemîn'dir. Yerde gökte yaratılmış cümlelerin Allah'ıdır. Halbuki Yahudi, Allah'ın yalnız Mûsâ ümmetinin Allah'ı olduğuna inanır ve Tevrat: Yerde, gökte ne türlü nimet varsa hepsi sizin faydalanmanız için yaratılmıştır, istediğini, istediğiniz gibi kendi lehinize çekip alın ve kullanın." diyerek gayriinsanî de olsa Yahudi'nin göz diktiği herhangi bir keyfiyeti kendi meşru malî imişçesine istismar etmesini hoş görmektedir.

Tevrat, bir ahiret hayatı tanımaz. Onun için de bütün gücü ve kuvveti ile ümmetini dünyevî refah ve saadetine doğru arkasından iter durur. İleride tecziye edileceği⁵ ya da mükâfat göreceği bir uhrevî⁶ hayat tanımadığından ve âti endişesi⁷ de olmadığından, teşekkür etmemiş bir vicdanî hayatın noksanı, onu her fırsatta, başka milletlerin zararına dahi olsa, kendi çıkarıma bir hayat sürecektir davranışlara sevk eder.

Yazlık evimiz Çamlıca'da idi. Kuzguncuk Yahudileri, bilhassa Kısıklı semtinin teneke ve çinko işlerinin yapımı ve tamirini âdetâ kesime almışlardı.⁸ Aralarında, Yahudi Kemal isminde, orta yaşlı, geveze bir adam vardı. Hemen her gün, bahçe kapısını iterek içeri girer ve çimenlerin üstüne otururdu. Yapacağı bir tamir işi olmasa da, bakarsınız Kemal bahçededir ve saat öğle vakti ise -ki her zaman böyle olurdu- sanki evelden çağrılmış gibi oturur beklerdi. Neyi, demeye hiç de lüzum yoktu. Ailenin sofrada bulunduğu bu saatte kendisine de az sonra içeride her ne yeniyorsa, tatlısı ile tuzlusunu ile donatılmış bir tepsi geleceğini bildiğinden onu beklerdi.

Yemeğini yedikten sonra da hem kahvesini hem de devamlı yanında taşıdığı üç tarafı kapalı mangalına ateş isterdi. Ev halkı, evde yapılacak bir tamir işi olmadığını söylemiş olursa, başka evlerde iş bulacağı ümidi ile giderdi.

Yahudi Kemal'in biz çocuklarla da bir başka alışverişi vardı. Ona: 'Kedinin ayağı kaç?' derdik. Hiç şaşırmadan: "Üç buçuk!" cevabını verir ve arkasından da, bu acayip karşılığın hoşumuza gitmiş olmasından faydalanır gibi: "E... küçük

5 Tecziye edilmek: Cezalandırılmak, ceza verilmek.

6 Uhrevî: Ahirete ait, öbür dünya ile ilgili.

7 Âti endişesi: Gelecek kaygısı.

8 Kesime almak: mec. Bir kişiyi veya işi tekeline alıp tek söz sâhibi olmalı, avucu içine alıp karşısındakine tasarruf hakkı tanımamak.

beyler, küçük hanımlar, dün akşam babanız koca koca çikolata paketleri getirmişti. Hani benim payım?” diye sorardı. Bizler de annemize pek göstermeyerek, bu yaşlı Yahudi'nin ağzını tatlandırdırđık. Ertesi sene Çamlıca'ya göç ettiğimizde Yahudi Kemal hiç görünmedi. Sorduk, soruşturduk. Kemal öldü, dediler. Zavallı Kemal, Sarıkaya civarındaki Şerif Haydar Paşa'nın bostan kuyusundan su çeken tulumbayı tamir ederken kuyuya düşerek ölmüş.

Hâdise beni cidden üzmüştü. Hem o kadar ki haftalarca gözümün önünden gitmedi. Onun sevimsiz, arsızca taleplerine öyle alışmıştım ki âdeta bahçe kapısını açıp içeri girmesini bekler gibi idim.

Acaba Kemal şimdi Küplüce ile Bağlarbaşı arasında bulunan o meşhur maşatlıkta⁹ mı gömülü idi?

Musevi, şehrin neresinde ölürse ölsün, bu Anadolu yakasındaki maşatlığa gömülmek istemiş. Sebebi de buranın Kudüs'e karadan bağlantısı olan bir yer olması imiş. Belki bizim Yahudi Kemal de şimdi sık sık önünden geçtiğimiz bu koca taşların birisinin altında yatmakta bulunuyordu.

O günlerin üstünden, yarım asırdan fazla zaman geçmiş bulunuyor. Ben hâlâ, o esmer, kara kuru ve çirkin adamı, zaman zaman ve dahi şimdi de olduğu gibi hatırlarım.

Türk'ü zarara sokmak, ondan bir şeyler koparmak, meselâ en azından, biz çocuklardan, annelerimizden habersizce, çikolata almak yollu, hediye âdâbına aykırı işlere zorlamak bile olsa, onu kâr saymaktan hoşlanırdı.

Kemal, biz çocuklardan yediğimiz çikolataların parlak kâğıtlarını biriktirip kendisine vermemizi ister ve bunları eriterek lehim yapacağını söyler, biz de onları top hâline getirip tenekeci Kemal'e verirdik. Bunlardan, tenekeleri ve çinkoları tamir ederken kullanacağını söylediğimiz zaman, büyüklerimizin: “Vay koca Yahudi...” demekten ibaret sözlerinin takdir mi, yoksa tezyif¹⁰ mi olduğunu düşünemeyerek, Kemal'in çıkarlarına hizmet eylemekte devam ederdik.

9 Maşatlık: Müslüman olmayanların gömüldüğü mezarlık, bilhassa Yahudi mezarlığı.

10 Tezyif: Değersiz göstermeye çalışma, aşağılama, küçültme.

İkinci Sultan Abdülhamid'in, Mâbeyn'de telgraf başına geçip Mutasarrıf Cevad Bey'e, Filistin Araplarının Yahudiler tarafından, kıymetlerinin çok üstünde değer teklif etseler de topraklarını satmamalarının temin edilmesini söylemek suretiyle, ileri görüşlülüğünü bu vesile ile de göstermesine rağmen, vurdumduymaz ve cahil Filistinlilerin, altına mağlûp olması önlenememiştir. Memleketin basit ve çatallı meselelerini asla olurluna bırakmamış böyle bir padişahı nasıl rahmetle yâd eylemeyiz?

Dünya Siyonist¹¹ toplumları ve bilhassa Amerika'da kök salıp memleketin gelir kaynaklarını ellerine geçirmiş Yahudilerin, açgözlü ve cahil Filistinlilerin ellerinden almak istedikleri topraklar için akıl almaz fedakârlıkları, dünya milletlerinde olduğundan da fazla Türklerin kulaklarında çınlayacak bu alarm sesleri tarihin tozlu sahifelerinden çıkarılıp okunmalı ve amel edilmelidir.

Dünyayı Yahudileşmiş gören bu ırk hiç de yanlışı söylemiyor. Öyle ki, dünyayı, masonluk ağına alarak, kurduğu zümre saltanatı içine çağırıp menfaatlendirmek gibi hüneri yüzünden, bu ağın içine girmemiş kaç vatansesver görebiliriz?

Masonluğa asla insanî ve medenî bir teşkilât diyemeyiz. Cemiyetin muhtaç, aç, sefil ve yardım bekleyen kısmına el atmak, onun kârı değildir. Varlığı, dirliği, mevkii gibi işine yarayacak olanlardan faydalanmak, hatta onları, kendi memleketleri aleyhine kullanmak gibi şahsî çıkarları ile taltif etmesi,¹² bu ağı kuran Yahudi'nin zekâsı mahsullerinden başlıcaları olarak düşünülebilir.

İşte Yahudi teşrih tahtasına¹³ yatırıldığı zaman elde edilecek tablo budur. Amma ne yazık ki hâlâ onun oyununu bozacak bir karşı silâhımız mevcut bulunmuyor ve böylece de ednâ menfaatler uğruna, akın akın, kendi ayağımızla, o ağın içine koşup atılıyor.

11 Siyonist: İlk planda Filistin toprakları üzerinde bağımsız bir devlet kurmayı ve daha sonra yayılmak suretiyle ırklarının üstünlüğünü bütün dünyaya kabul ettirmeyi ideal olarak benimseyen Yahudilik akımının taraftarı olan kimse.

12 Taltif etmek: İyi ve güzel davranarak gönül almak, gönül almak; rütbe, nişan, madalya vb. ile ödüllendirmek.

13 Teşrih tahtasına yatırmak (Teşrih masasına yatırmak): Bir meseleyi inceden inceye ele almaya girişmek.

YTÜ'DE GAZZE DURUŞU

Mustafa Sinan YARDIM*

Gazze katliamı ve soykırımın başladığı 7 Ekim 2023'den beri dünya artık eski dünya değil. Pek çok zıtlık hem bu kadar yan yana hem bu kadar iç içe hem de ayan beyan görünür olmamıştı. Zıtlar ve zıtlıklar âleminin bilinen birçok cüzünü, bu kadar göz önünde seyretmemiştik. Kimi hâlin adı, kimisi sıfatı: Zalim-mazlum, kötülük-iyilik, acımasızlık-merhamet, ahlâksızlık-ahlâk, kıtlık-bolluk, açlık-tokluk, ölüm-yaşam, hatta ölüm-kalım, masumiyet-suç, hastalık-sağlık, acı-sevinç, ayrılık-kavuşma, keder-neşe, etki-tepki, nefsanî-rahmanî, akıllı-akılsız, diye bu liste uzar gider... Hele hele bir de vicdan-vicdansızlık yok mu! İlhan Ayverdi Kubbealtı Lugatı'nda vicdanı, "İnsanda iyiyi kötüyü ayırt eden, iyilikten huzur, kötülükten azap duymasına yol açan, davranışları hakkında âdil bir yargıya iten duygu." diye anlamlandırıp açıklıyor. Vicdan meselesi için en can alıcı ve can yakıcı taraflarından!

Yıllarca köşeye sıkıştırılmış Gazze halkının nefes alabilmek için yaptığı başkaldırı hareketine, İsrail devleti insanlığın görmediği orantısız bir güçle karşılık verdi. Ne merhamet ne ahlâk ne hayâ ne vicdan ne denge ne adalet ne akıl bulunan bu saldırı, kısa süre sonra Gazze'yi bir insanlık felaketi ve trajedisine sürükledi. İsrailoğullarının bilerek, isteyerek, yaptıkları bir soykırıma dönüştü.

Gazze, asker askere yapılan bir harp olmaksızın çok, İsrail askerlerinin masum sivilleri taammüden katlettikleri bir soykırım alanı haline gelmiştir. 1 Temmuz 2024 itibarıyla 9 ayda en az 15 bin 694'ü çocuk, 10 bin 279'u kadın olmak üzere 37 bin 877 Gazzeli katledildi, 86 bin 969 kişi de yaralandı, yerinden edilen yaklaşık 1 milyon 660 bin kişi en az bir bulaşıcı hastalığa yakalandı, 60 bin hamile kadın sağlık hizmeti alamıyor, 17 bin çocuk ebeveynsiz kaldı veya sadece annesi veya babası hayatta; bir diğeri öldürüldü, bebekler açlıktan ölmeye başladı, 194 hükümet binası ve tesis yerle bir edildi, 110 okul tamamen yıkıldı, 321 okul kısmen hasar aldı, 608 cami tamamen, 209 cami kısmen yıkıldı, 3 kilise bombalandı, 80 bin ton patlayıcı atıldı, 150 bin konut tamamen yıkıldı, 80 bin konut kullanılamaz hale geldi, 200 bin konut ise çeşitli şekillerde hasar aldı. Enkazlar tam ve usulüne göre kaldırılamadığı için, enkaz altında sayısı binlerle ifade edilen kişinin cesedine hâlen ulaşılamadı.

Gazze ve Refah, kentsel altyapıları çöktüğü için çöp dağları, bozuk kanalizasyon sistemleri, içme suyu sistemleri nedeniyle de büyük bir halk sağlığı felaketiyle karşı karşıya geldi. Atık Gazze büyük bir bebek mezarlığıdır! Gazze büyük bir çocuk mezarlığıdır! Gazze büyük bir kadın mezarlığıdır. Bütün bunlar ise, doğusuyla batısıyla, kuzeyiyle güneyiyle, ortasıyla tüm dünyanın

gözü önünde yaşandı ve maalesef yaşanmaya da devam ediyor. Ortada cereyan edenleri ama, fakat, ancak, lâkin ifadeleriyle izah etmek mümkün değildir. O izahat eşikleri çoktan geride bırakılmıştır. Bu yüzden beşeriyet âlemi derin bir kırılma yaşıyor. İnsanlığın bağına açılan derin yara, derin de bir iz bırakacaktır. Tüm dünya için, beşeriyet için, maşerî vicdan için artık yeni bir milat vardır: Gazze'den önce, Gazze'den sonra!

İsrail devleti Gazze mezalimini fütursuzca, dünya kamuoyunun gözü önünde, âdeta gözü-nün içine baka baka yapmaktadır. İsrailoğullarının bu umursamaz, vurdum duymaz davranış biçimi ve üslubu nereden kaynaklanıyor, diye bakıldığında; arkasında Siyonist idealleri destekleyen ve âdeta “tek dişi kalmış canavar” halindeki Batının varlığı müşahede ediliyor. Bu Batı, “Vahşi Batı”dır; Amerikan kovboy filmlerindeki terim anlamında “Western” değildir! Bu bünye, ne kadar makyaj yaparsa yapsın, tırnakla kazındığında altından “Vahşi Batı” çıkmaktadır. Belki bazıları tebessüm edecek ama 9 aydır yaşananlar, yaşatılanlar bir komedi filmi değil, gerçek bir insanlık trajedisidir. İnsanlığa, insanlık değerlerine, masumiyete, Gazze'ye kan kusturan gerçek manada bir “Vahşi Batı” ile karşı karşıyayız. Geçenlerde The Washington Post'ta çıkan habere göre; ABD 7 Ekim'den bu yana işgalci İsrail rejimine yaklaşık 6,5 milyar dolarlık yardım yollamış durumdadır.

Güya bu katliam ve soykırım parasının adını da: Güvenlik yardımı koymuşlar. İsrail yönetimine bu tür destekleri veren bütün devletler ve politikaları şiddetle kınanmayı ve vicdani olarak reddedilmeyi hak ediyor! Bu şımarık, merhametsiz savaş makinası canavarı Batı yarattı ve beşeriyetin başına musallat etti. Batı medeniyeti, insanlık âlemine saçtıkları pisliklerini temizlemek zorundadır.

Ancak, Gazze tüm bu olumsuzluklara rağmen direnmektedir, mücadele etmektedir, insanlığa örnek olmaktadır, küllerinden doğmaktadır. Sadece İslâm dünyasının değil, Batı dünyası içindeki “vicdan adacıkları”nın da dikkatini çekmeyi başarmıştır.

İsrailoğullarının arz-ı mev'ud hayali insanlığa vahşet, mezalim, acı, gözyaşı, kan ve yıkım getirmiştir. Dünya da görmektedir ki; bunların üzerine inşa edilebilecek hiçbir hayal ve gelecek, insanlık âlemine huzur ve mutluluk getiremez. Bundan İsrailoğulları da huzur ve mutluluk kazanamazlar. Nitekim bugün kendi atıkları sevinç naraları sahtedir, arkasında endişe ve soru işaretleri vardır, kalpleri mutmain ve teslim değildir. Hakka ve adalete dayanmayan, kul hakkı ve kan üzerine inşa edilmiş bir gelecek, gelecek değil, yok oluşturmaktadır. İsrailoğulları Gazze mezalimi ve soykırımı ile kendi zavallı ve ezik gelecekle-

rinin ve gidişatlarının bahtsız taşlarını döşediklerinin farkında değillerdir. Her türlü zorluğa ve acıya rağmen Gazzeli çocukların gözlerindeki ve sözlerindeki umut, teslimiyet, rıza, itminan, iman ve adanmışlık İsrail'i ürkütmektedir. Buna İsrail kamuoyu da şahittir. Bu yüzden İsrail kamuoyu çözülmeye başlamıştır. Bugüne kadar binlerce İsrail vatandaşı selameti devletlerini terk edip Batı'daki birinci adreslerine kaçmakta bulmuştur. İsrail devleti bu tersine göçü durduramıyor, insan kaynakları hızla eriyor.

Gazze için İnsanlık âleminin bir kısmı bu elim hadiselerin hemen başında pozisyonunu belirledi. Bu net pozisyon, en öz ve açık olarak "zulmün karşısında durmak"tır. Ancak büyük bir çoğunluk var ki hâlen uzaktan seyretmeyi ve âdeta İsrailoğullarının doğrudan ve dolaylı baskılarına boyun eğerek, sessiz kalmayı tercih ediyor. Batı dünyası bir yere kadar anlaşılabilir; ama İslâm dünyasının bu hâl-i pür-melâlinin izahı zordur. Bu durum Türkiye'de de değişmemektedir. Yukarıda bahsettiğimiz İlhan Ayverdi'nin vicdan tarifine göre, İslâm dünyasının Gazze ile imtihanı zorludur ve Müslümanların da bu imtihandan geçme ihtimalleri günbegün zorlaşmaktadır. Hani denir ya; "Allah encâmımızı hayreylesin!" Bu durum maalesef "ümmetin birliği", "ümmet bilinci", "ümmet

davranışı" gibi kavramların günümüzde hangi seviyede ve nasıl deforme olup, erozyona uğradığının da birer göstergesidir. Ümmet ismi verilen büyük kütle, maalesef büyük ölçüde "konfor alanı dışına" çıkamamıştır. Yani Gazze'deki durum karşısında "rahatını bozma yolu"nu tercih etmemiştir. Tırnak içinde verdiğimiz bu birlik, bilinç ve davranış bugün Gazze'yi koruyabilmeliydi. "Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli" diyen Mehmet Akif'in kemiklerini sızlatırcasına, Gazze vurulmamalıydı, yıkılmamalıydı. Bu yüzden Gazze meselesi 7 Ekim'den itibaren artık sadece Müslümanların meselesi olmaktan çıkıp, insanlığın meselesi haline gelmiştir. Ne yazık ki bugün bu dinî âidiyet meseleyi çözememiştir, çözememektedir. Konu bana öncelikle bireylerin vicdanlarında çözmeleri ve kişisel inisiyatif olarak fert fert tavır ve duruş geliştirmeleriyle ilgili gibi geliyor. Bilinçlenme temelde ferdin özünden başlamalıdır. Yoksa itekleyerek, dökme suyla değirmen döndürme çabalarıyla büyük toplumsal bir inisiyatifin ortaya çıkmasına zemin hazırlanmıyor. Eğitim ve bilinçlendirme geniş zamanda sonuç alınan bir süreçtir. Halbuki bugün zaman dardır, Gazze soykırımını durdurmak için az zaman vardır ve bugün hâl edilmiş davranışları hasat etme zamanıdır. Maalesef ne ekersen onu

biçersin, düsturu gereğince ülkemizdeki Gazze hareketliliği ancak uyanış içinde olan Batı'daki "vicdan adacıkları" kadar olmuştur. Gürül gürül, coşarcasına bir tepki seli, bir boykot seli ortaya çıkamamıştır. Bütün bunları ilk andan itibaren canla başla didinen, dertlenen, rahatını bozan, kendini konforsuzluk alanına düşünmeden atan, malıyla, parasıyla, vaktiyle, canıyla, enerjisiyle, duasıyla Gazze'ye destek olan insanları, sivil toplum örgütlerini tenzih ederek söylüyorum. Şahsi inisiyatifini alan, bunları birleştirerek grup inisiyatifine getiren sivil toplum örgütlerini şükranla yâd etmek bir kadirşinaslık icabıdır.

Ülkemizde 80'lere kadar Filistin meselesi sadece "solun meselesi" gibi algılandı. Filistin kamplarında silahlı eğitim alan solcu militanlar toplumda bu algıyı besledi. Pek çok insan mesafeli durdu buna. Zaman zaman konu Arafat üzerinden değerlendirerek, Arafat'ın bazı tercihlerini, kararlarını hatta hatalarını Filistin halkına mal ederek yaklaşıldı meseleye. Sonrasında ise sadece Müslümanların meselesiymiş gibi yaklaşıldı. Bu defa sol ve liberaller mesafeli durmaya başladılar. Bu süreçte Filistin kullanışlı bir siyaset aparatı oldu âdeti.

Bugün ne Birleşmiş Milletler ne İslâm Konferansı Örgütü ne Avrupa Birliği ne Arap Birliği ne G7 ne G8 ne G20 ne BRICS ne diğerleri ne de ikili ilişkiler Gazze'deki kanı durdurabilmekte, zalim ve şımarık İsrail devletine gem vurabilmektedir. Bunun başlıca sebebi de zaten bu devletlerden bazılarının ve politikalarının sorunun esas parçası olmalarıdır. Bu sorunu doğrudan ve dolaylı olarak bu devletler üretmişlerdir.

Günümüzde ise zamanın ruhu ve 21. yüzyılın ilk çeyreğindeki bakış, Filistin ve Gazze'yi aslında bir insanlık meselesi noktasına taşıdı. Geline bu nokta daha sürdürülebilirdir. Bu noktaya daha önce gelinseydi belki Filistin meselesi bu kadar karmaşıklaşmazdı, derinleşmezdi, belki bu kadar ağır bir yıkım olmazdı. Bu mevziyi korumak ve bunun üzerinde ilerleme şansını kullanmak isabetli olacaktır.

Hey hât! Hey hât! Hey hât! Ne günler yaşıyoruz! İstiklâl Marşımızın kıtaları bugün Gazze'yi tarif ve tavsif ediyor:

*Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet" dediğin tek dişi kalmış canavar?
Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın,
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın,
Kim bilir, belki yarın belki yarından da yakın.*

Yukarıdaki düşüncelerle ve ruh hali içinde, 2024 yılı Mayıs ayının ilk haftasında Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) Davutpaşa kampüsünde şahsi bir duruş ve inisiyatif ortaya koyma ihtiyacı duydum. Buna kendimi mecbur hissettim. Yapmazsam çatlayacağım duygusuna kapıldım. Ekim ayından beri pek çok yürüyüşe, protesto gösterisine, açık alan toplantısına, imza kampanyasına, basın açıklamasına katılmama rağmen, toplumumuzda İsrail'e karşı tepki ve Gazze'ye beklediğim seviyede destek enerjisini göremeyince, konunun bir noktada birey olarak şahsi duruşları arttırmak ve görünür olmakla ilgili tarafları bulunduğunu düşünmeye başladım. İnsanlar kalabalıkların konforuna sığınarak tavır belirlemeyi yeğliyorlardı. Kalabalıkta kaybolmak, kalabalığın birleştiriciliğine teslim olmak, birlik beraberlik, hepsi çok iyi de... Bu bana göre, dışarıdan bir kuvvetle, dolaylı bir kuvvetle, zorlamayla, ittirmeyle, kaktırmayla ortaya çıktığı için sürdürülebilir olamıyordu. Halbuki Gazze meselesi vicdanlarda tam idrak edilip kişiler bir parça da olsa konfor alanlarının dışına çıkabilseler, meseleye oradan bakabilseler, hepsinin toplamından daha büyük bir idrak ve enerjiyi ortaya koyabilirler. Bu bilinç bize daha tekrar edilebilir, daha sürdürülebilir, her gün, her an, gerçek zamanlı bir Gazze eylemi ortaya koymayı sağlar. Küçük de olsa burada bizim yaşamaya talip olduğumuz bir konforsuzluk, Gazze'deki konforsuzlukla, zor şartlarla, yıkımla, direnişle, mücadeleyle bir empati kurmak anlamına gelir. Bu meyanda rahatımı daha çok bozmaya, rahatsızlığımı daha çok görünür hale getirmeye, bu konuda etrafıma daha fazla

rahatsızlık vermeye başladım. Kabul edilmeli ki “etrafa rahatsızlık vermeme” düsturuyla eğitilmiş, hayatının hiç yoksa yarım asrını bu prensibi yaşama üzerine bina etmiş bir kişi olarak, bu zor durum bile başlı başına bir konforsuzluktur. Gazze için bunu bile bile, bunu göre göre, görünür olmaya karar verdim.

Önce sınıfta derslere girerken boynuma Filistin kefiyesi takmaya başladım. Bir hafta boyunca bu tavrımı girdiğim tüm derslerde öğrencilerimle paylaştım. Derslerime günlük politika sokma konusunda hassas bir kişi olduğumu öğrencilerim bilirler. Buna rağmen tavrımı öğrencilerim önünde açık tartışmaya açtım, beni ve tavrımı olumlu veya olumsuz eleştirmelerini istedim. Meselenin artık sadece günlük politikayla izah edilemeyeceğini, jeopolitik değerlendirmelerin ötesine geçildiğini, 15 binden fazla bebeğin ve çocuğun, 10 binden fazla kadının, göstere göstere, dünyanın gözü önünde, canlı yayında katledilmesinin başka bir durumu işaret ettiğini ve buna karşı insanî bir tavır alıp, bir duruş sergilenmesi gerektiğini anlattım. Ben politikacı değilim, uluslararası ilişkiler, siyaset, kamu yönetimi vb. de okumadım; meslekten inşaat mühendisiyim ama bundan önce insanım, kendi çapımda bir vicdanım var, bir imanım var, bir babayım, bir kocayım, bir evladım, bir kardeşim, bir ağabeyim, bir amcayım, bir torunum, bir kuzenim, bir yeğenim, bir arkadaşım, bir komşuyum, bir dostum, bir hocayım... Gazze’de İsrail şiddetine maruz kalarak kaybettiklerimiz ve yaralanmışlar arasında bu sıfatlara sahip binlercesi var. Analar, bacılar, kızlar, nineler, teyzeler, halalar, gelinler, yengeler, torunlar var...

Bunlarla da yetinemedim, içim içime sığmadı: Gazze’ye duyduğum merhameti, dayanışma hissinin, kardeşlik duygusunu, acıyı; katliamcı ve soykırımcı İsrail’e duyduğum öfkeyi, infiali; Batı’nın ve Batı medeniyetinin vurdum duymazlığına, Müslümanlara özellikle de Gazzelilere yaptığı değersizleştirmeye isyanımı bir yerlere kanalize etmeliydim. Görünürlüğümü kapalı mekândan sahaya da taşımaya karar verdim. Her gün öğleden sonra 12.00-12.30 saatleri arasında yemeğe gelen herkesin geçmek zorunda olduğu YTÜ

Merkez Yemekhanesi (Menza Binası) merdivenlerinde tepkimi, duruşumu, kâh slogan atarak, kâh kısacık bile olsa konuşarak, kâh Türk ve Filistin bayrakları sallayarak, kâh yaptırdığım rozetleri dağıtarak, satın aldığım kefiyeleri dağıtarak, kâh yüzümü Filistin ve Türk bayrağının renklerine boyayarak, kâh Instagram’da @mustafasinanyardim adresinde canlı yayın yaparak, kâh sataşanlara cevap yetiştirerek, kâh iştirak edenlere mukabele ederek, kâh takdir edenlerle kucaklaşarak, kâh bisikletimle ve bayraklarımla kampüsü turlayarak ortaya koymaya başladım. Geniş gönüllü pek çok insanımız rozetleri ve kefiyeleri alırken Gazze’ye gönderilmek üzere maddî yardımda bulundular. Devletimizin tanıdığı ve desteklediği insanî yardım kuruluşlarına aktararak, bunların Gazze’ye ve Refah’a ulaşmalarına vesile oldum. Elan bunlara devam etmekteyim.

Bazı günler 5 kişiye hitap ediyorum bazı günler 50 kişiye. Sayının pek bir önemi yok. Ne zaman biteceğini bilmiyorum. Bazen güncel olarak Gazze ve Filistin ile ilgili bilgiler ve gelişmeler hakkında konuşuyorum, bazen işin tarihi boyutu, bazen insanî boyutu, bazen felsefî, bazen sosyolojik, bazen teknik ve mühendislik boyutu hakkında düşüncelerimi, duygularımı, kanaatlerimi ifade ediyorum. Arkamdan birilerinin gelmesi, büyük kitleleri harekete geçirmek gibi büyük bir beklentim yok ve olmadı. Fert olarak “Elimden gelen nedir? Elimden gelen budur.” noktasında oldum. Kimseden izin almadım. Topluma sunulabilecek, piyasaya sürülebilecek iyi bir malınız varsa toplum az ya da çok, er ya da geç kabul eder ve satın alır diyen, büyüğümün tavsiyesine uydum.

Ben aynı zamanda bir açık su yüzücüsüyüm. Karada yaptıklarımı denize de taşıdım. Kıyıda, sahilde, denizin ortasında, özellikle Boğaziçi’nin ortasında, Kızkulesi’nde Gazze için yüzmeye başladım, Türk bayrağı ve Filistin bayrağı açtım. Deniz milletinden arkadaşlarım ve dostlarım amasız, fakatsız, lâkinsiz beni desteklediler. Konuyu sahiplendiler, bir dediğimi ikiletmediler, gruplar halinde Gazze yüzüşleri yapmaya başladık. Kıyıdaki ve yalılardaki vatandaşlarımıza, restoranlarda oturan insanlara, gezi teknelerinin-

deki, dolmuş motorlarındaki, yatlardaki, şehir hatlarındaki yolculara, denizde spor yapanlara, uğraksız geçiş yapan ulusal ve uluslararası gemi insanlarına hep Gazze'yi ve Filistin'i haykırmaya devam ediyoruz. Karada da denizin ortasında da Gazze için açıktan ve içimizden hep dua ediyoruz. Denizde de Gazze için birlik olmaya çalışıyoruz.

Gazze direnmeye devam ediyor. Gazze'nin direnişi 21. yüzyılın şu ilk çeyreğinde insanlığa bir şerefli uyarıdır. Bu asil direniş, bir var olma-yok olma direnişidir. Bu direniş hayâsızlığa karşı bir ahlâk direnişidir. Bu direniş haksızlığa karşı hak-kın, kötülüğe karşı iyiliğin, alçaklığa karşı onurun direnişidir. Sözün bittiği yerdeki direniş ve mücadeledir. Bu direnişi bizler hiç olmazsa, karınca misali desteklemek zorundayız. Gazze için bazıları açıktan, bazıları gizli ama herkes bir şeyler yaşıyor ve hissediyor; bunların hiçbirine saygısızlık edemeyiz. Gazze için ister açıktan ister gizliden olsun, ne yapılırsa hepsi başımızın üzerindedir. Ancak bir gerçek de şudur: Katliamcı ve soykırımcı Siyonist anlayış görünür çoğunluktan korkuyor ve çekiniyor. Bu yüzden buradaki temel

mesele görünür bir duruş sergilemektir. Karıncanın dediği gibi: "Belki tek başıma suyun yönünü değiştiremem, tek başıma sorunu çözemem, tek başıma bu yükün altından kalkamam; ama durduğum yer bellidir, safım bellidir, duruşum bellidir." Sizler de hiç yoksa yerinizi, safınızı ve duruşunuzu belirlemeli ve belli etmelisiniz. Bundan korkmamalısınız! Mazlumun, masumiyetin, saf insanlığın, merhametin, vicdanın yanındaki duruşunuzu belli edin ve görünür olun lütfen. Gazze'nin buna ihtiyacı var ve Gazze bunu hak ediyor. Gazze'deki her fert tek tek insanlığın ve bizim kahramanımızdır. Hepsini saygıyla anıyorum, önlerinde eğiliyorum, selamlıyorum, onlar için samimiyetle haykırmaya devam ediyorum:

İnsanlık Uyuma Gazze'ye Sahip Çık! Gazze'ye Özgürlük! Nehirden Denize Özgür Filistin! İsrail'in Yaptığı: Soykırım, Soykırım! Soykırıma Hayır! Katliama Hayır! Zulme Hayır! Çocuk Katili İsrail, Bebek Katili İsrail, Kadın Katili İsrail! Vicdan Katili İsrail! Vicdanlar Susmaz Gazze Düşmez! Gazze'ye Selam Direniş Devam!

Yaşasın Özgür Filistin! Yaşasın Özgür Gazze! Yaşasın Gazze'nin mücadelesi!

Bir Dava İnsanı; Cinuçen Tanrıkorum

Yakup Selim ŞENEL*

Vefatının 24. sene-i devriyesini geçtiğimiz günlerde yâd ettiğimiz büyük sanatkâr ve hoca Cinuçen Tanrıkorum'u rahmetle anıyoruz. Çok yönlü bir kişilik olan Tanrıkorum, Bestekâr, ud virtüözü, ses sanatkârı, yazar, müzikolog gibi birçok sıfatla anılabilir. Fakat bu yazıyı yazmadan evvel düşününce âcizane kendisini “dava insanı” olarak tanımlayarak bir girizgâh yapmak gönlümden geldi. Tanrıkorum'un mûsikî eserleri ile küçük yaşlarımda tanışmıştım. Özellikle Köyde Sabah isimli Hüseyinî makamındaki saz semaisinde bestekârın, usta bir ressamın fırçasından dökülmüşçesine melodiler vasıtasıyla yaptığı köy tasviri beni çok etkilemişti. Devamında müziğimizin her formunda bestelemiş olduğu eserleri öğrenince kendisine yönelik hayretim ve merakım daha fazla artmıştı. (Peşrevler, Saz Semaileri, Longalar, Sirtolar, Takımlar, Şarkılar, Çocuk Şarkıları, Marşlar, İlahiler, Mevlevî Ayini vb.) Her formda kendi bestecilik üslubuyla eserler vermesi bakımından Tanrıkorum'u, yaşadığı dönemin Türk müziğinde bestekârlığın çeşme başı olarak sayılan İsmail Dede Efendisi olarak nitelendirmek mümkündür. Tanrıkorum bestekârlığının yanı sıra Seyr-i Nâtik adını verdiği uzun soluklu bir form ile Şedd-i Saba adını ver-

diği bir makam terkip etmiş ve bu terkiplerden bir takım bestelemiştir.

Özellikle Türk müziğinin en fazla eser verilen makamlarından biri olan kürdilihicazkâr makamında şaheser olarak nitelendirilebilecek bir takım bestelemiştir. Âcizane kanaatimce Tanrıkorum, kürdilihicazkâr makamını terkip eden Hacı Arif Bey'den sonra bu makamdaki kendine has üslubuyla yaptığı bestelerle makama yeni bir soluk getirmiştir. Özellikle mûsikîşinas okuyucularımıza ve mûsikî talebelerine bu makamı daha iyi anlamaları ve öğrenmeleri için bestekârın bahsi geçen kürdilihicazkâr takımına ilaveten, güftesini Mustafa Nâfiz Irmak'ın yazdığı aksak usulündeki şarkısı ile,

*“Bana çok gördü felek külbe-i ahzâmı bile
Leb-i handânı değil, dîde-i giryânı bile
Şeb-i firkatde geçen ömr-i girzânı bile
Gittin ammâ ki kodun hasret ile cânı bile
İstemem sensiz olan sohbet-i yârânı bile.”*

bu şarkıya da ilaveten bestekârın yine kürdilihicazkâr makamında muhterem Samiha Ayverdi Hanımefendiye ithafen bestelediği, güftesini Mustafa Tahralı'nın kaleme aldığı aksak usulündeki şarkısını geçmeleri şiddetle tavsiye ederim.

* T.C. Ege Üniversitesi Devlet Türk Müsiki Konservatuvarı Ses Eğitimi Bölümü Araştırma Görevlisi

*“Düştü can mülkü şükür, bir nice sultân eline
Ne olur vermesin artık onu devrân eline
Koca dünyâ bağı vermişse cefâ meyvesi hep
Gonca güller verir artık o perişân eline
Aldı mizmârını Dâvûd, okur âvâz âvâz
Bu sadâ oldu şifâ gönlüne, fermân eline
O ne âlem ki sürükler seni biçâre Mürîd
Açıver sîneni, sığmaz ki o ummân eline.”*

Özellikle nota kullanımı yaygınlaştıktan sonraki Türk müziği bestekârları, ekseriyetle bestelerini belirli bir düzen içerisinde notaya alıp veya aldırıp tasnif etmeye özen göstermedikleri için maalesef birçok eser unutulmuş, bir nüshası varsa bile bir araya getirilip külliyat haline dönüşmediği için muhtemelen bir sahafta veyahut başka bir yerde üzerinde çalışılmak için meraklısını beklemektedir. Tanrıkorur ise bu durumun aksine bestelediği her eseri inci gibi güzellikte olan el yazısı ile notaya almış, tarih atmış ve her eserini numaralandırmıştır.

Tanrıkorur özellikle saz eserlerinde nüansları Türk müziğinde pek rastlanılmayan şekilde notalarla belirtmiştir. Mesela eserlerinin bazı bölümlerinde notanın altında “mütevekkil”, “çoşkun”, “çocukça bir neşe ile”, “ihtişamlı” gibi ifadelerle eserin nasıl icra edilmesini istediğini belirtmiştir.

Nüans yani yorum ifadeleri müzik dilinde İtalyanca olarak kullanılır. (Piano, Forte, Mezzoforte gibi) Tanrıkorur bu bakımdan da müziğimizde Türkçe ifadelerle betimlemenin öncülerinden olmuştur. Bestekârın saz eserlerine verdiği isimler de kendine hastır. (Mehtapta Yakamozlar Nihavend Saz Semaisi, Yağız Küheylan Hicazkâr Saz Semaisi, Su Samurunun Aşkî Saz Eseri gibi) Saz eserleri genel itibari ile sazendeleri çalışmaya zorlayıcı, yüksek teknik gerektiren eserlerdir. Saz icracılığı da orijinal olan Tanrıkorur udundan kendine has nefis bir ton çıkarır, tanbur tavrına yakın bir tavırla ud çaldığı için “udbûri” lakabını almıştır. Uzun soluklu ve ihtişamlı müzik cümleleri ile her bir taksimi, o makam için ders niteliğindedir. Özellikle Roma’da bir konserinde yaptığı hicaz makamındaki taksimi dinlemelerini yine okuyucularımıza şiddetle tavsiye ederim.

Tanrıkorur ud virtüözü olmasının yanında aynı zamanda ses icracısıdır. Yurtiçi ve yurtdışında birçok konserde, plaklar ve kasetlere eserlerini çalarak okumuş, böylece Türk müziğinde ozanlık geleneğini devam ettirmiştir. Tanrıkorur koro icra tarzının “Batı müziği özentisi” olduğu gerekçesi ile Türk müziğine uygun olmadığını savunmuştur. İngilizce, İtalyanca, Fransızca vb.

dilleri anadili gibi konuşabilen Tanrıkorur, yurtdışında verdiği birçok konser, konferans ve atölye çalışmalarıyla Türk müziğinin dünyaya tanıtılmasında önemli bir rol oynamış, aynı zamanda kültür elçiliği yapmıştır.

Çeşitli konferanslar, paneller ve makaleleri ile Türk müziği teorisinin daha anlaşılır olması açısından Hüseyin Sadettin Arel'in oluşturduğu nazariyat sistemine büyük saygı duymakla beraber, bu ekole karşı olarak seyir ve perde merkezli yaklaşımların daha uygun olduğunu ifade etmiştir. Özellikle öğrencilerin makamları daha iyi öğrenebilmeleri için çeşitli makamlarda örnek seyirler yazmıştır. Tanrıkorur aynı zamanda *Türk Müzik Kimliği*, *Saz ü Söz Arasında*, *Osmanlı Dönemi Türk Müsikişi*, *Müzik Kültür Dil*, *Biraz da Müzik* isimli kitapların müellifidir.

Cinuçen Tanrıkorur'un neredeyse bütün bir ömrü, "çağdaşlaşma" adı altında kendi kültürü ve her türlü değerini yok sayan batı özentisi zih-

niyetle mücadele ile geçmiştir. Kitaplarında da bu mücadelesini akıcı bir dille anlatmıştır. Türk müziği meraklısı veya erken Cumhuriyet dönemine dair bilgi sahibi olmak isteyen okurlarımıza yukarıda ismi geçen kitapların hepsini tavsiye ederim. Yaşadığı dönemde maalesef devlet yöneticilerinin bile ağzının içine baktığı, adına konser salonlarımızın olduğu "*Okullara Türk müziği derslerinin konma aşamasına gelinmiş olması, irticanın sarıksız olarak geri dönmesidir.*" diyen Adnan Saygun gibi, "*Devlet Konser Salonu'nda İtrî Konseri verilirse, devlet sanatçısı unvanımı iade ederim.*" diyen Suna Kan gibi insanların karşısında dimdik durmuş, ağır bedeller ödemek pahasına doğru bildiğinden şaşmamıştır. 1998 yılında verdiği bir röportajda kültürümüzün, müziğimizin geçtiği merhaleleri şu şekilde ifade etmiştir:

"Yetmiş sene boyunca hepimizin bildiği gibi Türk toplumu kendi müziğinden mahrum bırakılarak yetiştirilmiştir. Kendi dilini öğrenmeme

pahasına bugün yabancı dillerde eğitim veren mektepler gibi. Biz yabancı müzikleri öğrenirsek çağdaşlaşacağız zannetmenin artık kargaları güldüren komikliği ile yetiştirildik maalesef. Türk çocuğu mektepte Bach'ı, Beethoven'ı, Mozart'ı, Hendel'i öğrendi. Merâgîden, Itrîden, Kazasker Mustafa İzzet'ten, Zekâî Dede'den, Tanburî Cemil Bey'den, Sadettin Kaynak'tan habersiz yetiştirildi. Bunu da marifet zannettik.

Cehâletin hiçbir türlüsüyle övünülemez, cehâletle câhiller övünür. Ama câhillerin dahi izan sahibi olanları câhil olduklarından dolayı utanırlar.

Türk milletinin kültürü yoksa bile irfânı vardır. Şuurunun zayıf olduğu yerlerde bile izanı vardır. Bu hammaddeyi bu tertemiz malzemeyi nasıl bozar, nasıl dejenere eder, nasıl soysuzlaştırır, nasıl hamburgerci nasıl fast foodcu yaparız diye yetmiş senedir uğraştık. Şükürler olsun ki! bir daha düzeltilmesi çok zor olacak şekilde bozduk. İnşallah faturası çok ağır bedeller ödmeden düzeltmemiz nasip olur.

Nasıl düzelir? Bir kere müziğin düzelmesi toplumun diğer müesseselerinin düzelmesine bağlıdır. Çünkü müzik bir yansımadır. Bir sonuçtur. Toplum hayatını resim nasıl çizgiler ve renklerle, şiir nasıl sözlerle, mimarî nasıl taş, cam, ahşap, betonla ifadesi ise müzikte o toplumun o tarih dilimindeki durumunun seslerle ifadesinden ibarettir. Sadettin Kaynak'ın yaptığı müziği Hacı Arif Bey'in yapması mümkün değildi. Bunu değer kıyaslaması olarak söylemiyorum. Hacı Arif Bey'in yaptığı müziği de İsmail Dede'nin yapması mümkün değildi. Dede'nin yaptığı müziği de Itrî'nin yapması mümkün değildi. Çünkü sosyal, ekonomik, tarihi şartların getirdiği ortam henüz oluşmamıştı.

... Kendini bir millet nasıl güzel tanır buna odaklanalım. Bir millet kendini tarihi, edebiyatı, örf ve âdetleri ile tanır. Ama siz alfabesinden, dilinden, sözlüğünden başlamak üzere bu dalları keserseniz, o zaman Kumrular Caddesi'nden geçen arabaların rüzgârıyla bir müddet havalanıp, sonra eskisinden biraz geriye veya ileriye düşen sonbahar yaprakları gibi ne yapacağını, nereye gideceğini bilmeyen bir insan yığını kalır elinizde."

Dava insanı Cinuçen Tanrıkörur "yaşama sevinçlerim" diyerek ifade ettiği birçok öğrenci yetiştirmiştir. Öğrencileri bugün ülkemizin

KÖYDE SARAH

Alınak semâ (A, 80) Cinuçen Tanrıkörur

(Tanrıkörur'un nota yazısı örneği)

önemli kurumlarında müzisyenlik veya eğitimcilik yapmaktadırlar. 28 Haziran 2000 senesinde vefat eden hocaların hocası Cinuçen Tanrıkörur, yetiştirdiği öğrencileri, eserleri ve ilham vermeye devam ettiği birçok müzisyen ile "manevî zürriyetini" devam ettirmektedir.

Bu dava insanı hakkındaki yazımızı Şeyh Galip Dede'nin meşhur beyitleriyle bitirelim;

*"Ey dil sen o dildâre lâyük mü değilsin ya
Dâvâ-yı muhabbette sâdık mü değilsin ya
Özrü nedir Azrâ'nun? Vâmık mü değilsin ya
Bu gâm ne gezer sende âşık mü değilsin ya
Âşıktâ keder neyle gam halk-ı cihânındır
Koyma kadehi elden söz Pîr-i Mugân'ındır."*

Neyzen Ali Ortapınar ile Röportaj

Mücahit KARADAŞ*

MK: Değerli hocam, kendinizi kısaca bize tanıtır mısınız? Ali Ortapınar kimdir?

AO: Konya'nın Ilgın kazasının bugün ilçe olan Aşağıçiğil nahiyesinde 1944 yılında dünyaya gelmişim. Resmîyette ise 1948 ama doğrusu 1944. İlkokulu ve Kur'an kursunu Aşağıçiğil'de bitirdim ve daha sonra Konya'daki İmam Hatip Ortaokulu'na geldim. O dönem bu okul 4 yıllık bir okuldu. Müsiki ile tanışmam bu dönem zarfında, Sadettin Kaynak'ın talebesi olan merhum Fevzi Özçimi'den ders alarak nasip oldu. Ancak

Neyzen Ali Ortapınar

hocamın Hac mevzusu vardı. Hacc'a gittiğinden dolayı da derslere devam edemedik. Müsiki derslerini yürüttüğümüz mekânda ud, kanun ve ney dersleri için de bazı odalar vardı. Birgün ney dersleri için yürütülen odaya girdiğimde Kuyumcu Kemal ağabeyimizle tanıştım. O güne kadar neyin nasıl bir çalgı olduğunun bile farkında değildim. Kuyumcu Kemal ağabeyimizin bana verdiği bir ney ile derslere başladık. İlk temelimizi orada attık diyebilirim. Birkaç sene Konya'da ney üfledikten sonra İzmir'e gelmek nasip oldu. İzmir'de İmam Hatip Lisesi'ni okudum. Tabii Konya'da başladığım neyi geliştirmek istiyordum. Bu amacımı gerçekleştirmek için TRT İzmir Radyosunun neyzenlerinden Neyzen Ahmet Yardım'ı tavsiye ettiler. Onun o zaman Kemeraltı'nda bulunan kundura atölyesine gittim. Atölyesine ziyarete gidip tanıştığımızda "*Gel bakalım evlat!*" dedi. Hâlâ o ses kulağımdadır. Yanımda getirdiğim neyi üflememi istedi. Neyzen Yusuf Paşa'nın segâh peşrevini icra ettikten sonra "*Sen epey yürümüşsün.*" diyerek bir referans mektubu ile beni İzmir Radyosuna gönderdi. O dönem bir sınav yoktu. Radyoda kendisinin de nezaretinde olacak şekilde çalışmalara başladık. Bu şekilde neyde kendimi geliştirme şansına eriştim. Üç yıl kadar sözleşmeli olarak İzmir Radyosunda çalıştım. Bu arada, imamlık kadrosunu alarak Karşıyaka Merkez Camii imamı oldum. Radyoyu bıraktım, ama müsikiyi bırakmadım. Doktor Ayhan Sökmen'in korosuna neyimle iştirak ettim. Köprü Durağı'n-

Ayhan Altıncuşlar, Vefik Ataç gibi üstatlarla aynı sahnede

da bir mûsikî derneği vardı. Bu şekilde klasik mûsikîmizden kopmamış oldum ve neydeki ilerlememi devam ettirdim. İzmir'de bugün İlahiyat Fakültesi adını alan Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun oldum. Türk Tasavvuf Mûsikîsine olan ilgimden dolayı Karşıyaka'da bir tasavvuf müziği korusu kurdum.

MK: Koroyu hangi yıllarda kurmuşunuz hocam?

AO: 1985, 1986, 1987 yıllarında Karşıyaka Halk Eğitim bünyesi altında oldu. Konserlerimiz oldu. Bornova, Çiğli ve Karşıyaka'dan arkadaşlarımız geliyordu. Bunların çoğu din görevlisi olup sesi müsait olan arkadaşlardı. 30-40 kadar arkadaş vardı.

Daha sonra askerlik vazifemi yapmak için 1975-1976 yıllarında Edirne'de askere gittim. Burada bulunduğum dönemde Edirne Mûsikî Derneği'nin çalışmalarına ve konserlerine iştirak ettim. O dönemden kalma bazı fotoğraflarım mevcut. Askerlik sonrası İzmir'e döndüm. Tekrardan çeşitli korolarda ney üflemeğe devam ettim ve böylelikle ismimiz duyulmaya başladı. Güzel ezan okuma ve güzel Kur'an-ı Kerim okuma, kâmet, makamların bu türlere uygulanması, (bir uşşak makamı, bir saba makamı, bir hicaz

makamı bunlara nasıl uygulanır?) gibi konularda uygulamalı eğitimlere başladık. Bu arada o dönem İzmir'e tayin olan neyzen Selami Bertuğ ile tanışma fırsatım oldu. Kendisi İzmir Radyosunda bir tasavvuf müziği korusu kurmuştu. Bu koroya dışarıdan sadece beni davet etmişti.

MK: Neyzen olarak değil mi?

AO: Evet neyzen olarak iştirak ettim. Bu vesileyle kendisini çok yakından tanıdım ve iyi bir dostluğumuz oldu. Hatta vefatından evvel Karşıyaka'daki evinde ziyaretine gittiğimde *"Ben artık radyoya gidemiyorum. Evimde bazı plaklarım var. Mısır'da bana hediye etmişlerdi. Bunları sana hediye edeceğim. Hatıram olsun."* dedi ve bazı neylerini ve notalarını da bu plaklarla beraber bana hediye etti. Ne yazık ki bu hatıralar evimdeki bir hırsızlık olayından sonra çalındı. Çok üzüldüm ama elimden gelen bir şey olmadı.

Bu arada İlahiyat Fakültesi'nden gelen bir davet oldu ve beni hoca olarak istediler.

MK: Hocam hangi yıllarda, hatırlıyor musunuz?

AO: 1994-1998. Burada 5 yıla yakın bir hocalığım oldu. Kur'an-ı Kerim ve Tasavvuf Mûsikîsi

Tasavvuf Müziği Korosu Provalarından

derslerine girdim. 1998 yılında İlahiyat Fakültesi'nden emekli oldum. Emekli olduktan sonra Diyanet İşleri Başkanlığında daire başkanı olan Şükrü Öztürk telefon etti ve *"Hocam siz emekli oldunuz ama bizim size ihtiyacımız var."* dedi. O zamanlarda bu işin uzmanı olmayan kişiler ezanları okumaya başlamışlardı. Şikâyetler olmaya başlamıştı. *"Bunun için dersler düzenlemek istiyoruz."* dediler. Bunun üzerine Manisa'da bir eğitim merkezi açtık. Türkiye'nin her vilayetinden gelen 1-2 arkadaş oldu. İlk üç ay 25 kişilik bir grup geldi. Sonra 30 kişi derken 81 vilayetten gelen din görevlisi arkadaşlara kurs verdik ve onları vilayetlerine gönderdik. Bu kurslardan sonra Diyanet beni gezici olarak ülke çapında eğitimlere göndermek istedi. Böylelikle Zonguldak vilayetimizde ilk defa olacak şekilde derse başlatıldık. Oradan sonra Çaycuma, Ereğli ve Devrek gibi kazalarda dersler yapmaya başladık. Memnun kalınmış olmalı ki Türkiye genelinden ders vermem için beni istemeye başladılar. O zaman Şükrü Bey'e dedim ki *"Bunları siz planlayın, ben hangi vilayete gideceğimi bilemiyorum, koordinasyonu siz yapın."* dedim. Şükrü Öztürk çok değerli bir ağabeyimiz ve hocamızı, işi üzerine aldı. Bana ulaşıldığında, ben ona müracaat etmelerini söyleyerek ve onun planlamasıyla derslere devam ettik. Bu şekilde 22 sene gibi bir müddet il ve ilçelerde ders yaptım. Pandemi süreciyle birlikte bu dersleri sonlandırdık ve İzmir'e kendi yuvamıza döndük.

MK: Hocam İzmir'de başka hangi üstatlarla tanışma fırsatınız oldu?

AO: Bunların başında Bekir Sıdkı Sezgin hocamı sayabilirim. Kendisi Hatay'da otururdu. Onun evinde birkaç ders yapma fırsatım oldu. Hatırladığım kadarıyla 1973 yılında, Dilkeşhâveran makamında okunan bir salâ vardır. Bu salâyı ondan geçtim. Notası bende hâlâ orijinal olarak mevcuttur. Neyzen Arif Biçer ile meslekten olduğu için tanışır ve görüşürdük. Ödemişli Sencer Derya hocamız ile de görüşürdük. İzmir ve Ege bölgesinde tasavvuf müziği koromuzun konserlerine hep kendisini davet ederdim. Hatta Makedonya'ya kadar gittik, çok güzel günlerimiz oldu. Kısaca özetlemek gerekirse böyle musikiyle dolu bir hayatım oldu diyebilirim.

MK: Sağ olun hocam. Konya'da ilk ders aldığınızı söylediğiniz Kuyumcu Kemal'in ney tavrı nasıldı?

AO: Konya'mızda her sene Mevlânâ Anma Günleri olurdu. Bugünlerde neyzenler çoğunlukla İstanbul'dan gelirlerdi. İzmir'den Sencer Derya ağabeyimiz ve Konya'dan Kuyumcu Kemal hocam da bu anma günlerine iştirak ederdi. Neyzen Niyazi Sayın ve Neyzen Aka Gündüz Kutbay'ı orada görürdüm. O zamanlar talebeydik, pek fazla yanlarına sokulamıyorduk. Kemal hocamda ise Neyzen Tevfik ve Neyzen Aka Gündüz'ün tavrı vardı.

MK: Hocam, Konya'daki hocanız Fevzi Özçimi bir enstrüman çalar mıydı?

AO: Enstrüman çaldığını görmedim ve duymadım da. Yalnız sesi çok güzeldi. Bize Sadettin Kaynak'ın talebesi olduğunu söylerdi. Kendisinden "Yüce Sultanım Derde Dermanım" süzidil ilahisini geçmiştik. Bir iki de şarkı geçmiştik hatırladığım kadarıyla. Ancak Hacc'a yazılmıştı ve o zamanlar Hacc'a gidip gelmek kara yoluyla olduğundan 5-6 ay sürüyordu. Böyle olunca (biraz ortada kaldık gibi oldu) tasavvuf müziğine olan merakımı devam ettirmek maksadıyla ney derslerine bu dönem başlamış oldum. Sadrettin Özçimi'yi ise o dönemlerde çocuk yaştaiken gördüğümü hatırlıyorum. Hocamın oğlu Sadrettin Özçimi bugün en tanınmış, kıymetli neyzenlerimizdendir malumunuz. Kendisiyle farklı illerde olduğumuz için tanışma fırsatım olmadı. Ama müzikde ilk hocam Fevzi Özçimi olmuştur.

MK: Hocam İzmir'e hangi tarihte gelmişsiniz?

AO: 1966.

MK: İzmir'deki hocanız Neyzen Ahmet Yardım'ın 1973 yılında bir kazada vefat ettiğini biliyoruz. Bu durumda kendisi ile 6-7 yıllık bir döneminiz olmuş. Neyzen Ahmet Yardım'ın ayrıca İzmir Mevlevihanesi'nin neyzenbaşısı olan Şeyh Cemal Efendi'nin ve bestekar Rakım Elkutlu'nun talebesi olduğunu biliyoruz. Bizimle Ahmet Yardım hakkında bildiklerinizi paylaşır mısınız?

AO: Ahmet Yardım hocam kendisi daha evvel müezzinmiş. TRT repertuarında birkaç eseri de mevcuttur. Bana "evlat" diye hitap ederdi. Kendisinden çok fazla istifade edemedim. Daha çok radyoda beraber çıktığımız yayınlarda ufak tefek tavsiyeleri olurdu. "Şunu şöyle, bunu böyle yap." gibi. Ben de onun bu söylediklerine dikkat eder, nezaketle dinler ve dediklerini mümkün olduğu kadar yapmaya çalışırdım.

MK: Peki hocam onun ney üfleme tavrı hakkında ne söylemek istersiniz? Kimin tavrını andırıyordu, hatırladığınız kadarıyla?

AO: Daha çok Neyzen Tevfik'in ney üfleme tavrı vardı. Ama bana kendi tavrını tavsiye etmez, Niyazi Sayın ve Aka Gündüz'ü dinlememi, onla-

rın çok güzel üflediklerini söyler ve onları tavsiye ederdi. Kendi ney üfleliğini pek beğenmezdi.

MK: Peki günümüzde bu tavırda ney icra edilmemesinin sebebi ne olabilir?

AO: Niyazi Sayın ve Aka Gündüz Kutbay'ın ney icralarının bunda etkisi büyük. Bu üstatlarımızın ney üfleme tavrı çok tatlı ve etkileyicidir. Doğal olarak, yetişen neyzenlerimiz bu tavrı çok benimsedi ve etkileri altında kaldı. Radyolarda onların taksimleri duyuldukça, eski tavırlar unutuldu diye düşünüyorum. Ahmet Hocam da onları çok beğenir, "Aman benim gibi üfleme, Niyazi Sayın ve Aka Gündüz'ü çok dinle." derdi. Onun bu tavsiyesi doğrultusunda ben de onları dinlemeye başladım.

MK: Peki hocanızın üfleme tavrına "tekke tavrı" dememiz doğru olur mu sizce?

AO: Evet, öyle diyebiliriz. Gerek Neyzen Tevfik gerek Selami Bertuğ gibi neyzenlerin tavrı bana göre bu tavrın temsilcileri gibi geliyor.

MK: Sencer Derya'da da bu tavır var mıydı?

AO: Sencer Derya da Niyazi Sayın'ı çok sevdi. Esasında onun da bir dönem talebesi olmuştur. Ticaretle de uğraştığından imkânı ölçüsünde İstanbul'a sık gidip gelirdi. Gittiğinde de onun yanında üfleyip gelirdi. Sizden iyi olmasın, Allah rahmet eylesin, çok iyi bir ağabeyimdi. Beraber çok hemhal olduk. İzmir'e geldiğinde evimde misafir ederdim. Konserlere çağırdığımda "Yorganımı da getireyim mi?" der, ben de "Ağabey, yatağını da getir." der, esprili konuşurduk. Bana karşı çok güveni vardı.

MK: Hocam, Ahmet Yardım hocanız bir trafik kazasında vefat etmiş. Bu konuda sizin duyduklarınız nasıldı? Cenazesine katılabilmiş miydiniz? Ailesi ile görüşme şansınız olmuş muydu?

AO: Maalesef ailesiyle görüşme şansım olmadı. Seyahati çok severdi. Yaz aylarında bir seyahate gidiyor ve orada duyduğumuz kadarıyla bindiği otobüs ani bir fren yapıyor ve kafasını çarpıyor ve beyin kanaması geçirerek hayatını kaybediyor. Kaza geçirdiği yerde defnedildiğini duydum. Cenazesinin İzmir'e geldiğini söylemediler.

MK: Benim hatırladığım kadarıyla şiirleri de var sanırım.

AO: Evet şiir yazardı. *“Bektaşî’yim ben.”* derdi. Bestelediği ilahiler de vardır hocamın.

MK: Peki onun yetiştirdiği başka bir neyzen var mıydı?

AO: Bildiğim kadarıyla yok. Çünkü o zamanlar, şimdiki gibi ney sazına heves eden pek yoktu. Radyolar ve diğer medya araçları da gelişmiş değildi. Sanırım hevesim olduğunu gördüğü için beni radyoda yanında tuttu. Bu sayede hocamla üç yıl kadar İzmir Radyosuna beraber gittik geldik. Bu yayınlarda şefimiz Mehmet Kutlugün’dü. Ben de amatör olarak onun yönetimindeki koro da çalışmış oldum.

MK: Şefiniz hep Mehmet Kutlugün mü oldu? Onun hakkında da bize kısaca bahsedebilir misiniz?

AO: Evet. Radyo’da yaklaşık üç yıl onun yönetimindeki koroda çalıştım. Duyduğum kadarıyla asıl mesleği avukatlıktı. Bununla beraber klasik tavrıda çok iyi bir kanun icracısıydı. Şef olarak İstanbul’daki Dr. Nevzat Atlığ gibi bir disipline sahipti. Yönetim tarzı olarak çok titizdi.

MK: Hocam, Neyzen Selami Bertuğ ile olan dostluğunuzdan bahsetmiştiniz. Kendisiyle de meşk etme şansınız oldu mu? Onun ney üslubunu nasıl bulurdunuz?

AO: Tabii, tabii. Radyo da onun kurduğu tasavvuf müziği korosuna beni davet etmişti. Dışarıdan başka birisini almamıştı. O da şef olarak çok titizdi. Ney tavrı daha çok Neyzen Tevfik’in çalışına benzerdi. O da Konya’daki ihtifallere iştirak ederdi.

MK: Siz hiç katılmış mıydınız?

AO: Yok. Ben gitmedim. Neyzen sayısı çoğaldıkça, ihtiyaç kalmadı zannederim. Radyolardan, devlet korolarından ve konservatuarlardan yetişen arkadaşlarımız oralara gitmiş oldular. Konya’da yetişen arkadaşlarımız sanırım bu işi artık devraldılar.

MK: Kur’an’ı güzel okuma konusundaki çalışmalarınızda “ney”i yardımcı olarak kullandığınızı müşahede ettik. Bu manada, bu dersi veren kişilerin nasıl bir eğitimden geçmesi gerektiğini düşünüyorsunuz, bir enstrümanı çalmanın bu konuda faydasını gördünüz mü?

AO: Şimdi şöyle; karşınızda bir koro var diyelim. Bu arkadaşların sesleri ya incedir ya kalın ya da ortadır. Bizim elimizdeki neylerin de kız neyi, süpürde ve bolâhenk neyi olduğunu düşünelim. Arkadaşların solo okuma durumları olduğunda ben onların ses karakterlerine uygun bir neyi seçip girişte bir ney taksimi yaparak onların esere girmelerini sağlıyordum. Erkek sesleri umumiyetle bir sestem okuduklarından süpürde neyi daha çok kullanırdım. Hanımların olduğu bir toplulukta ise kız neyi kullanırdım. (Hanım Kur’an kursu hocalarına da ders verdim ki dört ya da beş sestem okurlar.) Neyzen bir koro şefi olarak bu 4-5 neyi devamlı yanımda bulundururdum. Mesela bir hicaz ya da saba makamında bir eser ya da ilahi geçmişsek, sonrasında solo olarak okuyan arkadaşına aynı makamda bir “euzü besmele” ye, aynı makamda “ezan” a yine aynı makamda “Kur’an-ı Kerim” e girmesini, aynı makamda “kâmet” yapmasını isterdim. Eserleri koro halinde okuturdum ki Mehmet Kutlugün hocam da bana bu mana da örnek olmuştur.

Bir de Karşıyaka’da İzmir Radyosundan merhum İsmet Yazar’ın babası Bekir Yazar vardı. Onu söylemeyi unuttum. Onunla da kendi evinde Türk Tasavvuf Müsikisi konusunda üç yıl meşk ettik. Biraz önce bahsettiğim gibi, geçtiğimiz bir ilahiden sonra aynı makamda “euzü besmele” yi o çeker, bana çektirerek ben de aynısını yapmaya çalışırdım. Ondandır da üç yıl bu şekilde, makamların ezana, kâmete, Kur’an-ı Kerim’e uygulanması dersini almıştım. Bunun yanında mevlit nasıl okunur, mevlidin aruz bahirlerine göre (fâilatün, fâilâtün, fâilün) okuma tavrı nasıldır, kelimeler bu vezne nasıl yerleştirilir gibi konularda ondan çok faydalandım. Bana anlattığına göre, kendileri İngilizlerin elinde Mısır’da tel örgülerin içinde üç yıl esir kalmışlar ve bu üç yıl boyunca meşk yaparak vakitlerini geçirmişler. Kendisi hâfızdı ve Osman Paşa Camii vardır, Atatürk’ün annesi Zübeyde Hanım’ın kabrinin bulunduğu yerdeki

Hanım Kur'an Kursu Hocaları ile Meşk

küçük camii, o caminin de imamı idi. Beni çok severdi. Hatta bir hatırasını şöyle anlatayım: Birgün evine gittim. Yaşlanmış, 80'ini aşmış ve demansı da başlamıştı. Beni o halde tanıyamadı. Yanına vardım. *"Hatun, hatun bu delikanlı kim?"* diye sordu. Hanımı da *"Tanıyamadın mı? Senin neyzenin"* dedi. *"Aaa! Ali Hoca, sen misin?"* dedi ve *"Oğlum bana çok arkadaşlar geliyor, uşşak makamında bir Kur'an-ı Kerim oku diyorum, makamı, Kur'an-ı Kerim'i altına üstüne getiriyorlar, ben çok üzülüyorum, bana uşşak makamında bir Kur'an-ı Kerim oku da dinleyeyim."* dedi. Tabii hocamın tavrını bilirim, mesela birkaç ayet okuduktan sonra bir karar verdirtir, sonra onun oktav sesinden yine uşşak makamı olacak şekilde birkaç ayet okutturur ve sonunda yine uşşak makamında karar ettirtir ve başka bir makama geçirtmezdi. Başka bir makama geçince *"Heeyt!"* diye ikaz eder, farklı bir makama geçilmesini istemezdi. (Uşşaksa uşşak, saba ise saba, hüseyni ise hüseyni). Ben de bu usulde uşşak makamında okumamı yapıp karara gelince bir baktım gözlelerinden yaşlar süzülüyor, sakalına iniyor, Fatih'a'yı içimizden okuduktan sonra da *"Hatun hatun, (ağlayarak) ölsem de artık gam yemem, arkamda bir talebe yetiştirmişim."* dedi. Bu güzel hatırayı ben de bu şekilde nakletmiş olayım.

MK: Hocam siz neyzen olarak ne zaman ders verdiniz? Yetiştirdiğiniz öğrencilerden kimleri hatırlıyorsunuz?

AO: Karşıyaka Halk Eğitim Merkezinde ders almak isteyenler oldu. Tabii "ney" diğer sazlar gibi hemen ses çıkartması kolay bir saz olmadığından, (mızrabı telli bir saza vurduğunda ses çıkarır) ancak neyde on günde, bir ayda ses çıkarırlar olduğu gibi bir haftada bazen bir günde de sesi çıkaranlar olabiliyor. Tahminen 1974 yılından başlayarak akşamları haftada iki gün olacak şekilde Karşıyaka Halk Eğitimde ders veriyordum. O zamanın müdiresi Leyla Hanım vardı, sağ olsun, bu şekilde ders vermeye başlamıştık. Yetişen öğrencilerimin arasında en önde gelen şu an Trakya Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan Makedonya asıllı Abas JAHJAI var. Türkiye genelinde de birçok öğrencim oldu.

MK: Hocam yurt dışında da bazı görevleriniz olmuş? Bu göreviniz esnasında müzik çalışmalarınız devam etti mi?

AO: Almanya'ya din görevlisi olarak Diyanet İşleri Bakanlığı'nın görevlisi olarak 1980'li yılların başında gitmiştim. Gittiğim yerlerde de çalışmalarımız oldu. Orada yetişen öğrencilerim arasında Mehmet Yurttaş vardı. Şimdi ismini hatırlayamadığım ama İstanbul'da kendini yetiş-

tirmiş bir neyzen arkadaşımız daha vardı. O da Münih'teydi ve halen orada yaşıyor. Onunla da beraber koro çalışmalarımız oldu. Orada bulunduğum 5 yıllık dönemde de Almanya'nın birçok şehrine gitmek durumunda kaldım. En çok Köln şehrinde çağırılırdı. Bir de Berlin'de Türk Mezarlığı'nın bulunduğu yerde Şehitlik Camii vardır. Onun ilk açılışında Celal Tevfik arkadaşımız ile çift ezan okumuştuk.

MK: Tasavvuf müziğine olan ilgiyi sizin gençliğinize kıyasla nasıl buluyorsunuz?

AO: Ben o zamanlar öne atılır, korolar kurmak suretiyle bildiklerimi aktarmaya çalışırdım. Yeni imam olan, müezzin olan arkadaşlar içerisinde bu yönde çalışmaları olan ve onlara makamların uygulanmasını öğretecek pek kimse olduğunu duymuyorum. Hem Kur'an-ı Kerim'in kıraat ilmini ve hem de Klasik Türk müziği ve tasavvuf müziğini öğrenip uygulayabildiğim için benim bu çabalarımı bilen ve duyan arkadaşları mümkün olduğu kadar toplamaya gayret ediyordum. Hatta İzmir'de bir dönem Çankaya Müftüsü olan Mehmet Kızılkaya'nın girişimiyle Tilkilik Camisi'ndeki Din Görevlileri Derneği'nde 7-8 ay ders de yapmıştık. Şu an bu minvalde çalışmalar var mıdır, tasavvuf korosu mevcut mudur? Belki vardır ama ben pek duymuyorum.

Aklıma gelmişken bundan yirmi iki sene evvel Diyanet İşleri Başkanlığı, benden beş vakit ezanın hangi makamlarda okunmasına dair bir görüş istemişti. Ben sabah için saba, öğlen için uşşak, ikindinin rast, akşamın segâh ve yatsının hicaz makamında okunmasının uygun olduğunu iletmiştim. Halen de böyle okuyorlar. Yeri gelmişken bir konuyu daha vurgulamak isterim. Kur'an'ın kıraat ve tecvit ilmi konusunda bilgili olmak önemli. İlahiler içinde öyle Arapça kelimelere rastlarsınız ki telaffuzunun bu söylediğim ilimlere uygun olması lazım. Bu telaffuza biz "Kur'an ağzı" da deriz. Bir dönem Burhan Çaçan ve İbrahim Tatlıses gibi sanatçılar ezan okumaya çalışmışlardı. Diyanet'e de bazı şikayetler gitmişti. Kur'an okumada bir elif miktarını, bir vuruş gibi düşünebilirsin. Aynı şekilde iki ya da dört elif miktarı ile okunan yerler, kelimeler var. Bunlar aynı müzikte olduğu gibi ölçülü. Sanatçıları-

mızda, yanlış anlaşılmasın, "Türkü Ağzı", "Şarkı Ağzı" okuma tavrı olarak olabilir, normaldir. Ama bunlar o meslekte güzel. Mehâric-i hurûfu yani harflerin boğazdan çıkış yerlerini çalışarak bu telaffuzu yapmak lazım. İşte bu tür şikayetler olduktan sonra Diyanet İşleri Başkanlığının talebiyle İzmir'de yaptığım bu çalışmaları Türkiye genelinde yapmaya başladık.

Bu çalışmaların neticesinde konserlerimiz de oldu. Şimdi Eskişehir İl Müftüsü olan Bekir Gerek'in Malatya'da il müftüsü olduğu dönemde sayın valimiz de konsere teşrif etmişlerdi. Konser sonrası halka hitaben icraatımızı değerlendirirken söylediklerini hiç unutmuyorum: "*Bizde valilik makamı, kaymakamlık makamı, müftülük makamı var... Ali Hocam ise uşşak, hüseyinî, hicaz tüm makamları toplamış, bize bir şey bırakmamış...*" şeklinde nükteli konuşup, gönlümüzü almıştı. Bu da unutamadığım bir hatıradır.

MK: Hocam, İzmir'de yetişen bestekâr sanatçılar ile karşılaşmalarınız, hatıralarınız da varsa paylaşır mısınız?

AO: Tabii. Sadi Hoşses ile olan bir hatıramı nakledeyim. Bostanlı'da bulunan Beşikçioğlu Cami'sinin imamlığını yaptığım dönemde camimize gidip gelir ve ara sıra müezzinlik de yapardı. Sesi çok güzeldi, İstanbul'da birçok tekkede bulunmuş, Kur'an'ı, ezanı çok güzel okurdu. Bir gün sabah ezanını o okumuştü ve ezan sonrası nüktedanlığından bana "*Ver parasını bakalım!*" demişti. Neyse, aradan bir müddet geçmiş ve ben her Cuma sonrası mutat olarak çay demlediğim bir gün başka cemaatle beraber onu da davet etmiş ve çayımından ikram etmiştim. Sohbetin bir yerinde "*Çay güzel olmuş.*" deyince, ben de "*Ver parasını o zaman!*" deyince güluştük. Kendisi şeker hastalığından vefat etti. Cenaze namazını da benim kıldırmanı vasiyet etmiş. Soğukkuyu Mezarlığı'nın girişinde bir yer bulduk ve oraya defnettik. Cenazeden sonra dağılırken, rahmetli Yusuf Nalkesen yanıma gelerek "*Ali Hocam, rahmetlinin bana bir vasiyeti oldu. Üzerime yıktı gitti.*" "*Ne ola ki?*" dedim. "*Rahmetli tulumba tatlısını çok severdi. Şekeri olduğundan hanımı yasak etmiş, çok hasretini çektiğinden şerbetini mezarının üzerine dökülmesini vasiyet etmişti.*"

Neyzen Ali Ortaşınar

Ben de *“Bunun ne ona faydası var ne sana zararı var, ama şurada mezarlara su döken çocuklar var. Onlara su verip döktürelim.”* diyerek vasiyetini böyle gerçekleştirmiştik.

MK: Allah rahmet eylesin. Yusuf Nalkesen’i de tanıyordunuz o halde?

AO: Evet. Allah rahmet eylesin, onun da kızı vefat ettiğinde benden bir mevlit okunması için istekte bulunmuş, ben de Eskişehir’den merhum İsmail Bülbül hocamızı, Ankara’dan merhum İsmail Coşar hocamızı davet etmiş ve Bostanlı Beşikçioğlu Camisi’nde bu görevimiz yapmıştık.

Bu caminin de ilk imamı bendim. Hatırım-dayken Kâni Hoca ile olan bir hatıramı da nakledeyim müsaade ederseniz?

MK: Memnuniyetle.

AO: Camiyi yaptıran rahmetli Hacı Mustafa Beşikçioğlu’nun ilk açılışta benden bir ricası olmuştu. Tanınmış hocaları davet etsek şeklinde. İstanbul’da tanıştığımız Kâni Karaca hocayı davet ettik. Sağ olsunlar geldiler. Açılış öncesi yemek yedik, sonrasında *“Dondurma var mı? dondurma var mı?”* demez mi? Ben de sesimiz kısılır

diye dondurma yemediğimden pek sıcak karşılamayınca *“Benim sesimi açar.”* dedi. Yanında bulunan hanımı da tasdik edince meşhur Maraş dondurmalarından yarım kilo aldık ve afiyetle yedi. Namaza da bir buçuk saat kadar var. Hocanın sesine bir şey olmasın diye de endişeleniyorum. Neyse, cami dolunca hocamızdan Kur’an tilaveti yapmasını istedik. Ellerini o kendine has tavrı ile beline dayayıp kürdilihicazkâr makamında bir *“besmele”* çekip (onun taklidini yapıyor) Taha suresine başlamak için durduğunda içimden *“Tüh!”* dedim, *“Keşke bir kilo alsaymışım. Sesi gerçekten açılmış...”* Ondan sonra ben de dondurma yemeye başladım. Hepsine rahmet olsun.

MK: Âmin. Kâni Hoca ile nasıl tanışmıştınız?

AO: İstanbul’da geçici görevlendirme ile yaklaşık 8 ay kaldığım dönemde bir konserimize davet etmiştik. Kartal’da bulunan Hasan Ali Yücel Kültür Merkezinde yapmıştık konserimizi, o da gelip kaside okumuştü. Bunun yanında o dönem Üsküdar’da Âmir Ateş hocamın yanına da gidip gelirdim. Onun da ilahilerinin notalarını alıp getirmiştim. Manisa’da Sipil dağında senede bir defa olacak şekilde anma konserleri olurdu. Açılmasına benim de önyak olduğum bir dernek (Manisa Türk Tasavvuf Musikisi Mevlidhanlar Derneği), Sipil dağında *“Hafızları Anma Günü”* adı altında yapılan etkinlikleri düzenler, Karşıyaka’daki korumuzla biz de katılır, Âmir Hoca da İstanbul’dan kendi korusu ile gelirdi. Fevzi Mısırlı, Kâni Karaca gibi hafız ve mevlithanlar gelirdi. Benim çalıştırdığım koro İzmir ve Manisa’nın bir karması olduğundan oldukça kalabalık olurdu. Oradaki faaliyetlerde 5-6 hafızın okuduğu bir ezan bir saati bulurdu. Doğal, çamlar altında, çok güzel, etkileyici, halkın ilgisinin de çok yoğun olduğu nefis bir ortam olurdu. Beş altı yıl sürmüştü bu şekilde. Sanırım artık Sipil’e çıkmıyorlar.

MK: Bu güzel röportaj için çok teşekkür ederiz.

Kanun Sazının Tarihsel Gelişimi

Muzaffer ARAS*

Enstrüman biliminde (organoloji) kanun kelimesinin Yunanca "kanon" kökünden türediği kabul edilir. Günümüzde Türkiye'nin yanı sıra Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki İslâm ülkeleriyle Balkanlar'da, Özbekistan'da da kullanılan kanun, tarih boyunca çeşitli değişiklikler geçirmiştir. Bâbiller ve Asurların kanunun atası sayılabilecek çalgılarının bulunduğu tespit edilmiştir. Bu çalgıların zamanla komşu kültürlerce

de benimsendiği, kanuna dik yamuk biçiminin Araplar tarafından verildiği tahmin edilmektedir.

İbn Hallikân kanunu Fârâbî'nin icat ettiğine inanıldığını söyler. Ancak Fârâbî'nin *el-Mûsîka'l-Kebîr* adlı eserinde açık telli çalgılardan söz ederken kanundan bahsetmemesi, ayrıca İbn Sinâ'nın eserlerinde bu mûsikî aletini söz konusu etmemesi, İbn Hallikân'ın ifadelerinin rivayetten ibaret olduğunu göstermektedir.

Osmanlı sınırları içinde kanun, XV. yüzyılda kullanılmaya başlanmış ve yapısı zamanla değişikliklere uğramıştır. XVI. yüzyılda İstanbul'da kullanılan kanunların İran ve Mâverâünnehir'de kullanılanlardan farksız olduğu söylenebilir. Bazı minyatürlerde de tespit edildiği üzere kanun bu dönemde göğsü bütünüyle ahşap, metal telli bir çalgıydı. XVI. yüzyıl kanunu muhtemelen makam değişikçe yeniden akortlanmayı gerektiriyordu. Ancak bu dönem müziğinde makam geçkileri az yapıldığından, kanunda akort değişikliğine de fazla ihtiyaç duyulmamıştır.

Ali Ufkî Bey ve Kantemiroğlu'nun eserlerinde kanundan hiç söz etmemelerine karşılık Evliya Çelebi, İstanbul'da elli beş kanun icracısının mevcudiyetinden bahseder. XVII. yüzyıl Osmanlı kanununun biçimi tam olarak bilinmemektedir. XVIII. yüzyılın ortalarına doğru ise bugünküne çok yakın yeni bir şekil kazandığı söylenebilir. 1761'den sonra kaleme alındığı bilinen

Kemanî Hızır Ağa'nın *Tefhîmü'l-Maḳāmât* adlı eserindeki resimde, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlılarda kullanılan kanunun daha evvelki örneklerinden tamamen uzaklaşmış olduğu görülmektedir.

III. Selim döneminde bilinen herhangi bir kanun icracısı olmamakla beraber, Sultan II. Mahmud devrinin gözde sazları arasında yer alan kanun XIX. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'da oldukça rağbettedi. XIX. yüzyılın son çeyreğinde son önemli değişikliğe uğrayan bu saza her tel takımının altına metal mandallar yerleştirilmiş, önceleri üç dört civarında olan mandalların sayısı zamanla arttırılmıştır. Günümüzde bir tam aralıkta genellikle 12 mandal bulunmaktadır.

GÜNÜMÜZE İNTİKAL EDEBİLMİŞ İLK KANUN KAYITLARI

Teknolojik imkânlar doğrultusunda işitebildiğimiz ilk kanun kayıt örnekleri Kanunî Hacı Arif Bey'in kayıtlarıdır. Kayıt teknolojisinin 20. yüzyılın ilk çeyreğinde gelişmeye başlaması sebebiyle Hacı Arif Bey'in öncesindeki kanun icracıları hakkındaki bilgiler varsayımdan öteye gidememiştir. 19. yüzyılın son çeyreğiyle birlikte kanun sazında önemli icracılar yetişmiştir. Şemsi Efendi, Nasip Efendi, Nubar Efendi ve Artaki Candan'ın kayıtları Hacı Arif Bey'in ardından günümüze ulaşabilmiş en eski kanun kayıtlarından bazılarıdır.

İCRA TEKNİKLERİ

Kanun icrasına dair en eski kayıtlar Kanunî Hacı Arif Bey'e aittir. Onun icralarındaki geleneksel tavrı ve taksimlerdeki süslemeleri bakımından eser icraları ile ilgili bilgiler Kanunî Hacı Arif Bey'den başlamaktadır. Kanunda klasik icra biçiminde dirsekler gövdeye yakındır ve tellere yumuşak bir biçimde vurulur. Bu sebeple zarif bir icra sağlanır. Bu çalış biçiminde notalara gereğinden fazla mızrap vurulmamaktadır. Ayrıca icracı, eserin orijinaline bağlı kalır ve gereksiz dolduruş nağmelerde bulunmaktan kaçınmaya özen gösterir.

Abartısız bir çalım olan klasik tavrıda notaların dışına çıkılmaz, suslar doldurulmaz ve fazla mızrap atılmazken, piyasa tavrında ise tam tersine notanın yalın haline pek uyulmaz, suslar doldurulur ve bol dolduruş nameler içeren daha süslü bir icra söz konusu olur. Klasik tavrıda Vecihe Daryal (1908-1970), piyasa tavrında ise Ahmet Yatman (1897-1973) kendi dönemlerinin en büyük isimleridir.

İZ BIRAKMIŞ KANUNÎLER Kanunî Ömer Efendi (?- 1870?)

Arap asıllı bir Türk müzisyen olan Ömer Efendi bir süredir unutulmuş olan kanun sazını tekrar İstanbul'a getirerek (XIX. yüzyıl sonları) Türk müziğinin başlıca sazlarından biri haline

getirmiş öncü bir icrakâr olması bakımından mûsikî camiasında büyük önem taşımaktadır.

Kanunî Hacı Arif Bey (1862- 1911)

Ünlü bir bestekâr ve ileri bir kanun icracısı olan Hacı Arif Bey, kanunu Sarı Talat Bey'den öğrenmiştir. Bu sazın icrasında inkılâp yapacak derecede ileri ustalık derecesine

erişmiştir. Mandal düzeneğinin kendi döneminde kullanmaya başlanmasına rağmen o mandalsız kanun kullanmayı tercih etmiştir. Mandalsız olarak Türk mûsikîsi perdelerinin kanun sazında daha belirgin şekilde duyurulacağı fikrini de benimsediği bilinmektedir. Hacı Arif Bey kendi zamanında kanun icracılarının tekdüze ve aynı tavırda olmalarına rağmen kendine has ahenkli ve latif tarzını ortaya koymuştur.

Arif Bey, "Dârülmûsikî-i Osmânî" adıyla bir Türk mûsikîsi cemiyetinin kurulmasına öncülük etmiş ve Tepebaşı Tiyatrosunda Tanburî Cemil Bey, Santurî Ethem Efendi ve Udî Nevres Bey gibi usta sanatkarların katılımıyla halka ciddi konserler vermiştir.¹

Âmâ Nazım Bey (1884- 1921)

Beş yaşındayken geçirdiği bir kaza sonucu iki gözünü de kaybeden Nazım Bey, İsmail Hakkı Bey ve Kanunî Hacı Arif Bey'den dersler almış, kısa zamanda müziğin inceliklerini öğrenmiş, kanun icrasında büyük başarılar göstererek sanat çevresinin takdirlerini kazanmıştır. Nazım Bey'in icrası hakkında şöyle denmiştir: "*Onun çaldığı kanun değil, belki ellerinin her hareketiyle tellerin üzerine avuç avuç serptiği bülbüllerin şakımasıdır.*"²

1 M. Nazmi Özalp, "Türk Müzik Tarihi", 1986, s. 56

2 Y. Öztuna, Türk müziği Ansiklopedisi, c. 2, s. 100

Âmâ Ali Bey (? - 1948)

Doğuştan kör olan Ali Bey, Kanunî Nazım Bey'den sonra, döneminin en usta icracılarından biridir. Talebesi Ahmet Yatman'ın aktardığına göre Ali Bey 200 mandallı kanunu büyük bir ustalıkla çalar, âmâ olmasına rağmen kopan telleri çabucak hiç zorlanmaksızın değiştirmiş.

Artaki Candan (1885-1948)

Besteci Selânikli Ahmed Bey'den mûsikî eğitimi almış ve Türk mûsikîsinin inceliklerine vâkıf olmuştur.

Sazına hâkim, tavrı ve üslubu güzel, kendinden emin bir sanatkarıdır. "Piyasa Tavrı" denen icrayı sevmez, mesleğe yeni girenleri bunun için uyarır, sazlarında zarafetten ayrılmamalarını, ifade gücü vermelerini öğütlerdi. Nazık, terbiyeli bir kimse olduğu için yakınlarının ısrarı ile asıl soyadı olan "Terziyan" ı bırakmış, Candan soyadını almıştır.

Uzun yıllar İstanbul Belediye Konservatuarı İcra Heyeti'nde çalışan Artaki Candan, I. Dünya Savaşı yıllarında "Sahibinin Sesi" firmasına girmiştir. Önceleri bu şirketin saz sanatkarları arasındayken, daha sonra müdürlüğünü yapmış ve ölünceye kadar da bu görevde kalmıştır. O dönemde alınmış olan plaklarda icrasından örnekler vardır. İyi bir bestekâr olan bu değerli sanatkar, şarkı repertuarımıza güzel eserler hediye etmiştir.

Ahmet Yatman (1897- 1973)

Küçük yaşlarda müzik hayatına atılmış olan A. Yatman 65 yıl bu sazi icra etmiştir. Teknik çalışı ve orijinal taksimleri ile yeni bir tavır ortaya çıkarmış olan Ahmet Yatman, döneminde piyasa tarzının en iyisi olarak bilinirdi. İlk kanun derslerini babasından sonra ünlü Kanunî Ağyazar ve amcası Hafız Mahmut Efendi'den almıştır. İstan-

bul'un ve memleketin birçok sahne ve gazinolarında çalıştığı gibi birçok dış ülkede de konserler vererek büyük takdir toplamıştır.

“Piyasa tavrıyla çalmakla beraber üstün bir müzikalitesi ve ajilitesi vardı. Refakat duygusu

iyiydi. Plak çalışmalarında birçok sanatkâra eşlik etmiştir. Bir zamanlar yeni kanun öğrenenlerin idealiydi. Çok öğrenci yetiştirmiştir. İsmail Şençalar, Nuri Şenneyli, Hilmi Rit Baki Duyarlar, Cüneyd Kosal, Coşkun Erdem sayılabilir”³

Hasan Ferit Alnar (1906- 1978)

Nazım Bey ve Vitali'den kanun dersleri alan Alnar, 12 yaşındayken İstanbul'un sayılı kanunîlerinin arasına girmiştir. Alnar Türk müziğinde önemli bir yeri olan icracı ve bestecidir. Kanun icrasında çığır açmış, ulaşılması güç bir virtüöz- lük düzeyine ulaşmıştır. Kanunî Hacı Arif Bey'in uyguladığı mızrap tekniğinin yanı sıra, hafif tırnak darbeleriyle süslediği bol tremololu icra tekniğini geliştirmiştir. Alnar 1927 yılında Viyana'da akademinin kompozisyon bölümünü bitirip yüksek müzik okulunda bestekârlık ve orkestra

3 M. Nazmi Özalp, a.g.e., s. 267

şefliği öğrenimine devam ederek 1932'de yurda dönmüştür.

1946 yılında Roma'da bulunduğu zaman “Kanun Konçertosu” besteleyerek kanun sazını çoksesliliğe de yönlendirmiştir.

Vecihe Daryal (1908- 1970)

İlk kanun derslerini Şevki Bey'in yeğeni Nazire Hanım'dan almış. 10 yaşında Dârülelhân'a kaydolmuş ve orada çeşitli hocalardan dersler alarak kendini yetiştirmiştir. Rauf Yekta Bey, Ahmed Irsoy, İsmail Hakkı Bey, Sedat Öztoprak ile Reşad Erer, Ali Ekrem Bey gibi döneminin en kıymetli hocalarından istifade etmiş. 1928'de İstanbul Radyosuna girmiştir, 1953 yılına kadar hem icracı hem de öğretmen olarak çalışmış, daha sonra İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda icra heyeti üyeliği yapmıştır.

Vecihe Daryal, piyasalaşma sürecine ödün vermeyen, geleneksel Türk mûsikisinin yetiştirdiği son kuşak kanunîlerdendir. Yumuşak mızrabı, mandalları belli etmeksizin indirip kaldırması, müzikalitesi ve eşlikçi kavrayışıyla tanınır. Bu sazı olağanüstü bir müzikalite ve kendine özgü estetik ölçüler içinde çalardı. Kusursuz bir refakat duygusuna sahipti. Yeni yetişen saz sanatkârlarına her zaman, “Sadece ses sanatkârlarına değil, saz arkadaşlarınıza da refakat edeceksiniz.” diye öğüt vermiştir.

“Türk Mûsikîsi”ni biraz öğrendikten sonra, bugüne kadar kelimenin tam manasıyla hayranı olduğum Aziz Vecihe'yi eğer Cemil de tanısaydı

bu hayranlık belki de benden daha ileride olacaktı. Ben Cemil'in oğlu olduğum kadar Vecihe de onun halis kızıdır. Bu küçük kitap kız kardeşime armağan olsun” diyen Mesud Cemil, onun kanun icrası için *“Metal bir zemin üzerine düşen billur damlalarıdır”* demiştir.

Erol Deran (1937-)

İlk mûsikî derslerini subay ve bestekâr olan babası Burhanettin Deran'dan almıştır. 1957-1961 TRT İstanbul Radyosu'nda kanun sanatçısı olarak görev yapmış 1963-1968 yılları arasında kanun sanatçılığını Ankara'da sürdürmüştür. 1968 yılında tekrar İstanbul'a yerleşerek İstanbul Radyosundaki görevine yeniden dönmüş, 1975'te İTÜ Devlet Konservatuvarına öğretim üyesi olarak atanmıştır. 1982 yılında Irak Kültür ve Tanıma Bakanlığının davetlisi olarak Uluslararası Bağdat Müzik Konferansında Türkiye'yi temsilen katılmış olan Erol Deran, yurtdışı ve yurtiçinde de kanun yorumcusu olarak çeşitli konser ve resitaller vermiştir. Ayrıca kendine has yorumuyla da klasik üslubu devam ettiren son kuşak icrakârlarımızdan biri olması bakımından önemlidir.

“Erol Deran, kanun icrasında cambazlığa yer yoktur. Kalıba rağbet yoktur. O, bir taksim kompozisyon ustasıdır.”⁴

Ömer Efendi'den Erol Deran'a Mûsikîye Hizmet Etmış Kanunîler

- Ömer Efendi (?-1870)
- E. Mustafa Şemsi Efendi (1850- 1922)
- Mehmet Bey (1859- 1927)
- Hacı Arif Bey (1862- 1911)
- Kanuni Edhem Efendi (?- 1918)
- Ahmet Bey (?-1918)
- Âmâ Nazım Ali Bey (1884- 1921)
- Reşat Bey (?- 1925)
- Vital Efendi (?- 1935)
- Âmâ Ali Bey (?- 1948)
- Mehmet Cemil Bey (1865- 1977)
- Artaki Candan (1885- 1948)
- Nubar Efendi (1885- 1954)
- Osman Güvenir (1886-?)
- Ahmet Yatman (1897- 1977)
- Necmi Yar (1900-1958)
- Nuri Sesören (1903 -1990)
- H. Ferid Alnar (1906-1978)
- İsmail Safa Olcay (1907- 1969)
- İsmail Tezelli (1907- ?)
- Vecihe Daryal (1908- _1970)

⁴ Nevzat Atlığ

İsmail Şençalar (1914-1992)
 Fikret Kutluğ (1917-)
 Nuri Şenneyli (1922-2006)
 Ethem R. Üngör (1922-2009)
 Turan Yalçın (1926-1998)
 Necdet Varol (1927-2020)
 Nevzat Sümer (1927-2018)
 Hilmi Rit (1930-2009)
 Saadettin Öktenay (1930- 1989)
 Cüneyd Kosal (1931-2018)
 Hüsnü Anıl (1931-1998)
 Gültekin Aydoğdu (1936-2021)
 Necati Yıldızdoğan(1937-2013)
 Erol Deran (1937-)

SONSÖZ

Köklü bir geçmişe sahip, geniş coğrafyalarda icra edilmiş ve edilmekte olan kanun, tarih içinde gerek yapısal gerekse icra biçimi olarak birçok gelişim yaşamıştır. Osmanlı Müsikisinde XV. Yüzyılda kullanılmaya başlanan kanun bazı dönemler revaçtayken bazı dönemler yaygınlığını yitirmiştir. Sultan II. Mahmud devrinde gözde sazlar arasında yer almaya başlayan kanun, o tarihten itibaren Türk Müsikisinin başlıca sazları arasında yer almaktadır.

Özellikle Hacı Arif Bey döneminin ardından gelen süreçte kanun sazında yapılan yenilikçi atılımlar önemli icracıların yetişmesine olanak sağlamıştır. Bu icracıların en önemlileri arasında Kanuni Hacı Arif Bey, Artaki Candan, Ahmet Yatman, Hasan Ferid Alnar, Vecihe Daryal ve Erol Deran en önde gelenleridir.

KAYNAKÇA

- Karakaya, F. (2001). Kanun. İslam Ansiklopedisi, C. 24. "Darülmusiki-i Osmani", TA, XII, 323.
- Erdoğan, E. (2022). KANUN SAZINDA BİR OKUL: AHMET YATMAN; HÜSEYİNİ TAKSİM ÖRNEĞİ. İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, 8 (1), 175-192.
- Kâhyaoglu, Y. KANUN SAZININ DÜNÜ BUGÜNÜ. Sanat Dergisi, (1).
- Rauf Yektâ, Türk Musikisi, s. 92-93.
- Munzur, P. (1995). Tarih, teknik ve icra özellikleriyle kanun. İsmail Baha Sürelsan, "Türk Musikisi Umumi Dizisine Göre Kanun Mandallanması", a.e., sy. 100 (1956), s. 169, 181-183;
- Özgen, N. (2001). 20. yüzyıl'da klâsik Türk müziği, enstrümanları ve icracıları hakkında genel bir değerlendirme.

Halil Açıkgöz'ün Gençlik Yıllarında Yazdığı Manzumelerde Millî-Manevî Duygular

Ünal ŞENEL*

Halil Açıkgöz, eserleri ve sosyal-kültürel faaliyetleriyle hem ülkemizde hem de Türk dünyasında iz bırakmış değerli bir kültür insanıdır. Türkçe ve Türk kültürüne hizmet yolundaki yorulmak bilmez hasbî gayreti kendisini tanıyan herkes tarafından takdir edilmiştir. Türkiye'de akademisyen olarak görev yapan bir Kırgız Türkü dostumuz,¹ memleketlisi bir arkadaşının Halil Açıkgöz'ün Hakk'a yürüyüşü haberini aldıktan sonra: "Bilmiyorum, bundan sonra Türk dünyası için karşılık beklemeden hizmet edecek bir başkası çıkar mı?" diyerek üzüntüsünü dile getirdiğini bizzat kendisi anlattı. İstanbul Üniversitesi'nde Türk Dili okutmanı olarak görev yaptığı sürece, Türk ülkelerinden gelen öğrencilerin Halil Hoca'nın Aksaray semtindeki hanesine, kendi evlerine girer gibi girip çıktıkları herkesin malumudur. Hanesinin ve gönül evinin kapılarını Türk dünyasına böylesi bir cömertlikle açan Halil Açıkgöz'ün çocukluk yılları sayılabilecek bir dönemde yazmaya çalıştığı şiirler incelendiğinde, ondaki ufuk genişliği ve hayatının hangi idealler uğrunda seyredeceği görülecektir.

Halil Açıkgöz 1952 yılında Manisa'nın Turgutlu ilçesinin Osmancık köyünde doğmuştur. Aile 1965 yılında Turgutlu'ya taşınmış; böylece Halil Açıkgöz ilk ve orta öğrenimini bu ilçede tamamlamıştır. Lise öğrencisiyken Halil Açıkgöz'ün fikir dünyasının şekillenmesinde en büyük tesiri edebiyat öğretmeni Kemal Yurdakul Aren gös-

termiştir. Kemal Hoca Turgutlu'daki öğretmenlik yıllarını anlattığı *Güzel İnsanlar Kasabası Turgutlu* adlı kitabında Halil Açıkgöz'ün okul kütüphanesinin kurulmasındaki gayretini şu ifadelerle dile getirmektedir: "... biz de alt kattaki kitaplığı gerçek bir kütüphaneye tebdil ettik. Bunda bana yardım edecek öğrencileri sınıflardan kendim seçtim, işe başladık. O günlerden bildiğim, sonsuz gayreti ile aklımda kalan, çok sonraları İstanbul Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra harika, insanüstü çalışmaları ile Türk lehçeleri üzerinde ülkemizin önde gelen etimoloji uzmanı olan Halil Açıkgöz bana çok yardımcı oldu. Geceleri de çalıştık. Sonunda görenlerin... beğendiği bir eser ortaya çıktı."²

Kemal Yurdakul Aren Hoca, öğrencisinin kitaplık kolundaki çalışmalarını ve o yıllardaki öğrenme gayretini bir başka yazısında da şöyle anlatmaktadır: "Neyse takip eden günlerde kolun en iyi, en fedakâr öğrencisi tahmin edebileceğiniz gibi Halil oldu. Paydostan sonra arkadaşları okulda çift kale maç yaparlar; o, kitap rafları ile boğuşur, oğu zaman benden sonraya kalır, havanın karardığının, akşam olduğunun farkında olmaz. Muhtemelen evine gittiğinde büyüklerine hesap vermekte zorlanıyordu. Her ne hal ise!... Biz Halil'le üç sene kitaplık kolunda çalıştık. Güzel işler başardık. Onun gayretini gören bir iki öğrenci daha bize katıldı. Onlarla kitaplıkta oku-

1 Prof. Dr. Risbek Alimov

2 Kemâl Yurdakul Aren, *Güzel İnsanlar Kasabası Turgutlu 1962-1974*, Turgutlu Belediyesi Kültür Yayını, Manisa 2018, s.20

ma, metin çözümleme, kelimelerin anlam incelemeleri üzerinde dersler yaptık. Şaka maka değil, bayağı ders yaptık! O demlerde öğretmenliğimden çok zevk aldım.”³

Hocasının yönlendirmesiyle İstanbul’da edebiyat öğrenimi gördüğü yıllarda mütefekkir yazar Sâmîha Ayverdi’nin terbiye halkasına dâhil olan Halil Açıkgöz, zamanla kendisini geliştirip kültür hayatımızda iz bırakan bir şahsiyet haline gelecektir.

Halil Açıkgöz’ün lise öğrencisi iken ve üniversitenin ilk dönemlerinde yazdığı manzumeler 1969 ve 1972 yıllarında Yeni Turgutlu Gazetesi’nde yayımlanmıştır.⁴ Bu manzumelerin çoğu aşk, ıstırap, ayrılık gibi temalar etrafında dönmektedir. Ancak daha ilk manzumesinden itibaren Halil Açıkgöz’de farklı bir arayış dikati çekmektedir. Yayımlandığını bildiğimiz ilk manzumesi “Dostum”⁵ başlığını taşımaktadır ve henüz on yedi yaşındadır. Manzumeden onun çocukluk yıllarından itibaren bir “Dost” arayışı içinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu öyle bir ara-

3 Kemâl Yurdakul Aren, “Bozkırdaki Ağaç”, *Türk Dünyasından Halil Açıkgöze Armağan*, (Haz.) Hayri Ataç, Doğu kitabevi, İstanbul 2013, s.35-36

4 Öğrencimiz Ümmügül EROĞLU tarafından 2021 yılında “Halil Açıkgöz’ün Hayatı ve Eserleri” isimli bir lisans tezi hazırlanmıştır. Şiirlere ulaşmamız bu vesileyle mümkün olmuştur. Kendisine teşekkürü borç biliriz.

5 Halil Açıkgöz, “Dostum”, Yeni Turgutlu gazetesi, 11 Mart 1969, s.2

yıştır ki o “Dost” için şu ifadeleri kullanmıştır: “Onun için canımı vereyim.,” “Dost için hayatımı vereyim.,” “Dost için ağlar gözlerim.,” “Dost için kâinatı yok edeyim.” Hayatının seyriinden de anlaşılmaktadır ki Halil Açıkgöz çocukluk yıllarından itibaren aradığı “Dost”u üniversite yıllarında bulmuş ve O’nun dostluğunun gölgesinde bir ömür sürmüştür.

“Ölüm Her Şeyi Eşit Yapar”⁶ başlıklı manzumesinde de Halil Açıkgöz “Ey insan ölürken, ölmeyerek öl!” gibi yaşının çok ilerisinde, derin anlamlar içeren tasavvufî bir ifade kullanarak adeta daha sonraki hayatının seyri hakkında haber vermiştir. O yorulmak bilmeyen çalışkanlığı ve azmiyle ortaya koyduğu eserleri ve hiçbir beklenti içinde olmadan insanların dünyasına yaptığı katkılarla gönüllerde taht kurmuş, ölümsüzler kervanına katılmıştır.

Halil Açıkgöz, “30 Ağustos”⁷ başlıklı manzumesinde de kahramanlık duygusuyla manevî duyguları harmanlamış olarak karşımıza çıkıyor. İstiklâl harbinin maddî imkânsızlıklara rağmen manevî güçle kazanıldığını vurguluyor:

*“Önde Mustafa Kemal arkada arslanlar
Hepsinin elinde çakmaklı tüfek
Ama kalplerinde imanları var.”*

“Hürriyet”⁸ başlıklı manzumedede ise bu kavramın yüceliğine vurgu yapıp esaret altındaki insanların da insan hak ve hukukuna dayalı bir hayat sürmelerini dileyerek evrensel bir bakışa ulaştığını görüyoruz:

*“Onlara, neşenizden neşe,
Tadınızdan tat verin.”*

Halil Açıkgöz, “O Gün”⁹ başlıklı manzumesinde de “Çanakkale, Kafkasya, Galiçya, Yemen” cephelerinde çarpışan askerlerin içinde buldukları ruh hallerini ve nasıl bir motivasyon içerisinde bulduklarını başarıyla tasvir ediyor. Türk askerinin ölüm fikrini yendiğini, adeta ölümlerle alay ettiklerini Yahya Kemal’in “Akıncılar”ını çağrıştıran bir yaklaşımla dile getiriyor:

“Ölümü düşünmedi o gün cenkteki her ten,

6 Halil Açıkgöz, “Ölüm Her Şeyi Eşit Yapar”, Yeni Turgutlu Gazetesi, 1969.

7 Halil Açıkgöz, “30 Ağustos”, Yeni Turgutlu Gazetesi, 1969.

8 Halil Açıkgöz, “Hürriyet”, Yeni Turgutlu Gazetesi, 1969.

9 Halil Açıkgöz, “O Gün”, Yeni Turgutlu Gazetesi, 1969.

*Bulamadılar tenleri saracak bir kefen!
Eylendi, alay etti herkes o gün ölümün!
İleri atıldı cengâverler bir süngüyle "ALLAH AL-
LAH" diye!"*

Manzumenin devamında şehitliklerin bir gül bahçesi olarak tasavvur edildiği ve oralardan yükselen seslerin yeni nesillere istikamet gösterdiği ifade ediliyor.

Halil Açıkgöz "Em, Helal Olsun"¹⁰ manzumesinde de tersinden bir bakışla, insanları kötülüğe sevk eden nefislerine veya "şeytana" hitap ederek insanımızın içine düştüğü çıkmazlardan kurtulabilmesi için kötülükleri ve karanlıkları son noktaya kadar yaşaması gerektiğini, ancak böylesi bir zilletin sonunda kurtuluş için çıkar yol arayacağını şu mısralarla vurguluyor:

*"Gönlümüz kir, pas içinde
Kapkaranlık bir ummana düşmüş
Ona bir ışık,
Kuvvetli bir nur, yol gösterinceye kadar...
Götür benliğimizi! . . .
Götür helâl olsun!"*

Manzumede toplumun en temel dertlerinin "kendine güvensizlik" ve "imansızlık" olduğu vurgulanarak bu hastalıklardan kurtulmak için kötülüklerin en uç noktada yaşanacağı; güneşin en karanlık noktadan doğmaya başladığı gibi yeni bir doğuşun da böylece başlayacağı ifade ediliyor:

*"Amma! . . .
Güçlü bir Güneş doğacak
Millî şuurla, imanla dolu
Dayanabilirsen yumruğuna, sonuna kadar...
Helâl, helâl olsun..."*

Halil Açıkgöz'ün çocuk denilebilecek bir yaşta milletin dertlerinden kurtulabilmesi için ihtiyaç duyulan temel değerlerin "millî şuur" ve "iman" olduğunu vurgulaması o yıllarda fikrî yönden dikkate değer bir donanıma sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bütün olumsuzluklara rağmen "Güçlü bir Güneş doğacak" ifadesiyle geleceğe güvenle bakıldığı da anlaşılmaktadır. Bu "doğuş"tan emin olma hali İstiklâl Marşı'nın "Korkma!" diye başlamasını çağrıştırmaktadır.

Bu da göstermektedir ki Halil Açıkgöz daha on altı- on yedi yaşlarında iken milletini hakıyla tanıyan ve ona güvenen bir idrak seviyesine ulaşmıştır. "İhtiyacım Yok" başlıklı manzumesinde yer alan "Marks'a Engels'e Lenin'e / İhtiyacım yok benim, ihtiyacım yok!" haykırışı da bu güven duygusundan kaynaklanmaktadır. Manzumenin sonundaki mısralar Açıkgöz'ün Türk milletine olan bağlılığının ve güveninin açık göstergesidir:

*"Dinimle beraber Türklüğüm
Geleneğime, göreneğime
Her şeyimle yeterim kendime
İhtiyacım yok beyim, ihtiyacım yok!"¹¹*

Görüldüğü gibi Halil Açıkgöz, daha çocukluk çağında millî ve manevî değerlerin önemini idrak etmiş; bu değerleri zihniyet dünyasında harmanlamış olarak hayata atılmıştır. Sahip olduğu birikim ve ulaştığı motivasyonla ülkemiz ve Türk dünyası için değer taşıyan birçok esere imza atmıştır.

DOSTUM

Dost! Dost! dediğimde
Bir dost bileyim
Onun için canımı vereyim
Yalnız bir dost bileyim.

Ağzım dost dost der
Kalbim küt küt eder.
Bine, bine dost yeter
Dost için hayatımı vereyim.

Nerde hani o dost nerde?
Dostluk sürünür yerlerde
O hüzünde o sevinçte,
Dost için ağlar gözlerim

Der insan kederli durma
Dosta ağır sözler vurma
Herkesi dost sanma
Dost için kâinatı yok edeyim.

30 AĞUSTOS

Düşünüyorum sonsuz sevinçler içinde
Düşünüyorum şanlı orduyu Afyon Kocatepe'de
Karışmış subayı ile asker de
Yaşiyor Otuz Ağustos milletin kalbinde.

10 Halil Açıkgöz, "Em, Helal Olsun", Yeni Turgutlu Gazetesi, 1969.

11 Açıkgöz Halil, "İhtiyacım Yok", Yeni Turgutlu Gazetesi, 1972.

Bin dokuz yüz on dokuzdan sonra yaratılan destanlar
Önde Mustafa Kemal arkada arslanlar
Hepsinin elinde çakmaklı tüfek
Ama kalplerinde imanları var.

Milletçe bugün seviniyoruz
Kırk yedi sene evvelki zaferle övünüyoruz
Vatan elden gitti diye dövünmüyoruz
Her zaman kalbimizdesin 30 Ağustos.

HÜRRİYET

Ey hürriyet! . . .
Yücelerden yücesin,
Özleyen bilir, nicesin! . . .
Esirlerin, kölelerin yurduna,
Buyrun... gelin!
Onlara, neşenizden neşe,
Tadınızdı tat verin.

O GÜN

Çanakkale, Kafkasya, Galiçya, Yemen,
Görülmemiş bir çeviklikle ayağa kalktı VATAN
Şarapnellerin ucunda gezindi bütün can,
İnim inim inledi toplar o gün VATAN diye! . . .

Sıra sıra resmi geçit yapar toplar
Her tümseğin ardında bir top patlar!
Cihani, o güne dek görülmemiş bir feryad kaplar
İnler yaralılar "kahrolsun vatani satanlar" diye...

Ölümü düşünmedi o gün cenkteki her ten,
Bulamadılar tenleri saracak bir kefen!
Eylendi, alay etti herkes o gün ölümle!
İleri atıldı cengâverler bir süngüyle "ALLAH ALLAH" diye!
Ey gülşen şehit, o gün güzel vatan kurtuldu mu?
Kurtulup da seni gül bahçesine koydu mu?
Sefil, küstah, aç Avrupalı şimdi seni tanıdı mı?
Yükselir mezardan sesler "AH" diye!

Âşık Mahzun; onları taş kabre koma gülistanda ötsünler
Her sabah hafızanda, bir tur etsinler.
Emirlerini yap, bundan sonra feryad etmesinler
Yükselsin göklere sesler "gerçek doğruya AK" diye! . . .

EM, HELAL OLSUN

Em kanımı, em! . . .
Damla damla
Yaranın yerini
Damar damar sızlatıncaya kadar...
Em, helâl olsun! . . .

Ben çapaklı gözlerimi
Açıncaya kadar...
Al üzerindikileri,
Soy beni! . . .
Soy helâl olsun! . . .

Gönlümüz kir, pas içinde
Kapkaranlık bir ummana düşmüş
Ona bir ışık,
Kuvvetli bir nur, yol gösterinceye kadar...
Götür benliğimizi! . . .
Götür helâl olsun! . . .

Bir korkak hırsız gibi
Girdin içime ürke ürke
Çal, çalabildiğin kadar...
Cesaretlisin nasıl olsa, çal!
Çal helâl olsun! . . .

Başladı sağda, solda
Kendine güvensizlik
Dinine imansızlık
Şişir onu, patlatıncaya kadar..
Şişir onu, helal olsun! . . .

Amma! . . .
Güçlü bir Güneş doğacak
Milli şuurla, imanla dolu
Dayanabilirsen yumruğuna, sonuna kadar...
Helâl, helâl olsun...

İHTİYACIM YOK

Marks'a Engels'e Lenin'e
İhtiyacım yok benim, ihtiyacım yok!
Bin bir melânetli Stalin'e ihtiyacım yok

Kızıl diktatör Mao'ya
Merhametsiz zalim Kastro'ya
Komünist işi angaryaya
İhtiyacım yok beyim, ihtiyacım yok!

Gayesi belli sosyalizme
Kızıllık cehennemi komünizme
Ne idüğü belli sol'izme
İhtiyacım yok beyim, ihtiyacım yok!

Komünizmin eşitliğine
Sosyalizmin köleliğine
Hele hele onun uşaklığına
İhtiyacım yok beyim, ihtiyacım yok!

Dinimle beraber Türklüğüm
Geleneğime, göreneğime
Her şeyimle yeterim kendime
İhtiyacım yok beyim, ihtiyacım yok!

Diller, Şehirler ve Yemekler İlahî Bir Kanuna Tâbi Olabilir mi?

Engin SORHUN*

15 yılını Fransa Temsilciler Meclisi'nde ve-killerin konuşmalarını daktiloyla temize çeken stenograf Jean-Baptiste Estoup, yıllara sâri kişisel gözlemini 1912'de "Gammes Sténograp-hiques" isimli kitabıyla paylaştığında dil biliminden coğrafyaya, genetik biliminden astronomiye, müzikten resim sanatına... her ne yana baksak etkisini görebileceğimiz ilahî bir kanunu keşfet-tiğinin farkında değildi.

Jean-Baptis meclis konuşma metinlerin-de geçen kelimeleri ve bu kelimelerin kaç defa kullanıldığını, yani kullanım sıklığını incelemiş, buna istinaden kelimelerin dağılımının bir kural izlediğini gözlemlemişti: En çok kullanılan keli-melerden en az kullanılan kelimelere doğru gi-dildikçe kelime sayıları hiç sekmeden logaritmik olarak azalıyordu.

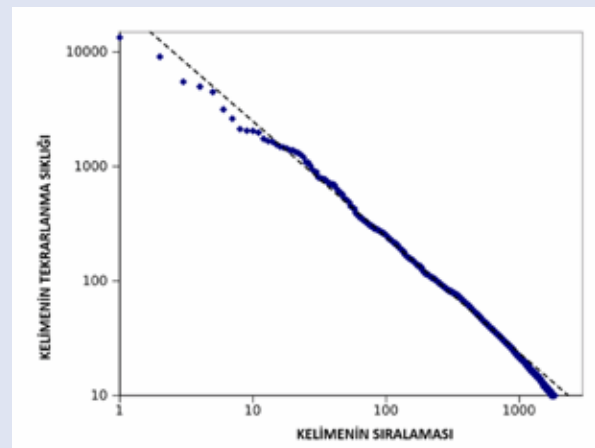
Jean-Babtiste'ten bir yıl sonra Alman fizik-çi Felix Auerbach, bir ülkedeki şehirlerin nüfus büyüklükleri ile o şehirlerin ülke içindeki sırala-maları arasında istatistikî bir ilişki olduğunu keş-fetmişti. Felix'in çalışması Jean-Babtiste'inkine çok benzer bir formülasyona sahipti. Sadece ke-limelerin yerini şehirlerin isimleri, tekrarlanma sıklığının yerini de şehirlerin nüfusları alıyordu bu çalışmada.

Kaderin cilvesidir ki söz konusu keşif ileri-ki yıllarda Jean-Babtiste'in ya da Felix'in adı ile değil bunu teorik zemine oturtup bilimsel ola-rak açıklamaya çalışan George Zipf'in adı ile anılacaktı. Harvard Üniversitesi'nden dilbilimci George Kingsley Zipf, Bonne ve Berlin Üniversi-teleri'nde çalışmalar yaparken doğal bir dilde ya-zılmış metinlerdeki kelimelerin sıklıkları ile ilgili

aynı ilişkiyi gözlemlendi. Daha rahat ettiğimiz kelimeleri sıklıkla kullanma eğiliminde oldu-ğumuz için böyle bir dağılımın gözlemlendiğini öne sürdü. Yani biz insanlar en az çabayı göstererek mümkün olduğunca verimli iletişim kurmaya çalışıyorduk.

Zipf Kanunu (Zipf's Law) olarak bilinen istatistikî düzen çok sayıda araştırmacı tarafın-dan farklı dillerdeki metinler için tekrarlandı. Dillerdeki kelimelerin kullanım sıklığı ile alakalı yapılan araştırmalarda görülmüştür ki, hangi dil olursa olsun bir konuşmada veya bir yazıda en sık kullanılan ikinci kelime en sık kullanılan keli-menin yarısı, üçüncü kelime üçte biri, dördüncü kelime dörtte biri, beşinci kelime beşte biri kadar kullanılır ve bu böyle gider.

Misal olarak, George Zipf İrlandalı yazar Ja-mes Joyce'un "Ulysses" isimli romanında bulu-nan kelimelerin sıklığını ve bu kelimelerin sıra-lamasını ayrıntılı incelemiştir. Bu araştırmaya göre:¹

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İktisat Fakültesi

- En fazla sıklıkta kullanılan kelime 8000 defa kullanılmış,
- Sıklık sıralamasında 10. olan sözcük 800 defa kullanılmış;
- Sıklık sıralamasında 100. olan sözcük 80 defa kullanılmış;
- Sıklık sıralamasında 1000. olan sözcük 8 defa kullanılmıştır.

Elbette bazı metinler, tekrarlanma sıklığı-sıra sayısı dağılımına (frequency-rank distribution) bu kadar iyi uymaz, ama örnekler logaritmik grafiğe oturtulduğunda, şaşırtıcı derecede düz bir çizgi verir.

George Zipf'den sonra defalarca farklı dil ve metinlerde bu tip çalışmalar tekrarlanmıştır. Günümüzün teknik imkânlarıyla ve bilgisayarlar yardımıyla bir yazarı, bir eseri, bir metni incelemek geçmişe nispeten daha kolaydır. Türkçe dahil bütün doğal dillerdeki eserlerin kelime sıklığı-kelime sıralaması dağılımına bakıldığında ortalama olarak Zipf Kanunu'na uyduğu görülmüştür.² Çok sayıda dilde yazılmış eserlerin yüzlercesi üzerine yapılan araştırmalar bu ampirik (gözleme dayalı) bulguyu teyit etmektedir. Çünkü biz insanlar konuşma ve yazma gibi fiilleri yerine getirirken farkında olmadan, şuuraltı ref-

leksleriyle, kimine göre ilahî, kimine göre matematiğe dayalı, sebebi tam olarak açıklanamayan bu kanuna uyarız.

Mesela, Türkçe günlük gazete metinleri için yapılan bir çalışmada günlük hayatta söylediğimiz, duyduğumuz tüm kelimelerin yüzde 6'sının "bir" kelimesi olduğu orta çıkmıştır. Aynı çalışmaya göre, en sık kullanılan 10 kelime sırasıyla "bir", "ve", "olmak", "bu", "için", "o", "ben", "de", "çok", "yapmak" kelimeleridir.³

Tekrarlanma sıklığı-sıra sayısı dağılımı bir milletin, bir yazarın duygu ve düşünce dünyasını anlamak için önemli bir analitik araçtır. Milletler, insan toplulukları günlük hayatlarında hangi kelimeleri daha çok tercih ederken hangilerine daha az başvuruyor? Kelime tercihi insan topluluklarına, coğrafyalara, dinî gruplara vb. alt kırılımlara inildikçe farklılaşacaktır ve biz o insan topluluğunun duygu ve düşünce durumunu analiz edebileceğiz.

Zaman boyutu olarak bir dilde en çok okunan metinler, eserler incelendiğinde o dili kullananların geçmişteki duygu ve düşünce durumlarını başka dönemlerdeki duygu ve düşünce durumları ile kıyas etmek yine bu analiz yöntemiyle mümkün olacaktır.

Diğer taraftan, bir yazarın külliyatını ya da eserini tekrarlanma sıklığı-sıra sayısı dağılımına göre incelediğimizde, duygu ve düşüncesini ifade etmek için hangi kelimeleri tercih ettiğini, neyi vurguladığını, hangi kelimelerden uzak durma hassasiyeti gösterdiğini, şuuraltının eserine yansımalarını daha iyi gözlemlene fırsatı bulacağız. Şüphesiz yazar bir matematik hesabına girerek eserini yazmamıştır. Ancak, ona yazdıran ilham kaynağına tâbi oluşu eserin dışında da bir şeyler söyleyecektir.

Yine yazar boyutunda, uzun yıllar boyunca çok sayıda veya farklı türlerde eserler kaleme almış bir yazarın ilk dönemlerindeki kelime dağılımı ile sonraki dönemlerdeki kelime dağılımları arasındaki farklılıkların keşfi; farklı türdeki eserlerindeki kelime dağılımları arasındaki farklılıklar bize bir şeyler söyleyecektir.

Bir sağ kulvar siyasetçisi ile bir sol cenah siyasetçisinin hangi kelimeleri tercih ettiği, devlet adamlarının bir meseleyi arz ederken kullandıkları kelimeler ve kelime sıklıkları popüler kültürde karşımıza çıkan örnekleri teşkil etmektedir.⁴

Dil biliminin yanı sıra Zipf Kanunu'nun en önemli tezahürünü şüphesiz şehirlerin büyüklüklerinin dağılımında görüyoruz: İnsanlar tarih boyunca hareket ettiler. Buna kimi zaman savaşlar, kimi zaman iklim değişiklikleri, kimi zaman ekonomik sebepler yol açtı. Şehirlerin nüfusları arttı ya da azaldı. Belli bir coğrafî büyüklüğü ele alıp burada bulunan şehir nüfuslarını ve şehirlerin büyüklük sıralamasına baktığımız zaman en büyük şehir, ikinci büyük şehrin yaklaşık iki katı, üçüncü büyük şehrin yaklaşık üç katı, vb. nüfusa sahip olduğu gözlemlenir. İstanbul Ankara'dan yaklaşık iki kat, İzmir'den yaklaşık üç kat daha büyüktür. Başka bir açıdan da Türkiye'de 7. büyük il olan Konya'nın 2,2 milyon nüfusa sahipken İstanbul'un (2.200.000 X 7) 15,4 milyon nüfusa sahip olması gerekir. Ya da 16. büyük il olan Balıkesir 1,1 milyon kişilik nüfusa sahipken İstanbul'un (1.100.000 X 16) 17,6 milyon olması gerekir. Bu şekilde tüm illere göre hesaplama yapıp ortalamayı aldığımızda İstanbul'un nüfusunu hesaplamış oluruz. İstanbul'un nüfusu 16 milyon ve görüldüğü üzere Türkiye gibi düzensiz bir nüfus dağılımına sahip bir ülkede bile sayılar tutarlı çıkmaktadır. Buradaki verilere göre illerin gelecekteki nüfus beklentileri, göç veren mi, göç alan mı olduğu ve ne gibi yatırımlar yapılması gerektiği gibi karar alıcılara yol gösterici çıkarımlar ya-

pılabilir. Sayıların iç tutarlılığı, istatistikî olarak bakıldığında Zipf Kanunu'nun öngörülleri ile büyük oranda uyumaktadır.

Gerek yaşayan ve antik dillerde yazılmış eserler üzerine yapılan çalışmaların gerekse belli bir coğrafî birimdeki şehirlerin dağılımları üzerine yapılan çalışmaların Zipf Kanunu'nu destekliyor oluşu 1980'lerden itibaren bu kanunun başka alanlarda da araştırılmasına yol açmıştır. Mesela, ekonomi alanında Zipf Kanunu coğrafî bölgeler ile gelir dağılımları arasındaki farklılıkları açıklamak için, firmaların ve yeni kurulacak üretim tesislerinin konumlarının belirlenmesi için, ekonomik eşitsizliklerin giderilmesine dönük karar alıcılara yol göstermek için ve pazar yapılarına ilişkin analizlerde kullanılmaktadır. Genetik biliminde, genetikte popülasyonlardaki gen frekanslarının ve mutasyonların dağılımını incelemek için Zipf Kanunu'ndan faydalanılmaktadır. Sosyal ağlar veya internet gibi karmaşık ağlardaki bağlantıların veya bağlantıların dağılımını tanımlamak için yine Zipf Kanunu kullanılır. Zipf Kanunu, şehir planlamada nüfus büyüklüklerinin şehirlerdeki dağılımını anlamak ve buna göre altyapı ve hizmetleri planlamak için kullanılmıştır.⁵ Müzik kompozisyonlarında akor ve notaların dağılımında Zipf yasası gözlemlenmiştir. Akor ve notalardan oluşan bir kombinasyon "Zipfian birimleri" olarak seçildiğinde frekans dağılımında Zipf yasası ortaya çıkar.⁶ Araştırmalar, dijital görüntülerdeki piksel yoğunluklarının dağılımının yanı sıra resimlerde fırça darbelerinin kapladığı alanların dağılımının da Zipf yasasını takip ettiğini tespit etmiştir.⁷

Özgürce yaşadığımızı düşünürken, karar ve fiillerimizin rasgele ve/veya özgür irademiz sonucu oluştuğunu varsaydığımız bir hayatı yaşarken, hadiselerin ve başımıza gelenlerin yüzlerce farklı şekilde gerçekleşme ihtimali karşımızda duruyorken, yaptıklarımızın ve yapacaklarımızın biz farkında olmadan bir kuralı takip ediyor oluşu modern zamanlarda insanın kolay kabulleneceği bir olgu değildir. İnternet siteleri aldıkları trafiğe göre,⁸ şirketler gelirlerine göre,⁹ depremler büyüklüklerine göre,¹⁰ galaksiler küme yapılarına göre,¹¹ proteinler birbirleriyle etkileşimlerine göre,¹² savaşlar ölen insan sayısına göre¹³ sıralandığında bunların hepsinin şaşırtıcı bir şekilde Zipf Kanunu'na uyduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, 2008 yılında bir grup araştırmacı Fransız, İngiliz, Brezilya ve Orta Çağ Avrupa'sının mutfaklarına ait tarifleri incelendi ve bu mutfakların hepsinde

yemek yapılırken en çok kullanılan malzemeden en azına doğru bir sıralama yaptılar.¹⁴ Oluşan tablonun bile bu kanuna uyduğu görüldü.

Dil, şehir nüfusu ve yemek tariflerinde kullanılan malzemeler gibi ilk bakışta birbiriyle ilgisi bulunmayan yapılar nasıl oluyor da aynı matematik kanununa uyabiliyor? Sözlerimiz, yazdıklarımız, tarih boyunca yerkürede gerçekleştirdiğimiz nüfus hareketlerimiz nasıl oluyor da bir matematik denklemine uygun olarak gerçekleşiyor? Sanatçılar resim yaparken ya da müzik bestelerken bir taraftan da matematik hesaplarına girişmedikleri halde nasıl oluyor da tuvallerindeki renklerin dağılımı ya da kullandıkları nota sayısı bir hiyerarşiyi takip edebiliyor? Ve nasıl oluyor da genlerimizin dizilimi ile galaksilerin dizilimi aynı düzenin kurallarına uygun olabiliyor?

Biz insanlar hayatlarımız ile ilgili her şeyin tesadüf olduğunu düşünürken Altın Oran, Fibonacci Oranları, Gauss Dağılımı gibi Zipf Kanunu da hiç beklenmedik alanlarda bizlere sürpriz yapıp kendisini gösteriyor.¹⁵ Ve hayatın her alanında karşımıza çıkan matematiğe dayalı böyle bir düzeni kimse tatmin edici bir şekilde açıklamıyor. Yapabildiğimiz var olan düzeni matematik ve istatistik formülleriyle tanımlamak ve bu tanımlı hayatın her alanından topladığımız verilerle hesaplamak sadece. Diğer bir ifadeyle, yeterince hayret verici olanı seyredip tadını çıkartmaktansa birtakım oyuncaklar icat edip onunla oynuyoruz.

Dipnotlar

- 1 Zipf, George K. (1935) *The Psychobiology of Language*. Houghton-Mifflin.
- 2 Kanun, kelime sıklıklarının anlamak için faydalı bir analitik araç sunsa da katı, mutlak ve birebir örtüşen bir kural değildir. Metin verilerini analiz ederken Zipf Kanunu'ndan muhtemel sapmalar olabileceğinin farkında olmak önemlidir. Söz konusu sapmalar dilin veya metnin belirli özellikleri, metnin boyutu, analiz yöntemi, dilin yapısı, kelime uzunluğu ve kültürel etkiler gibi çeşitli faktörler sebebiyle ortaya çıkabilir. Misal vermek gerekirse, Çince, Japonca ve Korece gibi Doğu Asya'nın birçok dili, özellikle tekrarlanma sıklığı-sıra sayısı dağılımının en üst ve en alt sınırlarında, Zipf Kanunu'ndan sapmalar gözlemlenmiştir. Bu, çok sayıda sesteş sözcük (sesteşi aynı ancak farklı anlamlara sahip sözcükler) ve karmaşık morfolojik yapılara sahip olan bu dillerin doğasına atfedilmektedir.

Linyuan Lü 1, Zi-Ke Zhang, Tao Zhou (2013), Deviation Of Zipf's And Heaps' Laws In Human Languages With Limited Dictionary Sizes, *Scientific Reports*, 3 : 1082.

- 3 Senem Kumova Metin (2008), Türkçe'de Kullanılan İşlev Kelimelerin Zipf 1. Kanunu Esasında Değerlendirilmesi, *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 23, No 2*, 467-475, 2008.
- 4 Amerika, Avrupa Merkez Bankaları gibi Dünya ekonomisine yön veren kuruluşların başkanlarının yaptıkları konuşmalar anlık olarak yazılımlarla analiz edilir. Seçilen kelimeler ve kelimelerin kullanım sıklığı küresel piyasalarda dalgalanmalar meydana getirebilmektedir.
- 5 <https://www.techtarget.com/whatis/definition/Zipfs-Law>
- 6 Juan I. Perotti, ve Orlando V. Billoni (2020), On the emergence of Zipf's law in music, *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, Volume 549, 1 July 2020, 124309, <https://arxiv.org/pdf/1902.06678>
- 7 Michael E. Ade (2021), Zipf's Law Applications In Patent Landscape Analysis, *World Patent Information Volume 64*, March 2021, 102012, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0172219020301034>
- 8 Steven Schmeiser (2015), The size distribution of websites, *Economics Letters*, Volume 128, March 2015, Pages 62-68,
- 9 Okuyama a, M Takayasu b, H Takayasu (1999), Zipf's law in income distribution of companies, *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications* Volume 269, Issue 1, 1 July 1999, Pages 125-131
- 10 Sumiyoshi Abe ve Norikazu Suzuki (2005), Scale-Free Statistics Of Time Interval Between Successive Earthquakes, *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, Volume 350, Issues 2-4, 15 May 2005, Pages 588-596
- 11 Giordano De Marzo, Francesco Sylos Labini ve Luciano Pietronero (2021), Zipf's Law For Cosmic Structures: How Large Are The Greatest Structures In The Universe?, *Astronomy & Asytopyysics*, Volume 651, Article No: A114
- 12 C. Furusawa ve K. Kaneko (2002), Zipf's Law In Gene Expression, *Physical Review Letters*, Volume: 90(8), 88-102.
- 13 Rafael Gonzales-Val (2014), War Size Distribution: Emprical Regularities Behind the Conflicts. *Economy And Society*, Volume 98.2014. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/107738/1/NDL2014-098.pdf>
- 14 Osame Kinouchi, Rosa W. Diez-Garcia, Adriano J. Holanda, Pedro Zambianchi ve Antonio C. Roque (2008), The Nonequilibrium Nature of Culinary Evolution, *New Journal of Physics*, Volume 10, July 2008, <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1367-2630/10/7/073020/pdf>
- 15 "Şüphesiz ki biz herşeyi bir takdir ile yaratdık". (Kamer, 49).
"[...] O, her şeyi yaratıp ona bir nizâm vermiş, onun mukadderaatını ta'yin etmiştir. (Furkan, 2).

GOSTİVAR TÜRKLERİ

Ersin DİKO*

Ş ar Dağı'nın eteklerinde, Polog Vadisi'nin verimli topraklarında yer alan Gostivar, Kuzey Makedonya'nın siyasî ve ekonomik açıdan önemli şehirlerindedir. Arnavutluk ve Kosova ile sınır kenti olan Gostivar, çok kültürlü hayatın yaşandığı, komşuluk bağlarının yüksek olduğu şehirlerden biridir. Gostivar'da ağırlıklı olarak Arnavutlar yaşamaktadır. Şehirde Türkler %12,7 ile Makedonlardan sonra üçüncü büyük etnisiteyi oluşturmaktadır. Gostivar, Osmanlı İmparatorluğundan kalma tarihî eserleriyle ön plana çıkmaya da Osmanlı yaşam tarzının, gelenek ve göreneklerinin günümüzde hâlâ yaşatılması bağlamında Kuzey Makedonya'da ağırlığı bulunan şehirlerdendir.

Gostivar, Vardar Nehri

Gostivar ve çevresi Yıldırım Beyazıt döneminde, 1390'lu yılların başlarında Osmanlı egemenliğine girmiştir. Balkan savaşlarına kadar kesintisiz olarak Osmanlı idaresinde kalmıştır. Fetihten sonra Müslüman Anadolu Türklerinin Makedonya'ya göç etmesiyle Gostivar kısa sürede bir Türk yurdu haline gelmiştir. Osmanlı Devletinin bölgeye hâkim olduğu ilk dönemlerde bir köy olarak karşımıza çıkan Gostivar, tarihî süreç içinde gelişip büyüyerek Kuzey Makedonya'nın en büyük şehirleri arasında yerini almıştır.

Şehrin ismiyle ilgili farklı rivayetler vardır. Bunlardan ilki, Gostivar isminin Sırpça'dan türediği ve "misafiri bol, misafirperver" anlamında kullanıldığı yönündedir. Abdülhakim Hikmet Doğan, Gostivar'ın ismini Karadağ'ın Tivar Kasabası'ndan Gostivar'a yerleşen bir kızdan aldığını ileri sürmektedir. Devamında burada bulunan manastıra "Goce-Tivarit" ismini verdiklerini, şehrin isminin "Goctivar" olarak değiştiğini ve daha sonraları ise terkedilmiş bu düz ovaya Türklerin gelmeleriyle birlikte bu ismin kullandığını söyler. Muzafer Tufan ise, Gostivar isminin Türkçede "Kosi var", yani "Cevizi var", "Cevizli" anlamına geldiğini ileri sürmektedir. Devamında Kocacık Yörüklerinin cevize kos dediğini de ilave etmektedir. Günümüzde bu isimler yerini "Gostivar" ismine bırakmış bir şekilde kullanılmaktadır.

Bu bağlamda Gostivar ve çevresindeki verimli topraklar, iklimin de olumlu etkisiyle tarihî süreç içerisinde farklı topluluklar için çekim alanı haline gelmiştir. Tarımda oldukça başarılı bir topluluk olan Türkler, eskiden olduğu gibi günümüzde de bölge ekonomisinde önemli bir yer edinmişlerdir. Şehrin çevre köylerinde yaşayanlar geçimlerini tarım ve hayvancılıktan sağlarken; tü-

* İstanbul Üniversitesi, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi.

Gostivar'ın Genel Görünüşü, 1935

ketimi sağlayan asıl gelir, yurtdışında çalışan gurbetçilerden gelmektedir. Gostivar Türkleri ağırlıklı olarak terzi, berberlik gibi baba mesleğini sürdüren esnaflardan oluşmaktadır. Ancak günümüzde ticaretle uğraşan Türklerin sayısında da bir artış söz konusudur. Ayrıca tıp doktorları, mühendisler, hukukçular, öğretmenler, dil, edebiyat ve sosyal bilimciler de yetişmekle beraber bunlar kendi tarihi geçmişlerinin zenginliğiyle gurur duymaktadırlar.

Gostivar merkezi dışında Raptište (Vrapçište), Aşağı ve Yukarı Banisa, Zdunye gibi köyler yoğun Türk nüfusunun olduğu yerlerdir. Muzaffer Tufan'ın 1989 yılında yaptığı araştırma sonucunda Debreşe ve Turçan (Türkan) gibi Gostivar köylerinde Türk nüfusunun varlığından bahsedilmektedir. Zaman içinde artan göçler ve baskılar sonucunda bu iki köydeki Türk nüfusu ortadan kaybolmuştur.

Türkler Anadolu'nun belli yerlerinden Türk nüfusunu getirip fethettiklere yerlere yerleştirdiler. Buralara yerleşen Türkler Anadolu'dan geldikeni bölgenin bütün özellikleriyle beraber, konuştukları mahallî ağzı da sonuna kadar korumuşlar ve bunda bilhassa gayret göstermişlerdir. Türkçe yer adları zamanla büyük ölçüde kaybolmuş olsa da günümüze kadar ulaşan yer adlarının bulunması açısından önemlidir. Gostivar'da Vardar, Çayla Köyü, Dutluk ve Mahalle-

ardı gibi pek çok benzer yer adı eskisi gibi aynı isimlerle anılıyor.

Gostivar Türk ağzında “ö” yerine bazen “o” harfi kullanılmaktadır. Mesela; öyle-oyle, böyle-boyle gibi, aynı şekilde yumuşak “ğ” yerine “g” kullanılmaktadır. Mesela; eğer-meğer yerine eger-meger kullanılır vb. Bunlar dışında “ö” yerine “ü” harfinin kullanıldığını da görürüz. Mesela: ödünç-üdünc, ömür-ümür gibi. Bu verdiğimiz örnekleri çoğaltmamız mümkündür.

Gostivar Türkleri konuşma dili farklılıklarının yanı sıra yazı dili olarak da Türkiye Türkçesini kullanırlar. Radyo, televizyon yayınlarında, neşredilen eserlerde ve günlük gazetelerde Türkiye Türkçesi kullanılmaktadır. Türk tiyatro oyunları kapsamında sadece bazı sanatçılar kendi lehçelerinde halk oyunları icra etmektedir.

Gostivar Saat Kulesi ve Genel Görünüşü, 1930

Gostivar Şehir Görünümü, 2023

Her dönemde baskı altında kalan Gostivar Türkleri, bu baskılar sonucunda hâlâ ana dillerinde Türkçe eğitimlerine devam edebilmektedir. İlkokul, ortaokul ve lise düzeyinde eğitim Türkçe verilmektedir. Uluslararası Vizyon Üniversitesi, 2014 yılından bu yana Gostivar'da Türkçe eğitim veren bir yükseköğretim kurumudur.

Gostivar Türklerinin haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla eğitim ve kültürel anlamda faaliyetler yürütülmektedir. Gostivar'da Adeksam (Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim, Kültür ve Sanat Merkezi), Genç Kalemler, TGK (Türk Gençlik Kulübü), Dava gibi benzer sivil toplum kuruluşları da ciddi faaliyetler yürütmektedirler. Söz konusu kuruluşlar, Türk gençliğinin gelişiminde millî benliklerini korumaya yönelik eğitim, sosyal ve kültürel faaliyetleri yürütmektedir. Ayrıca bazı sivil toplum kuruluşları da ihtiyaç sahiplerine yemek dağıtımını yapmaktadır.

Bunlar dışında mevcut üç Türk siyasi partisi de Gostivar'da aktif rol oynuyor. Bunlar TDP (Türk Demokratik Partisi), TMBH (Türk Milli Birlik Hareketi) ve THP (Türk Hareket Partisi) partileridir. Türk nüfusunun çok dağınık ve düşük olduğu bu bölgede Türk siyasi partilerinin birleşerek tek çatı altında toplanması Türklerin siyasi gelecekleri açısından önem taşımaktadır. Siyasî çekişmeler ve gerilimler, toplumu birçok bakımdan ve çok yönlü ayrıştırmaktadır. Toplumdaki bu ayrışma Türkleri diğer siyasî partilerin yanında yer almaya sevk etmektedir.

Son yıllarda hızla artan göç, Türk nüfusunu etkileyen diğer bir konudur. Çeşitli amaçlar doğrultusunda büyük oranda Avrupa ülkelerini seçen Türklerin burada hayatlarını sürdürdüklerini görüyoruz. Ülkedeki sorunlar nedeniyle bu göçlerin durdurulması mümkün olmamaktadır. Mücadele edilemeyen bu durum özellikle Türkler üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Kaynaklar

- Ademi Rahman, Bir Nahiyenin Kazaya Dönüşümü: Gostivar, *Turkish Studies*, v:14, 2019
- Diko Ersin, Kuzey Makedonya'da Avrupa'ya Beyin Göçü, *Uluslararası Öğrenciler Makaleleri IV*, İstanbul Bilimler Akademisi Vakfı, 2021
- Kaso Sherafedin, Monumentet İslame Ne Muftinine e Gostivarit, *Bashkesia İslame ne RM-Muftinia*, Gostivar, 2002
- Nasteva-Jashar Olivera, Za Nekoï Fonoloshki İzmeni Vo Govorot Na Turskoto Naselenie Vo Gostivarsko, *Godishen Zbornik*, Skopje, 1969
- Petroska Blaga, Oblici na Semejstvoto vo Polog, *Godishen Zbornik*, Skopje, 1967
- Tufan Muzaffer, "Göç Hareketleri ve Yugoslavya Türkleri", *Erdem*, 5 (15), 1989
- Trifunoski Jovan, Za Turskoto Naselenie Vo Poloshkite Sela, *Godishen Zbornik*, Skopje, 1953
- Trifunoski Jovan, Sela Koi Segä Ne Postoat vo Polog, *Godishen Zbornik*, Skopje, 1949

Seni Andım Dün Gece

Refik YILDIZ

Tomurcuklar açıyorken, başaklar bağlanmışken,
Titredim efendim seni andım dün gece...
Bu bahçeler O'nundur bazen uğrar dediler,
Bir gülün kokusunda seni duydum dün gece...

Biz hiç yazı görmedik, kışta doğdun dediler,
Nevbaharda geleni sensin sandım dün gece...
O'nun geçtiği sokaklar güller kokar dediler,
Ötelerden kokularla geldin sandım dün gece...

Ahmet Turan Gazi (Ahmer Tarran) Türbesi

Abdülkadir KOÇ*

Sivas kent merkezine 18 kilometre uzaklıktaki Soğuk Çermik / Ilıca Kaplıcası alanı içerisinde bulunan türbe, kaplıca içinden geçen derenin karşı yakasındaki kayalıklar üzerinde, yüksek bir mevkidedir.

Ahmet Turan Gazi hakkındaki bilgilere Battalnâme'den ulaşıyoruz. Battanâme; Arap komutan Battal Gazi'nin kahramanlık hikâyelerini ihtiva eden bir destandır. Battal Gazi Emevîler devrinde Anadolu'da Bizans'a karşı savaşmış, kahramanlıklar göstermiş ve gazi-velî hüviyeti kazanmış bir emirdir.

Asıl adı "Ahmer Tarran" olan Ahmet Turan Gazi aslında bir Rum asilzadesidir. Bazı kaynaklarda "Todori" olarak da geçer. Kayserin¹ ordusunda yer alan en güçlü ve kuvvetli savaşçıdır. Destanda, Battal Gazi'yi yenecek kadar olmasa da onun karşısında uzun süre dayanabilen kişi olarak karşımıza çıkar.

Kayser, büyük bir ordu toplayarak Ahmer ile birlikte Malatya üzerine gönderir. Malatya gazileri haberi alınca onlar da bir ordu toplarlar. Savaş esnasında ilk olarak taraflar arasında teke tek mücadeleler yapılır. Bu mücadele sırasında Battal Gazi ile Ahmer karşı karşıya gelirler ve Battal Gazi Ahmer'i yener. Akşam olur ve herkes kendi tarafına çekilir. Battal Gazi, Ahmer'i takip eder ve onu konağında bulur. İkisi güreş tutarlar ve kim yenerse, yenilen onun dinine girecektir.

Battal Gazi, Ahmer'i yener ve Ahmer Müslüman olur. Yiğitliğinden ötürü Battal Gazi tarafından ismi Ahmed-i Turan olarak değiştirilir. Fakat bu durum, hemen açığa konmaz. Bir gün sonra Ahmed-i Turan savaş meydanında Seyyid Battal ile tekrar karşılıklı cenge girer. Tekrar yenilince artık yeni kimliğini açıklar ve Kayserin ordusuna karşı savaşmaya başlar. Ahmet Turan'ı bundan sonra hep Battal Gazi'nin yanında ve en güçlü arkadaşı olarak görürüz.

Ahmet Turan Gazi'nin ölümü hakkındaki rivayet şöyledir: Şimdiki Soğuk Çermik (Sivas) civarında Bizanslılarla yapılan bir savaşta Ahmet Turan Gazi ve dönemin büyük komutanlarından Abdülvehhab Gazi² birlikte savaşmışlardır. Abdülvehhab Gazi şehit düşer. Ahmet Turan Gazi ise yaralı bir halde tek başına atını Rum ordusunun üzerine sürmüştür. Atıyla bir tepeden diğerine atlamış, bu esnada atının ön ayaklarının izleri kayalara çıkmıştır. Daha sonra Ahmet Turan Gazi de bu tepede şehit düşmüştür. Zaman içinde büyük bir sel olmuş ve şehitlerin naaşlarını da alıp götürmüştür. Bir rivayete göre de şehit düşerken kayalardan sular fışkırır ve günümüzde de şifalı olduğuna inanılan ılıca suyu ortaya çıkar.

Zaman içinde çevre halkı tarafından Ahmet Turan Gazi için bir makam türbesi yapılmıştır. Türbenin biraz aşağısındaki yan yana iki çuku-

1 Roma ve Germen imparatorlarına verilen unvan.

2 VIII. yüzyılda yaşamıştır. Asıl adı Abdülvehhab bin Buhtü's-Sünevî'dir. Peygamberimizin sancaktarı ve Battal Gazi'nin silah arkadaşıdır.

Ahmet Turan Gazi'nin Türbesi

run ise Ahmet Turan Gazi'nin atının ayak izleri olduğuna inanılmaktadır.

Bu efsanevi bilgileri doğrulamak oldukça zordur fakat yıllar boyunca bölge halkı tarafından Ahmet Turan Gazi'nin türbesi kutsal sayılıp, ziyaret edilmiştir. Burada yer alan atının ayak izleri onun bir kerameti olarak görülmüştür. Çocuğu olmayanlar veya olup da yaşamayanlar bu türbe-ye gelerek dua etmiş ve çocukları olursa da adını Ahmet Turan koymuşlardır.

Ne yazık ki ülkemizin kıymetli tarihî yapıları ve değerleri, kaçakçılar ve definciler tarafından tahribe uğruyor. Yakın tarihlerde Ahmet Turan Gazi'nin atının ayak izleri olduğuna inanılan iki çukur da definciler tarafından tahrip edilmiş, altında hazine olduğu gerekçesiyle patlatılmıştır. Günümüzde türbe ziyaret edilse bile kayadaki atın ayak izleri tamamen yok olmuştur.

Bu gibi değerlerimize sahip çıkmak ve korumak öncelikli vazifelerimiz arasında olmalıdır.

Kaynakça

- KÖKSAL, H. (1983). Battalnamelerde Tip ve Motif Yapısı. *Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.*
- ÖZÇELİK, M. (2009). Seyit Battal Gazi. Sistem Ofset Matbaacılık, Ankara.
- TURAL, M. (2014). Bir Karşılaştırma Denemesi: Battal Gazi ve Digenes Akrites Destanı. *Karadeniz Araştırmaları. Sayı 40. s. 145-158.*
- DEMİR, N. ve ERDEM, M. (2006). Türk Kültüründe Destan ve Battal Gazi Destanı. *Turkish Studies. Volume 1/1 Summer, s. 106-159.*
- KAYA, D. (1998). Sivas'ta Yatırlar. *I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyaları Kongresi Bildirileri, Ankara, s. 265-280.*
- PÜRLÜ, K.(2020). Ahmet Turan Gazi Türbesi. {<https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/ahmet-turan-gazi-turbesi>} 30 Nisan 2024.

Ayak izlerinin tahrip edilmiş hali

Atın ayak izleri

GELENEKSEL VE TAMAMLAYICI TIP KÖŞESİ

Apiterapi

Çiğdem ORGUN ŞAHİN*

Apiterapi; Latince “apis” (arı) ve “therapia” (tedavi) kelimelerinden türetilmiş olup sağlığı korumak, hastalıkları önlemek ve iyileştirmek için bal, polen, arı sütü, propolis, arı zehri gibi arı ürünlerinin destek ve tedavi amacıyla kullanılması esasına dayanır. Geleneksel hekimlikte yaygın olarak kullanılan bu ürün, içeriklerinin toplandığı bölge ve bitki türüne bağlı olarak değişkenlik göstermesi, sentetik üretimlerinin olmaması, standardizasyon problemleri ve patent sorunu gibi sebeplerle ilaç firmaları tarafından pek tercih edilmemiştir. Ancak son yıllarda sentetik ilaçların yan etkilerinin ortaya çıkması ve birçok hastalığın ilaçlara karşı dayanıklı hale gelmesi sonucu insanlar yeniden doğal tedavileri tercih eder olmuştur. Yapılan araştırmalar bu ürünlerin; antimikrobiyal, antioksidan, antiinflamatuar (ağrı kesici), kansere karşı koruyucu ve immünomodülatör (bağışıklığı destekleyici) etkileri olduğunu göstermiştir. Bu sayede geleneksel ve tamamlayıcı tıpta kullanım alanları daha fazla önem kazanmıştır.

Arılardan günümüzde iki şekilde ürün elde edilmektedir. Bunlardan ilki; arının doğrudan vücudundan salgılanan ürünler şeklinde yani arı sütü, balmumu ve arı zehri gibi ürünlerdir. Bir diğeri ise bitkilerden topladığı ve kısmen vücut salgılarını eklediği bal, polen ve propolis gibi ürünlerdir.

BAL

Bal; çeşitli çiçeklerden, bitki türlerinden ve bitkilerin üzerinde yaşayan böceklerin salgılarından elde edilen nektarın bal arısı tarafından toplanıp kendine özgü maddelerle birleştirilerek değişikliğe uğrattığı, su içeriğini düşürdüğü ve petekte depolayarak olgunlaştırdığı doğal üründür. Balın içeriğinde; %80 şekerler, %17 su ve organik asitler, mineraller, vitaminler, proteinler, fenolik bileşikler, yağlar ve serbest aminoasitler gibi diğer bileşikler mevcuttur. Balın genel özelliği nektar kaynağına bağlı olarak değişir. Balın rengi, açık sarıdan koyu kahve hatta siyaha doğru çeşitlilik göstermektedir. Koyu renkli balların mineral madde içeriği ve antioksidan özelliği açık renkli ballara göre daha yüksektir. Bal arıları genelde nektar kaynağı olarak çiçekleri tercih etse de bazen ağaçların bıraktıkları salgıları (meşe balı gibi) veya ağaçlarda bulunan böceklerin bıraktıkları salgıları da (çam balı gibi) kullanırlar. Çiçek kaynaklı ballar ile salgı kaynaklı balları karşılaştırdığımızda çiçek kaynaklı balların glikoz ve fruktoz gibi şeker içeriği daha yüksekken, salgı kaynaklı balların mineral içeriği daha zengindir. Balın kristalleşmesi yani şekerlenmesi olarak bilinen durum, bal içinde bulunan glikozun kristal hale gelmesi sonucu katılaşması, akıcılığının bozulması durumudur. Balın kristalleşmesi bir bozulma değil doğal bir süreçtir. Yani sadece kristalize olması ile gerçek

* Dr., Aile Hekimi, Fitoterapist.

veya sahte denmesi mümkün değildir. Ballar genellikle oda sıcaklığında kristalleşir. Bu sürece engel olmak için balın 10°nin altında saklanması gerekmektedir.

Balın kaynağına ve içeriğinde bulundurduğu maddelere bağlı olarak, antimikrobial, antitümoral, antiparaziter, immunmodülatör, antiinflamatuvar, antioksidan, gastroprotektif (mide ve barsak koruyucu), kardioprotektif (kalp koruyucu), hepatoprotektif (karaciğeri koruyucu), solunum sisteminde öksürük, alerji, astım, boğaz ağrısı belirtilerini azaltıcı, ağrı kesici, antianemik (bulantı giderici), performans artırıcı, fertilitate artırıcı, prebiyotik, kemik sağlığını güçlendirici ve kemik erimesini engelleyici etkileri bulunmaktadır. Ayrıca balın antioksidan özelliği sayesinde insanları kansere ve kardiyovasküler (kalp ve damar) sistem hastalıklarına karşı koruduğu bildirilmektedir. Tüm bunlara ek olarak balın yara iyileştirici ve cilt sağlığını destekleyici birçok özelliği de bulunmaktadır.

Balın toplandığı çiçeğe veya salgı maddesine bağlı olarak sağlık üzerinde etkileri değişiklik gösterir. Mesela ıhlamur balının sinir yatıştırıcı, uykusuzluk giderici özelliği olduğu, nane balının bağırsak gazlarını önleyici, kolitleri çözücü, pankreas salgısını söktürücü, sindirimi kolaylaştırıcı özelliği olduğu, kuş dili balının karaciğer hastalıklarını iyileştirici, sindirim bozukluklarını

düzeltilici olduğu, portakal balının yatıştırıcı ve kramp çözücü özelliklere sahip olduğu, kestane balının kalp çarpıntısına ve yüksek tansiyona karşı olumlu etkilerinin olduğu, çam balının diüretik (ödem atıcı) olarak solunum sistemi rahatsızlıklarında kullanıldığı, kızıl yonca balının ishali önlediği, diüretik ve solunum sistemi rahatsızlıklarına olumlu etkilerinin olduğu, okaliptüs balının solunum sistemi rahatsızlıklarında kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca faydalı olduğu kadar tehlikeli olan bal türleri de vardır. Mesela Doğu Karadeniz bölgesinde yetişen orman gülü çiçeklerinden üretilen “deli bal”, içeriğindeki toksinler nedeniyle “deli bal zehirlenmesi”ne neden olur. Bu balı yiyenlerde tükürük salgısında artma, ağız çevresi, el ve ayaklarda uyuşma, kusma ve kalp yavaşlaması ile ölüm meydana gelebilir.

Kendi tarihimize baktığımızda, Kaşgarlı Mahmut'un açıklamalarına göre Türkler ilk zamanlar balı “arı yağı” olarak tanımlamışlar, sonraları Batı Türkleri tarafından günümüzde kullanılan adıyla “bal” demeye başlamışlardır. Balın Anadolu'da beslenmede önemli rol oynadığı kesindir. Çatalköy duvar süslemelerinde çiçekler ve üzerlerindeki böcek resimleri günümüzden 8-9 bin yıl öncesinde bile Anadolu'da balın arılar tarafından çiçeklerden toplandığının bilindiğinin ve beslenmede önemli bir yer oluşturduğunun göstergesidir.

POLEN

Çiçekli bitkilerin antenlerinde oluşan ve döl- lenmede rol alan erkek üreme birimidir. Bal arı- ları poleni ayakları ile çiçeklerden toplar ve arka ayaklarında biriktirir. Kovanda kendi sindirim enzimleri ve bir miktar nektar ile karıştırıp petek gözlerinde saklar. Polenler kaynağına göre farklı renklerdedir. Protein, vitamin, mineral madde ve enzim bakımından çok zengin bir besindir. İçeriğinin yaklaşık %40'ı proteinlerden oluşur. Bunun yanında zengin bir vitamin ve mineral deposudur. Polenin kaynağına bağlı olarak anti- bakteriyel, antifungal, antitümoral (prostat, kolon, meme kanserleri), antioksidan, immuno- modulator, radyoprotektif, antiaging, antioste- oporosis, antianemi, anti diyaretik, hafıza kuv-

vetlendirici, probiyotik, rejeneratif, performans arttırıcı, afrodisyak gibi biyolojik etkileri bulun- maktadır. Polen, dağcılık yapanlar, pilotlar, yük- sek rakımlarda bulunanlar için uygun bir gıda maddesidir. Çünkü polen yüksek irtifa hastalığı- nın semptomlarını azaltmakta ve uyumu arttır- maktadır. Polenin apiterapik olarak başka birçok kullanım alanı vardır. Mesela hava kirliliğinin belirlenmesinde oldukça bilgi vericidir. 1980 yılından bugüne kadar yapılan çalışmalar, bal arıları tarafından toplanan polenlerin çevrenin hava kirliliğini yansıtan ağır metaller ve radyoak- tif maddeler açısından önemli ipuçları verdiğini göstermiştir.

PROPOLİS

İşçi arıların, bitkilerin tomurcuk kısımların- dan ve filizlerinden topladığı reçeteleri balmumu ve tükürük salgıları ile karıştırarak kovana getir- dikleri bir arı ürünüdür. Propolis, kovanın içini kapatan, rengi sarıdan koyu kahverengiye, bazen de yeşile ve kırmızıya çalan, yapışkan, kendine özgü bir kokusu olan reçinemi bir maddedir. Arı kovanının ısı ve nem oranının ayarlanmasın- dan kovan duvarının kapatılmasına, kovan sağ- lığının devamlılığında izolasyona kadar birçok durumda etkin rol alır. Propolis genel olarak, %45-50 reçine, %30-35 balmumu, %5-15 polen ve organik madde içerir. Ayrıca yapısında fenolik bileşikler, kurşun, nikel, bakır, çinko, kalsiyum, potasyum, sodyum, demir, magnezyum, cıva gibi mineraller, B1, B2, B6, C ve pantotenik asit vita- minleri de içermektedir.

Yapısında barındırdığı fenolik madde bile- şikleri sayesinde apiterapide; antibakteriyel, anti- viral, antifungal, antitümöral, analjezik olarak kullanıldığı gibi yaralanma ve yanıklarda, egza- mada, gastrointestinal hastalıklarda tedavi edi- ci, karaciğer ve bağışıklık sistem hastalıklarında koruyucu olarak kullanılmaktadır. Yapılan çalış- malarda antidepresan ve anksiyolitik etkileri de gözlenmiştir. Son zamanlarda gerçekleştirilen çalışmalarda; propolis ve bazı bileşenlerinin, COVID-19'un neden olduğu hastalık semptom- larına karşı güçlü antiviral aktivite gösterdiği de tespit edilmiştir.

Propolis, kovandan çıktığı ham haliyle tüke- tilebilir özellikte değildir. Kovanda balmumu ile karışık halde bulunur ve oldukça sert bir ürün- dür. Vücudumuz propolisi bu haliyle yalnızca %2 oranında sindirebilmektedir. İnsan tüketimine

elverişli duruma getirmek için, mutlaka uzmanlar tarafından uygun şartlarda özütleme işlemi yapılması gerekmektedir.

ARI SÜTÜ

Arı sütü, 5-15 günlük işçi arıların kraliçe arıyı ve genç larvaları beslemek için kafalarındaki yutak altı salgı bezlerinden salgıladıkları özel maddedir. Beyaz krem renginde ve tereyağı kıvamında karakteristik bir kokuya sahiptir. Temel yağ asitleri, aminoasitler, mineraller, kollajen, leşitin, A, B5, B6, C, D, E vitaminleri içerir. Kraliçe arı her gün sadece arı sütü ile beslenir ve gelişim dönemi için önemli bir besin maddesidir.

Arı sütü genel olarak vücutta hücre yenilenmesi, üretimi ve metabolizması üzerinde etkili olduğundan organizmanın bütün dokularında canlılık ve bunun sonucunda sağlık, enerji ve bağışıklık sağlamaktadır. Arı sütünün insan vücuduna olan yararları; hafızayı güçlendirme, fiziksel performansı artırma, deri yenilenmesine yardımcı olma, kan damarlarını genişletme, kan basıncını düşürme, yorgunluğu azaltma, tümör oluşumunu önleme, gelişme ve büyümeyi hızlandırma, hormonal düzenleyici şeklindedir. Bunların yanında arı sütü antialerjik antioksidatif, antibakteriyel ve antiviral özelliktedir.

ARI ZEHİRİ

Arı zehri, işçi arıların iğneleri ile bağlantılı olan iki salgı bezi tarafından üretilir. Bu zehir açık renkte, kokusuz, sıvı bir madde olup keskin ve acı bir tada sahiptir. Hava ile temas ettiğinde kristalleşmektedir. Arı ürünleri içerisinde en az kullanım alanı bulunan bu madde, geleneksel olarak birçok hastalıkta tedavi seçeneği olarak tercih edilmiştir. Özellikle bağışıklık sistemini kuvvetlendirici, kan dolaşımını artırıcı etkisi olup romatizmal hastalıklarda, sırt ağrısı gibi kas ve eklem ağrılarında, multipl sklerozda ve kanser tedavilerinde etkisi kanıtlanmıştır. Akciğer, karaciğer, meme, böbrek, prostat gibi hastalıkların tedavisinde ve kemoterapik ürünlerin içerisinde yer alan bir ürün olarak önem arz etmektedir.

Bal arıları, tabiatda başka hiçbir hayvandan veya bitkiden elde edilemeyen sayı ve çeşitte biyolojik işleve ve tıbbî fonksiyona sahip doğal ürünler sağlamaktadır. Bal, polen, propolis, arı sütü ve arı zehri gibi ürünlerin yanı sıra işçi arılar tarafından üretilen ve peteğin ana yapısı-

nı oluşturan “balmumu salgısı”, erkek ve kraliçe arı larvasının bir ürünü olan “larva sütü” olarak da bilinen “apilarnil” maddesi ve arılar tarafından polenin özel olarak fermente edilmiş formu olan “perga” yani “arı ekmeği” de kıymeti ve tıbbî değeri yeni bilinen arı ürünleri arasına girmiştir. Hatta astım, bronşit ve KOAH gibi akciğer hastalıklarının tedavisinde destekleyici olarak “Api-Air” ismi ile literatürde yer alan “kovan havası” sistemi Alman arıcular tarafından da uygulanmaya başlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Aydın, Y. Tekeoğlu, İ. Tamamlayıcı Tıp ve Güncel Apiterapi Uygulamaları. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, 2(2), 64-73.
- Çakmak, İ. Apiterapi. *Uludağ Arıcılık Dergisi*, 1(2), 16-18.
- Ekici, T. Asuman G. Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıpta Apiterapi. *Sağlık Bilimleri Dergisi* 30.2 (2021): 200-203.
- Molan, P.C. The Anti-Bacterial Activity of Honey. *Bee World* 73:5-13.
- Onbaşlı D, Yuvalı Çelik G, Kahraman S, Kanbur M. Apiterapi ve İnsan Sağlığı Üzerine Etkileri. *Erciyes Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi* 2019; 16(1): 55-62.
- Sorucu, A. Arı Ürünleri ve Apiterapi. *Veteriner Farmakoloji ve Toksikoloji Derneği Bülteni*, 10(1), 1-15.
- <https://www.kutahyaninsesi.com/makale/18751664/havva-cil/ari-kovanındaki-mucize-propolis>

Çocuk, Oyun, Aile

Şerife ÜNSAL ŞENEL*

Oyun; çocuğun öğrenme, duyu, motor becerileri, dil ve hareket gelişimine katkıda bulunan en önemli unsurlardandır. Hayatta kazanılan her şey oyun çağında şekillenir. Drama ise çocuklar için ideal öğrenme biçimidir. Dramadaki oyunlarla grubun sosyalleşmesi, birbiriyle kaynaşması, rahat bir ortamda olduğunu hissetmesi amaçlanır. Çünkü oyunda ister çocuk ister yetişkin olsun kişi kendini özgürce ifade etme imkânı bulur ve bu oyunlar sayesinde de çocukların karar verme ve iletişim kurma becerileri gelişir.

Annelerimizin yemek yedirirken “Aç ağzını! Uçak geliyor.” oyunuyla yemek yememizi sağlamaları gibi anlatmak istediğimizi de çeşitli oyunlar kurarak anlatabiliriz. Bu duruma “yaparak ve yaşatarak öğrenme” diyebiliriz. Basit bir tanışma oyunu ile çocukların birden fazla şeyi öğrenmelerini sağlayabiliriz.

Mesela; Elimizde bir top var. Çocuklarla daire oluşturduk. Topu elinde tutan çocuk kendi ismini söyleyerek göndermek istediği arkadaşına gönderir ve oyun böyle devam eder. İkinci aşamada ise elinde top tutan çocuk önce kendi ismini sonra göndermek istediği kişinin ismini

söyler. Oyuna katılan tüm çocuklar en az bir kez ismini söyledikten sonra oyun biter. Bu oyunda çocukların birbirlerinin isimlerini öğrenme ve tanışmaları üzerinde durulmaktadır. Topu elinde tutan çocuk konuşurken diğer çocuklar dinlemektedirler. Bu sayede kendi sıraları geldiğinde konuşmayı ve dinlemeyi öğrenmektedirler.

Bendeniz 1990’lı yıllarda doğan şanslı bir çocuk olarak oyun oynamanın zevkine varıp, sokakta oyun oynayarak sosyalleşebilmenin ne kadar kıymetli bir şey olduğunu bugün daha iyi anlıyorum. Ezan sesiyle eve girişlerin, akşamüstü gölge gelince dışarı çıkışların arasında geçen muhteşem bir çocukluk çağı. Kuralların olduğu fakat doyusya oynanan oyunlar. Düşünüyorum da o kurallar oyunları daha tatlı hale getiren şeylerden biriymiş. Kurallar, oyun oynama isteğimizi ulaşılmaz kılarak daha fazla istememize sebep olmuş. Burada da beklemeyi ve vakti gelince istediğimiz şeye ulaşacağımızı öğretmiş.

Bu oyunları en tatlı hale getirenler ebeveynlerdir. Sınırlayarak, müsaade ederek, ilgilenererek ve severek. Velhasıl oyun ailede başlar, sokakta devam eder ve bütün bir topluma sirayet eder.

* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir Devlet Tiyatrosu Sanatçısı, Eğitimci.

AKDEM AKADEMİSİ VAKFI

AKDEM, 2010 yılında millî kültür değerlerinin yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması yolunda son nefesine kadar çalışan, iman ve ihlas abidesi üç Ayverdi, **Sâmiha Ayverdi, Ekrem Hakkı Ayverdi ve İlhan Ayverdi**'nin prensipleri ile yola çıktı. AKDEM'in fikir annesi **İlhan Ayverdi Hanımefendi**'dir.

Dil, edebiyat, din, mûsikî, tarih ve sanat... Bir milleti ayakta tutan yapı taşları... Bütün bunlardan mahrum bir toplum, geçmişin sayfalarına gömülmeye mahkûm... Bu fikri temel alan **AKDEM Derneği**, Türk dili ve edebiyatı, Türk mûsikîsi, Türk tarihi, Türk sanatı, Türk mimarisini üzerinde akademik araştırmalar yapmak, düşünceyi geliştirmek, kültür değerlerimizi yaşanır hâle getirmek, millî değerlerimizi gelecek nesle aktarmaya yönelik projeler gerçekleştirmek ve yayın yapmak amacıyla kuruldu.

Derginin "hür tefekkürün kalesi" olduğunu düşünen **AKDEM**, öncelikli faaliyet sahasını dergi yayıncılığı olarak belirledi. Bu yolda Türkiye'de özellikle Türk Müziği alanında ciddi, hacimli, nitelikli bir dergiye ihtiyaç olduğu fikrinden hareketle bir Türk mûsikîsi dergisi çıkarma kararı aldı.

Kültür ve medeniyetimize mûsikîmizle beraber yön veren edebiyatı da yayın sahasına alan **KADEM Mûsikî ve Edebiyat Dergisi**, 2010 yılında yayın hayatına başladı. Türk modernleşme tarihinde çok uzun yıllar öksüz ve yetim kalmış, fakat içlerindeki bitmek bilmez cevherle zamanı aşan cengâverler gibi mücadele etmiş dilimiz, edebiyatımız ve mûsikîmiz "adım, uğur" anlamını taşıyan **KADEM** ile seslerini duyuracak yeni bir meydan buldular. **KADEM Mûsikî ve Edebiyat Dergisi** tüm Türkiye'ye kadem getirdi, yayın hayatında 12. yılını tamamladı ve özellikle Türk mûsikî sahasında büyük bir boşluğu dolduran uğurlu bir adım oldu.

AKDEM yayıncılık faaliyetlerine **ZÂHİR Yayınları** ile devam etti. Medeniyetimizi var eden dil, edebiyat, mûsikî, din, tasavvuf gibi alanlar ve bu alanların birbiri ile kesişim noktalarını mesele eden eserler neşreden **ZÂHİR Yayınları** kısa zamanda, Ken'ân (Rifâî) Büyükaksoy-Mûsikî Yönü ve Eserleri (Yüce Gümüş), Vakıf Medeniyeti, Küreselleşmenin Din ve Toplum Yapısı Üzerindeki Etkileri, Kültür ve Din (İsmet Binark), Karahanlı Türkçesi ve Harezmi Türkçesi Kılavuzu (Fahrünnisa Bilecik), Dilimin Ucundakiler (Nevnihal Bayar) adlarıyla altı kitap yayımladı.

AKDEM Derneği, yayıncılık faaliyetlerinin yanı sıra düzenli olarak yardım ve eğitim faaliyetleri, geleneksel çocuk iftarları, huzurevi iftarları, paneller ve kültür gezileri de yapmıştır.

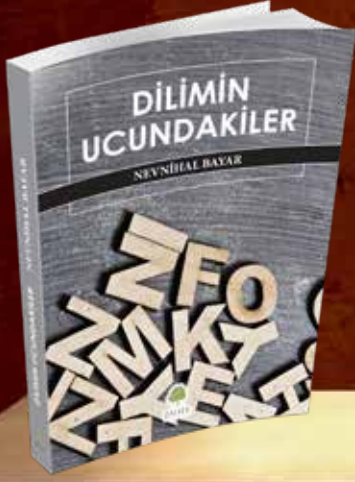
Derneğimiz, Temmuz 2012 tarihinde **Akdem Akademisi Vakfı** adıyla vakfa dönüşmüştür ve bütün faaliyetlerine aynı şekilde devam etmektedir.

Akdem Akademisi Vakfı, Kadem Mûsikî ve Edebiyat Dergisi ve Zâhir Yayınları ile beraber, dün olduğu gibi bugün de *"halka yapılan hizmetin Hakk'a olduğunun şuuruna varmış olanların ve eserlerinin kendilerine değil yaptırana ait olduğunu bilen, kendilerini yapılması murat edilen için sadece alet ve vasıta olarak görenlerin"* rehberliğinde yoluna devam etmektedir.

Vakfımızın gayesi; Türk kültürünü araştırmak, kültür değerlerimizi yaşatmak ve bunları gelecek nesillere aktaracak şekilde çalışmalar yapmak, düşünceyi ve dilimizi geliştirmek, kültür, sanat, tarih, mimarî, dil, tasavvuf, eğitim ve mûsikî alanında akademik araştırmalar ve çalışmalar gerçekleştirmek; vakfın amacına yönelik projeler ortaya koyarak bunları hayata geçirmektir.

ZÂHİR
YAYINLARI

DİLİMİN UCUNDAKİLER
Nevrihal BAYAR

KARAHANLI TÜRKÇESİ VE
HAREZM TÜRKÇESİ KILAVUZU
Fahrünnisa BİLECİK

KEN'ÂN (RİFÂT) BÜYÜKAKSOY
Mûsikî ve Eserleri
Yüce GÜMÜş

VAKIF MEDENİYETİ
İslâmîyet'te ve Türkler'de Vakıf ve
Yabancı Gözü ile Osmanlı Vakıfları
İsmet BİNARK

KÜRESELLEŞMENİN DİN VE TOPLUM
YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
İsmet BİNARK

KÜLTÜR VE DİN
Dinin Toplum Bütünleřmesindeki Yeri
İsmet BİNARK